

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE : RIDDER RENE VICTOR, HOOFDREDACTEUR
E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES : PROF. MR. RIDDER RENE VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

HET KORT GEDING TEGEN DE OVERHEID

§ 1. Algemeen – De verhouding tussen rechter en bestuur

1. Het kort geding tegen de overheid kent een steeds stijgende belangstelling bij de rechter en rechtsgeleerden. Tot het in stand houden van deze interesse draagt allicht het feit bij dat de voorzitters (en de hoven) regelmatig verrassende beslissingen nemen die een steeds verder gaande bescherming van de burger beogen. De in dit nummer afgedrukte beslissing van het Hof van Beroep te Brussel is daarvan een voorbeeld. De rechtsleer is reeds vele bijdragen rijk, van de hand van eminente auteurs, waarbij de ontwikkeling van de rechtstreekse aanvechting van overheidsdaden in kort geding is uiteengezet¹.

In deze bijdrage wordt een korte schets gegeven van deze ontwikkeling, waarbij vooral de nadruk zal worden gelegd op hetgeen zich de jongste jaren heeft voorgedaan.

2. Tegen onrechtmatige overheidshandelingen wordt de burger niet alleen beschermd door de burgerlijke rechter. Politieke controle door het parlement en bescherming door administratieve beroepen tegen betwiste overheidshandelingen maken eveneens deel uit van deze bescherming, maar blijven hier buiten bespreking, evenals de beroepen bij administratieve rechtscolleges en de Raad van State².

Vanzelfsprekend gaat de gewone burgerlijke rechter in de eerste plaats tegen het onrechtmatig overheidsoptreden in, door overeenkomstig artikel 107 van de Grondwet te weigeren de onwettige overheidshandelingen toe te passen wanneer het hem gevraagd wordt, en anderzijds door openbare rechtspersonen te veroordelen tot het betalen van schadevergoeding wanneer een wederrechtelijke bestuurshande-

ling subjectieve rechten en belangen van de bestuurde krenkt. Overigens wordt steeds meer aangenomen dat de rol die de rechter is toebedeeld door artikel 107 van de Grondwet niet louter passief is, door te weigeren onwettige administratieve handelingen toe te passen wanneer hem dit gevraagd wordt. Artikel 107 van de Grondwet zou dus méér zijn dan een gewone exceptie van illegaliteit³.

3. Bescherming a posteriori is echter vaak niet voldoende. Wanneer de tenuitvoerlegging van een overheidshandeling onherstelbare schade veroorzaakt, biedt de vergoeding in geld van de achteraf onregelmatig bevonden overheids-handeling geen genoegzaam herstel. Preventief optreden is dan ook steeds een vraag geweest van de bestuurden, waaraan vooral de voorzitters, rechtdoende in kort geding, gepoogd hebben tegemoet te komen. Binnen hun bevoegdheidssfeer kunnen zij dit doen bij wijze van voorlopige maatregel. Deze bestaat van in het organiseren van omstandigheden die het de «rechter ten gronde» (de bodemrechter) mogelijk moeten maken de schade nog te herstellen of te voorkomen in plaats van te vergoeden. Dit doel kan vanzelfsprekend enkel nagestreefd worden binnen de grenzen gesteld aan de bevoegdheid van de bodemrechter m.b.t. het bestrijken van onrechtmatig overheidshandelen. De «scheiding» tussen rechterlijke en uitvoerende macht stelt immers perken aan de rechterlijke tussenkomst t.a.v. de overheid.

4. Een hele weg is afgelegd om tot de huidige overheidsaansprakelijkheid te komen. Vóór 1920 gold de uitsluiting van aansprakelijkheid van de overheid, wanneer deze als drager van de openbare macht optrad uit hoofde van haar imperium. Deze uitsluiting van *aansprakelijkheid* leidde echter meestal tot een *onbevoegdheidsverklaring* van de rechtbank t.o.v. tegen de overheid gerichte schadevergoedingsvorderingen. Dat hoeft niet te verwonderen, omdat de leer van de scheiding der machten precies geconcretiseerd wordt in de bepalingen betreffende de bevoegdheid van de rechterlijke macht.

Deze laatste is bevoegd om, bij geschillen met de overheid over burgerlijke rechten (art. 92 Gw.), de wettigheid

¹ Zie onder meer DE VISSCHERE, Fr., «Gaaf de burgerlijke rechtspraak naar een ruimere interpretatie van artikel 107 van de Grondwet», *T.P.R.*, 1960, 319, e.v.; DELVA, J., «Het rechtstreeks bestrijden van overheidsdaden voor de burgerlijke rechtscolleges», *T.P.R.*, 1967, 383 e.v.; SUETENS, L.P., «De rechtstreekse aanvechting van overheidsdaden voor de burgerlijke rechter», in *Miscallanea W. Ganshof van der Meersch*, deel III, (1972), 673 e.v.; HUBERLANT, Ch., «Le problème du sursis à l'exécution des décisions administratives en Belgique», *R.J.D.A.*, 1975, 81 e.v., in het bijzonder p. 104 tot 109; FLAMME, M., «Pour un contrôle juridictionnel plus efficace de l'Administration», *J.T.*, 1972, 417 e.v. en 439 e.v.

² Zie hierover onder meer MAST, A., *Overzicht van het Belgisch Administratief Recht*, Gent-Leuven, 1981, 8e uitgave, 457 e.v.

³ Zie hierover o.m. HUBERLANT, Ch., «Le problème du sursis à exécution des décisions administratives en Belgique», *R.J.D.A.*, 1975, 93 e.v., en de verwijzingen; DE VISSCHERE, Fr., «Gaaf de burgerlijke rechtspraak naar een ruime interpretatie van artikel 107 van de Grondwet», *T.B.P.*, 1960, 324.

van handelingen van de uitvoerende macht en van de provinciale en gemeentelijke overheden te controleren (art. 107 Gw.)⁴. Deze wettigheidscontrole kan echter nooit leiden tot een opportuniteitscontrole. Niettemin lijken verfijnde juridische constructies er toe te kunnen leiden dat de opportuniteit toch in zekere mate wordt getoetst door de rechter. Wanneer bijvoorbeeld de kostprijs van een door de overheid uitgevoerd werk kennelijk niet in verhouding staat tot de baten ervan en derhalve niet kan worden geacht het algemeen nut te dienen, zou de wet worden geschonden⁵.

Door de overheid eveneens te onderwerpen aan de algemene zorgvuldigheidsplicht en door ook voor haar de foutloze aansprakelijkheid toe te passen, zijn de grenzen van bescherming van de bestuurden steeds ruimer gelegd.

De grens is onlangs nog meer verschoven door het Hof van Cassatie, beslissend dat de hoven en rechtbanken de

⁴ Steeds heeft de rechtspraak de band gelegd tussen enerzijds de bevoegdheid van de rechterlijke macht t.a.v. de overheid en anderzijds de krenking van een subjectief recht (en belang) door de overheid.

In Cass., 12 februari 1902 (*Pas.*, 1902, I, 143) werd beslist (op het tweede middel) dat er schending is van de onafhankelijkheid der machten wanneer de rechter oordeelt dat bij manoeuvres van het leger een fout gemaakt is die op grond van artikel 1382 B.W. tot schadevergoeding aanleiding geeft. Nu deze aansprakelijkheid niet kon bestaan omdat het om legeroefeningen ging, welke uitsluitend tot de bevoegdheid van de uitvoerende macht behoren, was artikel 1382 B.W. niet van toepassing. Bijgevolg was er geen schending van een subjectief recht en derhalve was artikel 92 Gw. niet van toepassing, zodat de rechterlijke macht hieruit ter zake geen bevoegdheid kon putten.

Bij arrest van 5 november 1920 (*Pas.*, 1920, I, 193) verklaarde het Hof van Cassatie dat de rechterlijke macht kennis kon en moest nemen van (d.w.z. bevoegd was inzake) een geschil omtrent het herstel van een burgerlijk recht en dat zij het herstel kon bevelen, zelfs indien de dader een persoon van publiek recht was, zoals ook ingeval de krenking door een onwettige handeling van een openbaar bestuur was veroorzaakt. In dit arrest wordt overigens onderstreept dat de scheiding der machten, georganiseerd door de Belgische Grondwet, niet de zeer oude regel van onbevoegdheid van de rechterlijke macht in geschillen tussen particulieren en overheid overneemt, maar enkel aan de rechterlijke macht verbiedt om daden van openbaar bestuur te stellen en om beslissingen van administratieve overheden te wijzigen of te vernietigen, zoals het de administratieve overheden verboden is om geschillen over burgerlijke rechten te beoordelen.

⁵ Zo legde de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel aan de Belgische Staat een verbod op om voorlopig tot tenuitvoerlegging over te gaan van een beslissing om een hele rij bomen langs een openbare weg te rooien, terwijl slechts enige zieke bomen voorkwamen. Hij oordeelde dat «deze mening (nl. om enkel de zieke bomen te vervangen) logischer, eenvoudiger en zeker economischer uitkomt voor verweerster (de Belgische Staat) dan de gehele dreef bestaande uit bomen tussen de 80 en 100 jaar te vervangen door nieuwe en jonge lindebomen» (Rb. Brussel, kort ged., 28 december 1979, niet gep., nr. 20.481 van het register, zaak Emmerchts e.a. t/ Belgische Staat).

De Franse rechtspraak inzake onteigening ten algemene nutte vertoont een zelfde strekking door een balans op te maken van de onteigeningskosten en de voordelen. Bij kennelijk overwicht van de kosten zou de onteigening niet beantwoorden aan het voorschrift dat de onteigening ten algemene nutte moet zijn. Zie hierover o.m. DOMESTICI-MET, M.J., «Utilité publique et utilité privée dans le droit de l'expropriation», *Dall.*, 1981, Chron., p. 231.

herstelling in natura kunnen bevelen van de door de overheid aangebrachte schade, dat zij maatregelen kunnen bevelen en opleggen aan de overheid om een einde te maken aan de schadeverwekkende onwettigheid⁶.

Deze beslissing zal ongetwijfeld invloed hebben op de verdere ontwikkeling van de rechtspraak van de rechter in kort geding tegen de overheid. Dat de rechtspraak sinds 1830 aanzienlijke veranderingen heeft ondergaan wordt hierna beschreven.

§ 2. Jurisprudentiële ontwikkeling tot 1956

5. Op de hierboven kort geschetste jurisprudentiële ontwikkeling van de overheidsaansprakelijkheid (bescherming a posteriori) hebben de rechters in kort geding niet gewacht om steeds weer de burger preventief (bescherming a priori) te beveiligen tegen betwistbare overheidshandelingen. Vooral de eigendom en de persoonlijke vrijheid blijken deze bescherming te hebben genoten.

6. Wellicht de oudste gepubliceerde beslissing is die van 19 april 1834, waarbij de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen zich bevoegd verklaarde om verbod op te leggen tegen de tenuitvoerlegging van een uitdrijvingsbevel tegen een Nederlands onderdaan⁷. Deze beslissing werd echter in hoger beroep gewijzigd. Elf jaar later velde deze voorzitter een gelijkaardige beslissing, die eveneens in hoger beroep werd gewijzigd⁸.

7. Op 5 oktober 1846 verklaarde de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Luik zich bevoegd om een aannemer van openbare werken verbod op te leggen zich zonder voorafgaande onteigening andermans goed toe te eigenen⁹. Bij bevel van 22 augustus 1870 legde de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Hoei aan de Belgische Staat en de Maatschappij voor wegeaanleg Hesbaye-Condroy verbod op een viaduct aan te leggen die niet conform de goedgekeurde plannen en afspraken met de grondeigenaar was¹⁰. De annotator van het vonnis vond dat door deze beslissing de scheiding der machten manifest was miskend.

Enige tijd later zou ook het Hof van Beroep te Brussel zich bevoegd verklaren om een gemeente verbod op te leggen een terrein te gebruiken voor wegeaanleg¹¹. De beslissing werd overigens door vele gelijkaardige gevolgd¹².

⁶ Cass., 26 juni 1980, *R.W.*, 1980-81, 1661.

⁷ Tekst opgenomen bij het arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 26 april 1834, (waarbij deze beslissing werd gewijzigd), *Pas.*, 1834, II, 102.

⁸ Brussel, 14 augustus 1845, *Pas.*, 1845, II, 285; in latere rechtspraak inzake vreemdelingen vindt men de door het hof van beroep ingeroepen onbevoegdheid een tijd lang terug, maar ook daarin komt thans weer kentering.

⁹ Rb. Luik (kort ged.), 5 oktober 1846, *B.J.*, 1847, 692.

¹⁰ CLOES, J.R., en BONJEAN, R.J., *Jurisprudence des tribunaux*, XX, 1871-72, 671.

¹¹ Brussel, 19 april 1877, *Pas.*, 1877, II, 352; de eis werd wel ten gronde afgewezen.

¹² Rb. Brussel (kort ged.), 13 aug. 1898, *Pas.*, 1898, 309; Rb. Brussel (kort ged.), 18 juli 1902, *Pas.*, 1903, III, 34, *J.T.*, 1902, 1365; de voorzitter is principieel bevoegd, maar in casu is er geheel rechtmatig een slagboom opgesteld voor het huis van de eiser; Rb. Brussel (kort ged.), 2 juni 1905, *Pas.*, 1905, III, 271; bevoegdheid

8. Tegenover deze bescherming in het onteigeningsrecht staat echter dat de rechters zich telkenmale onbevoegd verklaarden om de tijdelijke schorsing te bevelen van een beslissing tot afbraak van een woning waarvan de bouwvalligheid was vastgesteld door de overheid maar betwist werd door de eigenaar¹³. Dit belette de rechter nochtans niet zich wél bevoegd te verklaren een deskundigenonderzoek te bevelen omtrent de staat van bouwvalligheid als bewijsmiddel om, a posteriori, de machtsoverschrijding te kunnen aantonen¹⁴.

Voor wie niet met de ontwikkeling van de overheidsaansprakelijkheid vertrouwd is, zal het trouwens verwondering wekken dat zelfs de benoeming in kort geding van een deskundige met het oog op de vrijwaring van de bewijsmogelijkheden in het bodemproces, een probleem van scheiding der machten kon uitmaken¹⁵.

Een zelfde bevoegdheidsprobleem rijst bij verzoeken in kort geding voor autopsie: opgraving kan enkel worden toegestaan door de burgemeester, zodat een rechterlijke machtiging van autopsie volgens sommige rechters een machtsoverschrijding zou uitmaken¹⁶⁻¹⁷.

om maatregelen t.a.v. een gemeentelijk stort te bevelen; Rb. Brussel (kort ged.), 8 maart 1907, *Pas.*, 1908, III, 173: bevoegdheid t.a.v. werk op andermans eigendom zonder onteigening; Rb. Antwerpen (kort ged.), 13 december 1925, *J.P.A.*, 1925, 496: bevoegdheid in geval van hinder bij autobusdienst in concessie; Gent, 7 mei 1951, *Rev. Comm.*, 1951, 232.

¹³ Rb. Brussel (kort ged.), 17 november 1883, *Pas.*, 1884, III, 31; Rb. Brussel (kort ged.), 19 juli 1902, *Rev. Adm.*, 1903, 221; Rb. Hoei (kort ged.), 6 juni 1917, *Pas.*, 1917, III, 294: afbraak in oorlogsomstandigheden; Rb. Antwerpen (kort ged.), 22 nov. 1957, *J.T.*, 1958, 132.

¹⁴ Rb. Brussel (kort ged.), 17 nov. 1883, *Pas.*, 1884, III, 31. Vgl. Brussel, 18 maart 1907, *J.T.*, 1907, 470: een deskundigenonderzoek kan in kort geding bevolen worden ook t.a.v. de overheid wanneer haar aandeel in de aansprakelijkheid nog niet zeker is, aangezien enkel de bodemrechter deze grenzen van de overheidsaansprakelijkheid kan vaststellen. Dit probleem inzake samenhang tussen de onbevoegdheid ten gronde en de bevoegdheid in kort geding zou zich meermaals herhalen: Brussel, 2 jan. 1912, *Pas.*, 1912, II, 91, *Rev. Adm.*, 1913, 22; Rb. Hoei (kort ged.), 28 jan. 1919, *Pas.*, 1919, III, 50; Rb. Brussel (kort ged.), 10 juni 1919, *Bull. Domm. Guerre*, 1919, 284; Luik, 8 maart 1920, *J.T.*, 1920, 386; Brussel, 23 mei 1921, *J.T.*, 1921, 386; Rb. Antwerpen (kort ged.), 22 nov. 1957, *J.T.*, 1958, 132 (met noot). Zie verder ook m.b.t. het deskundigenonderzoek bij onbewoonbaarverklaring door de burgemeester: Rb. Dinant (kort ged.), 21 sept. 1977, *T.B.P.*, 1978, 73. Vgl. Rb. Brussel (kort ged.), 11 maart 1878, *B.J.*, 1879, 841: benoeming van een deskundige om de staat van een aanplanting te onderzoeken, waarvan de burgemeester de verwijdering heeft bevolen.

¹⁵ Zie noot onder Rb. Brussel (kort ged.), 11 maart 1878, *B.J.*, 1879, 342. Men kan het overigens een anomalie noemen dat de burgemeester ter zake zonder deskundig verslag kan beslissen tot onbewoonbaarheid, terwijl de voorzitter, nadat hij een deskundig verslag heeft laten opmaken, deze overheidsbeslissing niet tijdelijk zou kunnen opschorten.

¹⁶ Zie bijv. Luik, 25 nov. 1901, *Pas.*, 1902, II, 34.

¹⁷ Zie ook Rb. Brussel (kort ged.), 4 april 1883, opgenomen bij Brussel, 17 april 1883, *Pas.*, 1883, II, 268: de voorzitter kan geen beledigend theaterstuk voorlopig verbieden, omdat de theaterpolitie aan het gemeentebestuur toebehoort.

9. Niet alleen ter bescherming van het eigendom, maar ook in andere gevallen zijn de rechters in kort geding opgetreden tegen de overheid, lang vóór «de zaak Vedrin» in 1956, die traditioneel wordt beschouwd als een mijlpaal in de rechtstreekse aanvechting van overheidsdaden in kort geding.

Steeds weer hebben de rechters gewezen op hun bevoegdheid om feitelijkheden van de overheid te voorkomen of ongedaan te maken, ook al werd de eis ten slotte wegens afwezigheid van feitelijkheid afgewezen¹⁸.

10. Sommige rechters konden het probleem van de scheiding der machten ook ondervangen door te wijzen op de onafhankelijkheid van het kort geding t.o.v. het bodemgeschil. In dat laatste diende uitgemaakt te worden of de overheid al dan niet aansprakelijk was; in kort geding kon de bevoegdheid van de rechter door dit twistpunt niet ter discussie worden gesteld¹⁹.

11. Verdeeldheid was er ook wat betreft de macht van de voorzitter in kort geding om bevelen te geven aan de overheid.

Sommigen achtten zulks uitgesloten. Zo verklaarde een voorzitter zich onbevoegd om aan de Belgische Staat te bevelen, op verzoek van een vader, het nodige te doen opdat zijn kind voorlopig lessen zou kunnen volgen in een koninklijk atheneum, in afwachting dat over de uitsluiting van het kind in een administratief beroep uitspraak zou zijn gedaan²⁰. Een andere voorzitter verklaarde zich wel bevoegd een gemeente het bevel op te leggen notariële aanplakbrieven uit te hangen, aangezien de concessiehoudende aanplakdienst een geschil had met de notaris²¹.

§ 3. De zaak Vedrin in 1956

12. Ondanks al die precedentes blijft «de zaak Vedrin» voor velen het begin van een nieuwe oriëntatie in het preventief optreden van de rechter ten aanzien van de overheid. De feiten zijn, bondig samengevat, de volgende. Na afloop van een concessie voor elektriciteitsvoorziening en moeilijkheden bij de afwikkeling van de vereffening, trok de gemeente niet alleen de wegvergunning in, maar bovendien nam zij ambtshalve bezit van de installatie en nam zij zonder meer stroom af van de hoogspanningslijnen. De

¹⁸ Rb. Brussel (kort ged.), 5 nov. 1902, *Rev. Adm.*, 1903, 223: bevoegdheid op te treden tegen machtsoverschrijding van de burgemeester bij sluiting van een inrichting; Rb. Brussel (kort ged.), 2 juni 1905, *Pas.*, 1905, III, 271: bevoegdheid op te treden tegen hinder van een gemeentelijk stort; Rb. Hoei (kort ged.), 26 okt. 1937, *Pas.*, 1938, III, 80, *Rev. Ad.*, 1938, 465; Rb. Kortrijk (kort ged.), 14 dec. 1950, *R.W.*, 1950-51, 1078. Zie ook 21 e.v.

¹⁹ Brussel, 18 maart 1907, *J.T.*, 1907, 470; zie ook Luik, 8 maart 1920, *J.T.*, 1920, 386; Brussel, 23 mei 1921, *Rev. Ad.*, 1922, 125. Na het cassatiearrest van 5 november 1920 (het Flandria-arrest) was deze redengeving niet meer vereist om bij overheidsaansprakelijkheid de benoeming van een deskundige te bevelen in kort geding, zoals nog geen maand na dit arrest al bleek: Rb. Brugge, 29 nov. 1920, *Pas.*, 1921, III, 107.

²⁰ Rb. Brussel (kort ged.), 29 februari 1888, *Pas.*, 1888, III, 122. Vgl. Rb. Antwerpen (kort ged.), 28 februari 1958, *R.W.*, 1957-58, 1690, *J.T.*, 1958, 236; Brussel, 5 nov. 1980, *A.P.M.*, 1981, 87, *J.T.*, 1981, 79.

²¹ Rb. Brussel (kort ged.), 3 jan. 1914, *B.J.*, 1914, 476.

eerste rechter²² en de appelrechter verklaarden zich bevoegd «om de schending van een burgerlijk recht te voorkomen, wie ook de auteur van de krenking was». De gemeente beging door haar handelwijze «une pure voie de fait» en er werd haar dan ook verbod opgelegd die daden verder te stellen.

Door de rechtsleer wordt deze beslissing vaak ophefmakend genoemd, hoewel zij door vele andere is voorafgegaan²³. In de ontwikkeling van de kort-gedingrechtspraak lijkt de beslissing veeleer als een heropleving dan als een nieuwheid te moeten worden gezien.

§ 4. Na 1956: een aangroei van betwistingen in kort geding en uiteenlopende reacties van de rechters

A. Rechterlijk verbod aan de overheid

13. Sinds 1956 groeide de stroom van kort gedingen tegen de overheid gestadig aan. Bij beslissing van 19 juni 1958 verbood de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Kortrijk bestratingswerken voort te zetten zonder onteigening²⁴. Een zodanig verbod werd sindsdien opgelegd door vele andere rechters²⁵.

Het is overigens opvallend dat deze verboden aan de overheid in de meeste gevallen terug te brengen zijn tot een verbod van feitelijke gedragingen, waarbij het verbod pre-

cies gegeven wordt wegens de afwezigheid van een (behoorlijke) bestuurlijke beslissing²⁶.

14. Maar niet alleen de bedreiging van de eigendomsrechten (vooral dan m.b.t. onroerend goed) werd in kort geding behandeld. Zo besliste de rechter tot een voorlopig verbod van tenuitvoerlegging van een tuchtmaatregel tegen een onderwijzer²⁷; tot voorlopige uitbetaling door de pensioenkas van een geheel pensioen zonder afhoudingen²⁸, tot inschrijving door de N.M.B.S. van een feitelijk gescheiden vrouw en haar kind op de lijst der rechthebbenden op medisch-farmaceutische verstrekkingen²⁹.

Hij verbood de overheid zelfs beweerdelijk zieke bomen langs haar wegen om te hakken, omdat niet bewezen was dat ze allemaal ziek en rot waren en de vervanging buitensporige kosten zou meebrengen³⁰ en besliste tot benoeming van een deskundige om de behandeling van een gevangene en de gevolgen daarvan te beschrijven en te onderzoeken³¹.

15. Natuurlijk werd er ook in andersluidende zin beslist en tot onbevoegdheid besloten³², vooral wanneer een voorlopig verbod van tenuitvoerlegging van een wettelijke verplichting werd gevraagd, zoals de bekendmaking van een protest van een wisselbrief³³ of de organisatie van gemeenteraadsverkiezingen³⁴.

Wanneer er geen burgerlijk recht t.a.v. de overheid ingeroepen kon worden, diende de rechterlijke macht zich onbevoegd te verklaren³⁵. Dit belette de rechters echter niet om, zo nodig, «rechten in wording, zoals een subjectief recht op leefmilieu» te beveiligen wanneer het bestuur enerzijds tot afbraak en anderzijds tot bescherming van een monument besliste³⁶.

B. Rechterlijk bevel aan de overheid

16. De aarzeling is ook steeds blijven bestaan t.a.v. een formeel gebod aan de overheid. Zo verklaarde de rechter in

²² Rb. Namen (kort ged.), 11 sept. 1956, *J.T.*, 1958, 148; Luik, 18 december 1956, *J.T.*, 1958, 148, noot CAMBIER.

²³ Zie over deze beslissing ook DELVA, J., «Het rechtstreeks bestrijden van overheidsdaden voor de burgerlijke rechtscolleges», *T.P.R.*, 1967, 442; FLAMME, M.A., «Pour un contrôle juridictionnel plus efficace de l'Administration», *J.T.*, 1972, 420.

²⁴ Rb. Kortrijk (kort ged.), 19 juni 1958, *Pas.*, 1960, III, 23.

²⁵ Rb. Antwerpen (kort ged.), 30 maart 1962, *J.T.*, 1962, 319: verbod van inbezitneming van grond zonder voorafgaande onteigening; Rb. Antwerpen (kort ged.), 1 feb. 1963, *R.W.*, 1962-63, 1786: verbod van inbezitneming zonder onteigening; Rb. Hasselt (kort ged.), 25 nov. 1963, *R.W.*, 1963-64, 980: gebod tot verwijdering van een kanalisatie in een niet behoorlijk onteigende grond; Rb. Brussel (kort ged.), 4 aug. 1964, *Ann. Not.*, 1965, 197 (in de redengeving); Rb. Antwerpen (kort ged.), 25 sept. 1964, *R.W.*, 1964-65, 1595, bevestigd door Brussel, 24 mei 1965, *R.W.*, 1965-66, 1109, *Pas.*, 1965, II, 131: bevel tot wegneming van een paal die wederrechtelijk door de gemeente was geplaatst; Rb. Oudenaarde (kort ged.), 19 mei 1969, *R.W.*, 1970-71, 1955, met noot G. MOENS: voorlopige maatregel m.b.t. een gemeentelijk stort; Rb. Brussel (kort ged.), 28 mei 1975, niet gep., rep. nr. 10.381 in zake Groot-Bijgaarden t/ B. Staat en Wegenfonds: verbod een bouwwerk aan een autosnelweg voort te zetten omdat er slechts een hoogst betwistbare bouwvergunning voor het werk bestond; Rb. Veurne (kort ged.), 10 dec. 1975 en 29 sept. 1976, *A.P.M.*, 1976-77, 25: verbod van inbezitneming van particulier eigendom n.a.v. wegeaanleg; Rb. Antwerpen (kort ged.), 29 september 1976, *R.W.*, 1976-77, 560: verbod aan de Belgische Staat een voor bescherming als monument vatbaar gebouw te slopen; Rb. Brussel (kort ged.), 28 december 1979, niet gep., rep. nr. 20481: verbod aan de Belgische Staat een dreef te rooien; Rb. Charleroi (kort ged.), 8 sept. 1981, *Rev. Rég. Dr.*, 1981, 372, met noot B. HAUBERT: schorsing van de inbezitneming door de onteigenaar wegens niet-betaling van de bij vonnis vastgestelde aanvullende vergoeding.

²⁶ Vgl. FLAMME, M.A., «Pour un contrôle juridictionnel plus efficace de l'Administration», *J.T.*, 1972, 420.

²⁷ Gent, 19 november 1971, *R.W.*, 1972-73, 319, met advies O.M.

²⁸ Arbrb. Namen (kort ged.), 21 juni 1971, niet gep., R.G., nr. 1, inzake PAYE, t/ C.N.P.R.S.

²⁹ Arbh. Brussel (afd. Antwerpen), 19 april 1972, *R.W.*, 1972-73, 1002.

³⁰ Rb. Brussel (kort ged.), 28 dec. 1979, niet gep., rep. nr. 20.481.

³¹ Rb. Luik (kort ged.), 29 nov. 1979, *Jur. Liège*, 1980, 4.

³² Rb. Brussel (kort ged.), 24 januari 1964, *J.T.*, 1964, 370.

³³ NELISSEN, J.M., noot onder Rb. Brussel (kort ged.), 29 april 1976, *J.T.*, 1977, 154; RONSE, J., *Wisselbrief en orderbriefje*, A.P.R., nr. 2628; «Le pouvoir judiciaire peut-il défendre la publication de profets pour refus de paiement d'effets acceptés. Une vieille controverse», *Rev. Banque*, 1977, 598.

³⁴ Rb. Veurne (kort ged.), 29 sept. 1976, *A.P.M.*, 1976-77, 26.

³⁵ Rb. Brussel (kort ged.), 14 juni 1974, *Inform R.I.Z.I.V.*, 1974, 266: er bestaat geen subjectief recht voor apothekers op terugbetaling van door hen geleverde prestaties, zodat de voorzitter niet kan optreden tegen een ministeriële omzendbrief waarin opdracht wordt gegeven betaling van prestaties geleverd door sommige apothekers te weigeren.

³⁶ Rb. Antwerpen (kort ged.), 29 december 1976, *R.W.*, 1976-77, 560. Zie ook Rb. Antwerpen (kort ged.), 20 okt. 1980, *R.W.*, 1980-81, 2553.

kort geding zich onbevoegd om :

- de A.S.L.K. te verplichten de commissie van beroep, waarbij de eiser zich had voorzien, bijeen te roepen³⁷;
- een gemeente te verplichten de rooilijn aan te duiden³⁸;
- aan de overheid te bevelen dat zij de orde en rust op de openbare waterwegen moest handhaven³⁹;
- verbod op te leggen aan de overheid lessen per briefwisseling te organiseren, daar ook dit als een verboden bevel (injonction) aan de overheid diende te worden beschouwd⁴⁰.

17. Daarentegen aanvaardden sommige rechters dat wél bevelen kunnen worden gegeven aan de overheid, zoals :

- bevel aan een gemeente tot het aanplakken van affiches⁴¹;
- bevel aan de stad Antwerpen toegang te verlenen tot een schip en het nodige te doen om de haven te kunnen verlaten⁴²;
- bevel aan een gemeente voor het verwijderen van een paal⁴³;
- bevel aan de Staat tot het voorlopig ter beschikking stellen van steekkaarten en bijwerkingen i.v.m. de autoken-tokens (immatriculatiekaarten)⁴⁴;
- bevel aan de Staat tot het consigneren van de onteigeningsvergoeding, en dit op verbeurte van een dwangsom⁴⁵;
- bevel aan de Staat een student toe te laten tot een examen, ook al was zijn diploma betwist⁴⁶;
- bevel aan de pensioenkas tot volledige uitbetaling van een pensioen, met verbod in een bodemproces betwiste inhoudingen nog verder door te voeren⁴⁷;
- bevel bij het parket in beslag rustende stukken terug te geven⁴⁸;

- bevel aan nutsbedrijven tot het opnieuw aansluiten op de nutsvoorzieningen⁴⁹;
- bevel aan de post tot de distributie en vervoer van het tijdschrift *Sekstant*⁵⁰;
- bevel tot invrijheidstelling van een aangehouden vreemdeling⁵¹;
- bevel aan de Staat om binnen tien dagen na betekening van de beschikking al het nodige te doen opdat een gedetineerde in een burgerlijk ziekenhuis kan worden onderzocht^{51a}.

Het overgrote deel van deze uitspraken die het injunctie-recht van de voorzitter erkennen zijn vrij recent. Men mag aannemen dat met het cassatiearrest van 26 juni 1980⁵², dat het cassatieberoep verwierp tegen de veroordeling van de overheid tot herstel in natura, deze kentering zal bestendig worden⁵³.

18. In dezelfde lijn ligt de betwisting over de machten van de voorzitter bij betwisting over de geldigheid van de intrekking door de overheid van een voordien gegeven toelating : als voorlopige maatregel de opschorting van die beslissing bevelen is in wezen niets anders dan voorlopig een vergunning afgeven of de overheid bevelen de vergunning voorlopig terug te geven.

Aarzelend staat de rechter in kort geding dan ook om de overheidsbeslissing tot intrekking van een vergunning voorlopig op te schorten totdat de Raad van State uitspraak zal hebben gedaan over de intrekkingbeslissing.

Slechts als de intrekkingbeslissing kennelijk onwettig, m.a.w. een administratieve feitelijkheid zou zijn, zou tussenkomst gerechtvaardigd zijn⁵⁴.

Doch ook hier gaat sommige rechtspraak steeds naar verdere bescherming van de burger. De principiële onbevoegdheid komt niet meer ter sprake. Enkel nog de belangenafweging tussen bestuur en bestuurder evenals de rede-

³⁷ Rb. Brussel (kort ged.), 25 juni 1957, *J.T.*, 1957, 625.

³⁸ Rb. Antwerpen (kort ged.), 10 jan. 1973, *R.W.*, 1972-73, 1194, *Tijd. Aan. R.*, 1975, 99, *De Gemeente*, 1973, 326.

³⁹ Kh. Antwerpen (kort ged.), 31 okt. 1975, *R.W.*, 1975-76, 1634; Kh. Hasselt (kort ged.), 17 feb. 1976, *Limb. Rechtsl.*

⁴⁰ Rb. Brussel (kort ged.), 24 jan. 1964, *J.T.*, 1964, 370.

⁴¹ Rb. Brussel (kort ged.), 3 jan. 1914, *B.J.*, 1914, 476.

⁴² Rb. Antwerpen (kort ged.), 21 jan. 1977, *R.W.*, 1976-77, 1583, *Rev. Comm.*, 1977, 39 (met noot).

⁴³ Rb. Antwerpen (kort ged.), 25 sept. 1964, *R.W.*, 1964-65, 1595, bevestigd door Brussel, 24 mei 1965, *R.W.*, 1965-66, 1109, *Pas.*, 1965, II, 131.

⁴⁴ Brussel, 17 sept. 1981, *J.T.*, 1982, 412, met noot Ph. QUERTAINMONT. Cassatieberoep hiertegen werd verworpen bij arrest van 21 oktober 1982 (nog niet gepub.). Men bemerke dat er in casu helemaal geen sprake was van een «feitelijkheid» of schending van een evident recht.

⁴⁵ Rb. Gent (kort ged.), 14 juli 1981, *R.W.*, 1981-82, 690, noot STORME, M., en BAERT, K.

⁴⁶ Rb. Brussel (kort ged.), 18 sept. 1980, *A.P.M.*, 1981, 36, echter vernietigd door Brussel, 5 nov. 1980, *A.P.M.*, 1981, 87, *J.T.*, 1981, 79.

⁴⁷ Arbrb. Namen (kort ged.), 21 juni 1971, niet gep., A.R. nr. 1 in zake Paye t/ C.N.P.R.S. — de wetgeving ter zake is intussen wel gewijzigd; in dezelfde zin: Rb. Brussel (kort ged.), 13 feb. 1980, *T.B.P.*, 1980, 422; zie echter ook Arbrb. Gent (kort ged.), 23 juni 1980, *R.W.*, 1980-81, 1729.

⁴⁸ Kooph. Brussel (kort ged.), 13 jan. 1977, *B.R.H.*, 1977, 249.

⁴⁹ Brussel, 9 maart 1900, *Pas.*, 1901, II, 26, *J.T.*, 1900, 519: bevel aan een watermaatschappij; Rb. Verviers (kort ged.), 25 oktober 1979, *Jur. Liège*, 1981, 222: bevel aan een gemeente; Kooph. Charleroi (kort ged.), 7 maart 1980, *R.R.Dr.*, 1980, 258: bevel aan een intercommunale elektriciteitsmaatschappij; Rb. Luik (kort ged.), 23 feb. 1982, *Jur. Liège*, 1982, 191, met noot. Zie evenwel ook Luik, 6 december 1921, *Pas.*, 1923, II, 39 en Kh. Doornik (kort ged.), 22 okt. 1976, *Bedrijfsfed. Voortbr. El. België* (1978).

⁵⁰ Kooph. Kortrijk (kort ged.), 29 nov. 1979, *B.R.H.*, 1980, 128.

⁵¹ Rb. Luik (kort ged.), 19 nov. 1980, *Jur. Liège*, 1981, 2, noot J.H.

^{51a} Rb. Charleroi (kort ged.), 10 januari 1983, *Jur. Liège*, 1983, 171.

⁵² *R.W.*, 1980-81, 1661, *Pas.*, 1980, I, 1341, met conclusie advocaat-generaal VELU, die onder meer verwijst naar talrijke rechtsleer en rechtspraak (p. 1349).

⁵³ Zie hierover onder meer DE VISSCHER, F., «Quelques réflexions sur le pouvoir d'injonction du juge judiciaire à l'égard de l'Administration. A propos de l'arrêt du 26 juin 1980 de la Cour de Cassation», *J.T.*, 1981, 682; DEOM, D., «De la réparation en nature du préjudice causé par les pouvoirs publics», *A.P.T.*, 1981, 130; M. VELU, conclusies bij Cass., 26 juni 1980, voormeld.

⁵⁴ Antwerpen, 28 juni 1978, *A.P.M.*, 1978, 11. Zie ook, m.b.t. de bevoegdheid tot schorsing van een R.I.Z.I.V. beslissing: Arbrb. Gent (kort ged.), 23 juni 1980, *R.W.*, 1980-81, 1729.

lijke kansen in het bodemgeschil worden als criterium voor de gegrondheid van het opschortingsverzoek aangewend⁵⁵.

C. Rechterlijk bevel aan particulieren t.a.v. door de overheid vergunde werkzaamheden

19. Niet alleen i.v.m. het rechterlijk bevel of verbod aan de overheid wordt de scheiding der machten ingeroepen. Ook de begunstigde van een vergunning roept dit beginsel maar al te vaak in als een vrijbrief, die elke rechterlijke tussenkomst i.v.m. de vergunde activiteit zou uitsluiten⁵⁶. En het gebeurt wel meer dat ook hier de rechter het verweer aanvaardt dat wordt geput uit de scheiding der machten. Overigens wordt dit «beginsel van de scheiding der machten» nogal uiteenlopend begrepen.

Sommige rechters sluiten elke bevoegdheid uit zodra een «administratieve instelling» in zake is⁵⁷. Anderen menen dat, zodra de overheid in een geschil is opgetreden door het verlenen van een vergunning, elke tussenkomst van de rechter uitgesloten is die van die aard zou zijn dat de «uitvoerbare kracht» van de overheidshandeling wordt aangetast, ook al is de verwerende partij een particulier⁵⁸.

Voor kritiek vatbaar is de opvatting die ertoe leidt dat een derde minder rechterlijke bescherming zou kunnen genieten t.a.v. vergunde (en dus meestal storende) activiteiten dan t.a.v. niet aan een vergunning onderworpen hinderlijke daden⁵⁹. De scheiding der machten kan deze houding niet

rechtvaardigen, daar zij het wezenlijk onderscheid miskent tussen het eigen handelen van de overheid en een overheids-toelating aan een particulier.

20. Steeds meer verklaren de rechters zich dan ook bevoegd om in elk geval ten aanzien van betwiste vergunningen, als voorlopige maatregel, de uitvoering van vergunde werken stop te zetten totdat ten gronde over de geldigheid van de vergunning is beslist⁶⁰. Maar er valt eigenlijk niet in te zien waarom een niet betwiste vergunning in de weg zou staan van een maatregel in kort geding om bijvoorbeeld de hinder te beperken⁶¹.

D. De administratieve feitelijkheid: een nutteloos en verwarringstichtend begrip

21. Toch blijft nog vaak de restrictieve bevoegdheidsopvatting wegens de scheiding der machten het halen. Omdat de nood echter ook dwingt, is men een beroep gaan doen op de notie «administratieve feitelijkheid»⁶², in navolging

lijke synthese van H. COUSY en H.A. GROEN, *De betekenis van de overheidsvergunning voor de privaatrechtelijke aansprakelijkheid in Nederland en België*, vooral p. 49 e.v. Zie ook de studie van JADOT, B., «Le sursis à exécution face aux prérogatives de l'administration», *A.P.T.*, 1982, 244. Deze studie kon niet worden verwerkt in de onderhavige bijdrage.

⁵⁵ Rb. Antwerpen (kort ged.), 10 jan. 1973, *Tijd. Aan. R.*, 1975, 9, met noot, *R.W.*, 1973-74, 1194, *De Gemeente*, 1973, 326: stopzetting van bouwwerk totdat de Raad van State uitspraak zal hebben gedaan; Rb. Brussel (kort ged.), 28 mei 1975, niet gep., rep. nr. 10.381 in zake gemeente Groot-Bijgaarden t/ Staat: voorlopige stopzetting van bouwwerk aan een autosnelweg; Rb. Dendermonde (kort ged.), 13 april 1977, *Tijd. Aan. R.*, 1979, 317: stopzetting van bouwwerk totdat de Raad van State over de geldigheid van de vergunning uitspraak heeft gedaan; Brussel, 18 jan. 1978, niet gep., Ref. 134/76: «De voorzitter in kort geding kan de schorsing bevelen van werkzaamheden, die worden uitgevoerd krachtens een beslissing van de overheid waarvan de geldigheid betwistbaar is, zonder te onderzoeken of de voorlopige maatregelen die hij beveelt geen nadeel ten principale doen door het feit dat de gevolgen ervan definitief kunnen zijn.» Zie nochtans ook Brussel, 28 maart 1978, *J.T.*, 1978, 365, waarbij de voorzitter onbevoegd wordt verklaard als de rechten betwist zijn. Zie verder Rb. Veurne (kort ged.), 21 mei 1980, *R.J.I.*, 1981, 101, *R.W.*, 1981-82, 335: stopzetting van werken in afwachting van een uitspraak door de Raad van State; Brussel, 24 jan. 1980, niet gepub., ref. nr. 125/80: stopzetting van werk totdat de Raad van State uitspraak zal gedaan hebben over de geldigheid van de bouwvergunning. Over de bevoegdheid van de voorzitter t.a.v. al dan niet vergunde bouwwerk, zie mijn bijdrage, «Het kort geding in het stedenbouwwet», *R.J.I.*, 1981, 67, in het bijzonder p. 82, en ook P. RONSE in een noot onder Brussel, 11 februari 1978, *Tijd. Aan. R.*, 1982, 13, waarin veel onuitgegeven rechtspraak is opgenomen.

⁶¹ Zie evenwel Rb. Brussel (kort ged.), 5 juli 1979, *Pas.*, 1980, III, 15, *J.T.*, 1980, 413: de voorzitter wees de eis m.b.t. de wegname minstens verplaatsing van een podium af op grond dat dit podium vergund was door de overheid en, ten overvloede, wegens opportuiniteitsredenen.

⁶² Voor toepassingen, zie o.m. Rb. Brussel (kort ged.), 18 juli 1902, *Pas.*, 1903, III, 34, *J.T.*, 1902, 1365, *Rev. Adm.*, 1903, 185: voie de fait afgewezen; Rb. Brussel (kort ged.), 8 maart 1907, *Pas.*, 1908, III, 173: inbezitneming van grond zonder regelmatige ontgeining is voie de fait; Rb. Hoei (kort ged.), 26 okt. 1937, *Pas.*, 1938, III, 80: voie de fait afgewezen; Rb. Kortrijk (kort

⁵⁵ Brussel, 18 mei 1982, in dit nummer.

⁵⁶ Daarbij kan hij zich overigens beroepen op enige cassatiearresten (zie hierover, COUSY, H., en GROEN, H.A., *De betekenis van de overheidsvergunning voor de privaatrechtelijke aansprakelijkheid in Nederland en België*, 1975, p. 49, nr. 24). De leer van die arresten leidt echter tot, op zijn zachtst uitgedrukt, enige inconsequenties die mogen blijken uit volgend «alledaags» voorbeeld: wie ongeringde duiven kweekt, heeft een exploitatievergunning nodig (Arab, lijst B, rubriek 3). Krijgt hij deze, dan zou zijn storende kwekerij niet kunnen worden gesloten op rechterlijk bevel (zo hij de vergunningsvoorwaarden in acht neemt). Wie geringde duiven voor wedstrijddoelinden kweekt, heeft geen vergunning nodig, en diens kwekerij zou daarom wél gesloten kunnen worden.

⁵⁷ Zie bv.: Rb. Brussel (kort ged.), 25 juni 1977, *J.T.*, 1957, 625: onbevoegdheid t.a.v. de A.S.L.K.

⁵⁸ Rb. Luik (kort ged.), 16 dec. 1955, *Jur. Liège*, 1955-56, 220: de voorzitter kan «evidenterwijze» (!) artikel 107 van de Grondwet niet voorlopig toepassen t.a.v. een koninklijke vergunning voor een koolmijn; Rb. Leuven (kort ged.), 2 april 1974, niet gepubl., Bijz. Rol nr. 1342: de voorzitter is niet bevoegd om in afwachting van een uitspraak van de Raad van State voorlopig een bouwvergunning, d.i. een administratieve beschikking, op te schorten; Rb. Brussel (kort ged.), 5 juli 1979, *J.T.*, 1980, 413: de voorzitter is onbevoegd tot het nemen van een maatregel t.a.v. een vergund maar storend podium; Gent, 28 mei 1964, *R.W.*, 1964-65, 636: de vordering tot bouwverbod (in een bodemgeschil) tegen de houder van een vergunning werd afgewezen, niet wegens onbevoegdheid maar als ongegrond wegens de scheiding der machten.

⁵⁹ Immers, het «voorrecht van uitvoerbaarheid» kan bezwaarlijk aan particulieren toekomen, ook al hebben zij een vergunning verkregen. Nu heeft het Hof van Cassatie weliswaar reeds enige malen beslist dat de rechterlijke macht geen schadebeperkende maatregelen kan nemen die onverenigbaar zijn met de vergunning of die het bestaan van de inrichting aantasten. Maar die rechtspraak wordt terecht bekritiseerd. Zie over dit alles de voortreffelijke

van Frankrijk⁶³. Deze theorie leidt ertoe dat de kennelijk onwettige administratieve rechtshandeling wegens haar manifeste onwettigheid ontaardt tot een niet administratieve handeling. Zulke handelingen zouden dan wel door de rechter kunnen worden getoetst.

22. «Voie de fait» of feitelijkheid staat tegenover «voie de droit». Het is een oud begrip, dat geenszins eigen is aan de bestuursfeer, wel integendeel. Het werd door Merlin gedefinieerd als «tout acte par lequel on exerce, de son autorité privée, des prétentions ou des droits contraires aux droits ou aux prétentions d'autrui»⁶⁴.

Tegen niet door de wet of de rechtspraak toegestane feitelijkheden werd meestal strafrechtelijk opgetreden, terwijl ook de bezitsvorderingen feitelijkheden wilden tegengaan, bv. gedragingen door een beweerd eigenaar. Ook nu nog kent ons recht strafbare feitelijkheden⁶⁵ en t.a.v. particulieren is de feitelijkheid steeds een grond voor tussenkomst van de voorzitter geweest.

Administratieve feitelijkheid wordt dan die handeling die zó flagrant in strijd is met de wet, dat zij zelfs niet in schijn steun kan vinden in de aan de overheid toekomende machten. Aldus wordt de rechterlijke macht wel bevoegd t.a.v. die handelingen.

Merkwaardig genoeg krijgt de administratieve feitelijkheid aldus in kort geding een dubbele functie:

— de «administratieve feitelijkheid» brengt mee dat de zaak niet meer onttrokken is aan de rechterlijke macht, omdat het voorwerp van het geschil geen beoordeling van een administratieve rechtshandeling insluit;

— als «feitelijkheid» valt de betwisting binnen de (restrictief opgevatte) bevoegdheid van de rechters in kort geding. De *mogelijkheid* van tussenkomst in kort geding in geval van feitelijkheid is immers voor sommige rechters ten onrechte uitgelegd als een *voorwaarde* voor hun bevoegdheid⁶⁶.

23. Nu heeft Flamme er terecht op gewezen dat de notie «administratieve feitelijkheid» eigenlijk nutteloos is in het Belgische recht, mede omdat artikel 107 Grondwet vol-

ged.), 14 dec. 1950, *R.W.*, 1950-51, 1078; Rb. Antwerpen (kort ged.), 28 feb. 1958, *R.W.*, 1957-58, 1690, *J.T.*, 1958, 236; Rb. Antwerpen (kort ged.), 27 april 1968, geciteerd door G. MOENS, onder Rb. Oudenaarde, 19 mei 1969, *R.W.*, 1970-71, 1959; Rb. Antwerpen (kort ged.), 10 jan. 1973, *R.W.*, 1972-73, 1194, *De Gem.*, 1973, 326; Rb. Brussel (kort ged.), 8 dec. 1976, *A.P.M.*, 1976-77, 91; Rb. Hasselt (kort ged.), 13 jan. 1977, *Limb. Rechtsbl.*, 1977, 43; Rb. Dinant (kort ged.), 21 sept. 1977, *T.B.P.*, 1978, 73, *A.P.M.*, 1977-78, 38; Antwerpen, 28 juni 1978, *A.P.M.*, 1978, 11; Rb. Mechelen (kort ged.), 11 okt. 1979, *R.W.*, 1980-81, 393, met noot E. VERPOTEN: het sluitingsbevel van de burgemeester werd niet als een feitelijkheid beschouwd, maar integendeel zeer terecht bevonden wegens de lawaaihinder; Rb. Brussel (kort ged.), 18 sept. 1980, *A.P.M.*, 1981, 36.

⁶³ Zie hierover onder meer GILLES, A.M., «La voie de fait administrative», *J.T.*, 1959, 378; FLAMME, M.A., «Pour un contrôle juridictionnel plus efficace de l'Administration», *J.T.*, 1972, 417.

⁶⁴ MERLIN, *Répertoire universel et raisonné de jurisprudence*, XIV, tw. «Voie de fait».

⁶⁵ Zie bv. de artt. 289, 290, 525, en 563 Sw.

⁶⁶ Zie bv. FETTWEIS, A., *Bevoegdheid*, p. 261; POUPART, J.M., «Les voies de fait et la juridiction des référés», *Ann. Dr.*, 1974, 319, e.v.

doende is om tot de bevoegdheid van de rechterlijke macht — en dus van de rechter in kort geding — te besluiten⁶⁷. Ook B. Jadot heeft kritiek op de toepassing van de Franse notie «voie de fait administrative», maar hij meent niettemin aan een eigen «Belgische» theorie enig nut te kunnen toeschrijven⁶⁸.

Anderzijds is het bestaan van een feitelijkheid geenszins een bevoegdheidsvoorwaarde voor de rechter om voorlopige maatregelen te bevelen. Sommige rechters hebben dit trouwens zeer goed begrepen en bevelen ook t.a.v. de administratie voorlopige maatregelen wanneer nodig. Zeer terecht heeft het hof van beroep deze zienswijze bevestigd en geoordeeld dat de tussenkomst van de rechterlijke macht in het algemeen en van de voorzitter in kort geding in het bijzonder niet beperkt is tot gevallen waarin de Staat een evidente en gewichtige feitelijkheid begaat⁶⁹. Het Hof van Cassatie verwierp de voorziening die hiertegen was gericht⁷⁰.

E. Een bijzondere schorsingsbevoegdheid?

24. Vaak hebben rechtsgeleerde auteurs gewezen op de wenselijkheid aan de rechterlijke macht of de Raad van State uitdrukkelijk bevoegdheid te geven «opschorting van tenuitvoerlegging van administratieve beslissingen» te bevelen⁷¹.

Vraag is echter of deze initiatieven niet de verkeerde remedie zijn voor de, naar het oordeel van zovele auteurs, verkeerd geïnterpreteerde bevoegdheid van de rechter in kort geding ten aanzien van overheidshandelingen. De recente rechtspraak toont in elk geval aan dat het geenszins noodzakelijk is tot bevoegdheidsuitbreiding van de Raad van State over te gaan: de burgerlijke rechter — de «natuurlijke» hoeder voor de rechten van burgers — *kàn* binnen zijn huidige bevoegdheidsfeer deze taak best aan.

Er is nog een bijkomend bezwaar tegen het invoeren van een dergelijk kort geding bij de Raad van State zolang de rechtspleging bij deze instantie niet aangepast is. De omstandigheid dat de procesvoering uitsluitend in handen is van het auditoraat maakt elke effectieve rechtsbescherming onmogelijk. De eisende partij beschikt er immers over geen enkel middel om de procesgang te bespoedigen. De instel-

⁶⁷ FLAMME, A.M., «Pour un contrôle plus efficace de l'Administration», *J.T.*, 1972, 420. De gevallen waarin de theorie werd toegepast door de rechtspraak, waren ofwel geenszins kennelijk onwettige rechtshandelingen, ofwel louter materiële gedragingen van de overheid, die vanzelfsprekend niet de voorrechten van administratieve actie genieten.

⁶⁸ JADOT, B., «Le sursis à l'exécution face aux prérogatives de l'administration», *A.P.T.*, 1982, 279.

⁶⁹ Brussel, 17 sept. 1981, *J.T.*, 412, met noot Ph. QUERTAINMONT.

⁷⁰ Cass., 21 oktober 1982, nog niet gepub.

⁷¹ Zie hierover HUBERLANT, Ch. o.c., p. 110 e.v., i.v.m. bijzondere bepalingen en p. 114 i.v.m. de voorstellen om een opschortingsbevoegdheid toe te kennen aan de Raad van State. *Adde: Parl. Besch., Senaat*, 1981-82, nr. 254/1: voorstel van wet waarbij de Raad van State wordt gemachtigd de opschorting van de tenuitvoerlegging van de administratieve beslissingen te gelasten.

ling van één dergelijke procesmacht voor het gehele land zou ook ten zeerste de belangen van de partijen schaden.

§ 5. *De balans van 150 jaar kort geding tegen de overheid*

25. Vanaf het ontstaan van België zijn de voorzitters opgetreden als «preventieve rechtsbeschermers» avant-la-lettre, bij wijlen ingetoomd door hogere rechters, dan weer terugvallend op een veilige, zeer restrictieve interpretatie van hun machten. Duidelijk is er echter de laatste tien jaar een tendens waar te nemen naar een ruime bevoegdheidsopvatting.

Nederland, het «lichtend voorbeeld» voor België⁷², is al veel langer aan dit stadium toe⁷³ en heeft misschien zelfs de saturatie bereikt. Ook in Frankrijk heeft het kort geding — mede door een wetswijziging — een opmerkelijke uitbreiding genomen, die door sommigen wordt bekritiseerd⁷⁴.

⁷² Term van SUTENS, L.P., «De rechtstreekse aanvechting van overheidsdaden voor de burgerlijke rechter», in *Miscellanea W.J. Ganshof van der Meersch*, III, 682.

⁷³ ZONDERLAND, P., *Het kort geding, in het bijzonder tegen de Overheid*, Zwolle, 1972, p. 119 e.v.; SCHENK, W., *Het kort geding en zijn toepassing in Nederland*, Deventer, 1982, p. 200 e.v.

⁷⁴ ROUGEVIN-BAVILLE, conc. bij Soc. Gaz. France (20 juni 1980, *Act. Jur. D.A.*, 1980, 550), aangehaald bij HAMON, F., en

Ten onzent schreef L.P. Suetens tien jaar geleden dat, ten einde het kort geding in België als een middel tot rechtsbescherming tegen onrechtmatig overheidsoptreden te laten uitgroeien, «een dubbele voorwaarde (moet) worden vervuld, met name een ruimere opvatting van het kort geding zelf, en een zuivere idee over de scheiding der machten»⁷⁵.

Op tien jaar tijd is op beide vlakken een, reeds voordien bij lagere rechters te vinden, kentering in de rechtspraak aan te wijzen die thans ook — zij het nog voorzichtig — de instemming van het Hof van Cassatie heeft gekregen.

Het Hof erkende bij arrest van 26 juni 1980⁷⁶ de macht van de rechter om de overheid tot positieve (herstel)daden te veroordelen en anderzijds is het Hof blijkens zijn arrest van 21 oktober 1982⁷⁷ geen tegenstander van een ruime bevoegdheid van de voorzitter in kort geding.

Het pad is dus geëffend maar de begaanbaarheid ervan kan nog worden verbeterd

D. LINDEMANS

MAISL., H., «L'urgence et la protection des libertés contre l'Administration», *Dall.*, 1982, Chron., 51.

⁷⁵ SUTENS, L.P., *art. cit.*, 687.

⁷⁶ Zie supra, nummer 17, in fine.

⁷⁷ Zie supra, nummer 23, in fine.

RECHTSPRAAK

BENELUX-GERECHTSHOF

14 APRIL 1983

President: de h. Goerens

Advocaat-generaal: de h. Krings

Dwangsom — Opgelegd bij beslissing die uitvoerbaar is bij voorraad — Beslissing in hoger beroep vernietigd — Gevolg.

De Eenvormige Beneluxwet rechtvaardigt niet de conclusie dat het een kenmerk is van de dwangsom dat zij, wanneer zij eenmaal is verbeurd, nog voor voortgezette tenuitvoerlegging vatbaar is, hoewel de rechterlijke uitspraak waarbij de dwangsom is opgelegd, intussen teniet is gedaan.

N.V. E. t/ P.V.B.A. G.

Conclusie van de advocaat-generaal Krings

De p.v.b.a. Gebroeders V. had bij de voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Hasselt een vordering ingesteld, ten einde, met toepassing van de wet op de handelspraktijken, aan de n.v. Edgard V.-L. verbod te horen opleggen in haar handel gebruik te maken van de naam V.

Over die vordering deed de voorzitter van de rechtbank van koophandel, op 29 mei 1981, uitspraak. Het gevorderde verbod werd aan verweerster opgelegd. Zij werd bovendien veroordeeld tot betaling aan eiseres van een dwangsom van 5.000 fr. per publikatie welke verweerster in strijd met deze beslissing zou laten verschijnen na betekening van dit vonnis, alsmede van een dwangsom van 1.000 fr. per kalenderdag vanaf 11 juli 1981 alleen voor het geval dat op die dag de maatschappelijke benaming van verweerster niet zou zijn gewijzigd.

Tegen die beslissing heeft verweerster hoger beroep ingesteld en, ingevolge dit rechtsmiddel, zou de beslissing van de voorzitter van de rechtbank te Hasselt, althans gedeeltelijk, tenietgedaan zijn. Dit blijkt evenwel niet duidelijk uit de overgelegde stukken, in het bijzonder de beslissing waarbij thans het Hof een vraag van uitleg wordt gesteld.

Naar aanleiding van de beslissing van de voorzitter van de rechtbank van koophandel, die bij voorraad uitvoerbaar was, heeft eiseres het vonnis aan de tegenpartij laten betekenen en, daar aan de verbodsbepaling geen gevolg werd gegeven, werd de beslissing, wat de dwangsom betreft, ten uitvoer gelegd, t.w. door beslaglegging op de goederen van verweerster.

Wegens die uitvoeringsmaatregel stelde verweerster een vordering bij de beslagrechter in de Rechtbank van Eerste Aanleg te Hasselt in, ten einde te doen zeggen dat het beslag niet ontvankelijk is en, alleszins, dat het beslag ten

onrechte werd gelegd en derhalve opheffing van het beslag te horen verlenen.

Op die vordering volgde dan de beslissing van de beslagrechter, waarbij aan het Hof de vraag werd gesteld naar de uitlegging van artikel 3 van de eenvormige wet van 31 januari 1980 betreffende de dwangsom.

De beslagrechter stelt immers vast dat, ingevolge het arrest van het Hof van Beroep te Antwerpen van 2 februari 1982, dat gewezen werd voordat de verkoop van de met beslag bezwaarde goederen kon plaatsvinden, de titel waarop de dwangsom stoelede, «ongedaan werd gemaakt en wegviel».

Alvorens over de inhoud van de zaak uitspraak te doen heeft de beslagrechter de vraag gesteld of een gedingvoerende partij gerechtigd is een beslissing waarbij een dwangsom wordt toegekend, ten uitvoer te leggen hoewel de titel waarbij die som is vastgesteld teniet is gedaan in de loop van de tenuitvoerlegging maar vóór de beëindiging daarvan.

De beslagrechter brengt deze vraag in verband met de bepaling van artikel 1385^{quater} van het Gerechtelijk Wetboek, die luidt: «De dwangsom, eenmaal verbeurd, komt ten volle toe aan de partij die de veroordeling heeft gekregen. De partij kan de dwangsom ten uitvoer leggen krachtens de titel waarbij ze is vastgesteld.»

Alvorens deze vraag te onderzoeken, is het wenselijk enkele grondregels die de dwangsom beheersen even in herinnering te brengen.

Zoals elkeen weet is het thans in de Beneluxlanden van toepassing zijnde instituut ontstaan uit de werkzaamheden van de Commissie ter voorbereiding van de eenmaking van het recht tussen België, Luxemburg en Nederland. Daar het instituut van de dwangsom in Nederland reeds lang bestond, heeft de Nederlandse wetgeving een zeer belangrijke invloed uitgeoefend op de wording van de eenvormige wet¹.

De dwangsom is een aansporing die de rechter aan de veroordeelde partij geeft om haar ertoe aan te zetten de uitgesproken veroordeling ten uitvoer te leggen².

Het is alleszins geen schadevergoeding³.

Dit brengt dan ook mee dat de reden van bestaan van de dwangsom noodzakelijk afhangt van het bestaan van de veroordeling. Is er geen veroordeling, dan kan er ook geen sprake zijn van een prikkel om ertoe aan te zetten een veroordeling uit te voeren⁴.

Maar hier komt het dan weer aan op de aard van de uitgesproken veroordeling.

Wanneer de rechter een beslissing over het bodemgeschil heeft gewezen, kan naar Belgisch recht de beslissing welis-

waar onmiddellijk na de betekening ten uitvoer worden gelegd, maar het verzet of het hoger beroep hebben in de regel opschortende kracht. Dit geldt dan ook zowel voor de veroordeling tot de dwangsom als voor de hoofdveroordeeling⁵.

Anders is het echter, wanneer de rechter de uitvoering bij voorraad heeft toegestaan. Dan hebben verzet noch hoger beroep opschortende kracht. De rechter beslist in dat geval dat zijn beslissing in weerwil van de instelling van een rechtsmiddel ten uitvoer kan worden gelegd, omdat hij oordeelt dat elk verwijl bij de niet-uitvoering schadelijk zou kunnen zijn. Hier valt op te merken dat de rechter in hoger beroep de voorlopige tenuitvoerlegging niet mag verbieden. Hij kan enkel over de grond van de zaak uitspraak doen, waarbij meteen, bij vernietiging van het eerste vonnis, ook de voorlopige tenuitvoerlegging vervalt⁶.

Maar de tenuitvoerlegging die aldus zou plaatsvinden zou ook voor de partij die ze moet ondergaan, schadelijk kunnen wezen, zodat, bij vernietiging van het vonnis door de rechter die op het rechtsmiddel uitspraak doet, de partij die tot tenuitvoerlegging is overgegaan, zal moeten teruggeven wat zij ten onrechte heeft verkregen; ze zal bovendien eventueel tot schadevergoeding veroordeeld kunnen worden, indien schade is ontstaan⁷.

Hier moet ook de regeling worden vermeld die geldt bij kort geding. Het doel van het kort geding bestaat erin bij wege van een voorlopige maatregel en zonder afbreuk te doen aan de beslechting van de zaak zelve, een regeling te treffen waarbij de rechten van (beide) partijen gevrijwaard blijven. Die beslissingen zijn uiteraard steeds bij voorraad uitvoerbaar. Ze zijn echter ook voor gewone rechtsmiddelen vatbaar.

Wanneer de rechter in kort geding een verbod oplegt om bv. een bepaalde handeling te verrichten, zoals o.m. het slopen van een gebouw, dan spreekt het vanzelf dat het verbod tot doel heeft te voorkomen dat door het voortzetten van de verboden handeling een onherstelbare toestand zou ontstaan. Dat de rechter in kort geding, benevens zijn uitspraak over de inhoud van de zaak, een dwangsom toekent, gebeurt precies opdat deze dwangsom een aansporing zou zijn om de verboden handeling niet voort te zetten⁸.

Nu kan het wel voorkomen dat, ingevolge het ingestelde rechtsmiddel, de beslissing van de rechter in kort geding teniet wordt gedaan. Dit betekent dan dat er geen reden aanwezig was om een voorlopige maatregel te treffen. Meteen kan, wanneer de tenuitvoerlegging van het vonnis van

¹ MOREAU-MARGRÈVE, *Annales de la faculté de droit de Liège*, 1982, 13 en 14; STORME, *T.P.R.*, 1980, 222, noot 1.

² VAN OPSTAL, *De dwangsom in het Nederlands recht*, Preadvies Veren. vergl. studie van het recht van België en Nederland, 1961, p. 129; MOREAU-MARGRÈVE, *op. cit.*; p. 15; STORME, *op. cit.*, p. 226; STAR BUSMANN, 3e dr., 1972, p. 264; ASSER, *Verbindenissenrecht*, 5e dr., 1978, p. 160; BALLON, *Dwangsom*, nr. 55, p. 23.

³ MOREAU-MARGRÈVE, *op. cit.*, p. 38; STORME, *op. cit.*, STAR BUSMANN, *op. cit.*

⁴ MOREAU-MARGRÈVE, *op. cit.*; BALLON, *op. cit.*, nr. 49, p. 20.

⁵ Hier komt niet ter sprake of de schorsing van de uitvoering al dan niet tot gevolg heeft dat het vonnis van de eerste rechter zijn obligatorisch karakter behoudt, zodat bij bevestiging ervan de dwangsom eisbaar kan zijn ook voor de periode tijdens welke de uitvoering geschorst werd (zie MOREAU-MARGRÈVE, *op. cit.*, p. 55 en 78; zie anders STORME, nr. 28, p. 239, en VAN OPSTAL, p. 140).

⁶ Vgl. naar Belgisch recht, Gerechtelijk Wetboek, artikel 1402.

⁷ PLANIOL en RIPERT, VI, nr. 583, VII, 747; vgl. tevens artikel 1398 van het Belgisch Gerechtelijk Wetboek.

⁸ VAN OPSTAL, *op. cit.*, p. 128 en voetnoot 3 met rechtspraak van de H.R.; BALLON, p. 35 en 36; STAR BUSMANN, p. 364 en 365.

de eerste rechter schade heeft veroorzaakt, vergoeding daarvan worden verlangd⁹.

Nu moet hierbij op de verhouding kort geding - beslechting bodemgeskil worden gelet.

Aangezien de uitspraak in kort geding geen afbreuk mag doen aan de beslechting van de zaak zelve, wordt meteen de klemtoon erop gelegd dat beide gedingen volkomen los staan van elkaar. Het feit, dat bij uitspraak over de zaak zelve blijkt dat de oorspronkelijke hoofdvordering niet grond zou zijn, behelst geen afkeuring van de voorlopige maatregelen die in kort geding zijn getroffen. M.a.w. de titel van die voorlopige maatregelen is dus rechtsgeldig gebleven en de uitvoering ervan houdt pas op bij de definitieve uitspraak over de zaak zelve¹⁰.

Dit alles belicht dan beter het tweede aspect van de dwangsom. De veroordeling tot een dwangsom is van bijkomende aard. Het bestaan van de dwangsom hangt noodzakelijk af van het bestaan van de veroordeling op de hoofdvordering¹¹. Valt de beslissing over de hoofdvordering weg, dan heeft de dwangsom ook geen reden van bestaan meer.

Hieruit vloeit dan o.m. voort, dat wanneer tegen de beslissing in kort geding geen rechtsmiddel is aangewend, de veroordeling tot de dwangsom blijft bestaan totdat over het bodemgeskil ten slotte uitspraak wordt gedaan. Wordt er derhalve geen gevolg gegeven aan het verbod dat in kort geding bij wijze van voorlopige maatregel is opgelegd, dan kan meteen de veroordeling tot de dwangsom ten uitvoer worden gebracht, totdat over het bodemgeskil uitspraak is gedaan.

Maar omgekeerd, wanneer de beslissing in kort geding in hoger beroep wordt tenietgedaan, zodat het nemen van voorlopige maatregelen ongegrond is bevonden, dan blijkt ook dat de aansporing die de eerste rechter had voorgeschreven, evenzeer van grond ontbloomt is als de beslissing zelve over de voorlopige maatregelen.

Hetzelfde geldt wanneer de dwangsom is uitgesproken door de rechter die over de zaak zelve uitspraak deed, en het vonnis, dat in eerste aanleg is geveld, uitvoerbaar bij voorraad is verklaard. Wordt dit vonnis in hoger beroep tenietgedaan, dan vervalt meteen ook de veroordeling tot de dwangsom.

Dit alles is het gevolg van de bijkomende aard van de veroordeling tot de dwangsom.

In het licht van deze beschouwingen kan dan de bepaling van art. 3 van de Eenvormige Wet betreffende de dwangsom (1385 van het Belgisch Gerechtelijk Wetboek) verder worden toegelicht.

«De dwangsom, eenmaal verbeurd, komt ten volle toe aan de partij die de veroordeling heeft verkregen. Deze partij kan de dwangsom ten uitvoer leggen krachtens de titel waarbij ze is vastgesteld.»

De tweede volzin betekent dat, wil men tot uitvoering van de dwangsom komen, het niet nodig is zich andermaal te wenden tot de rechter om een uitvoerbare titel te verkrij-

gen. Is de overtreding eenmaal voltrokken, dan is de dwangsom verschuldigd en kan de uitvoering ervan bekomen worden, op grond van het oorspronkelijk vonnis waarbij de dwangsom is uitgesproken.

Het is de overtreding zelve van de beslissing van de rechter die automatisch de dwangsom betaalbaar maakt. De uitvoerbare titel ontstaat bij de overtreding, ingevolge de beslissing waarbij de dwangsom is uitgesproken.

Is de overtreding eenmaal begaan, dan heeft de partij dus aanspraak op de dwangsom.

Maar dit veronderstelt, dat de titel van de veroordeling moet bestaan. Indien die titel teniet wordt gedaan met terugwerking¹², zoals dit steeds het geval is bij de uitspraak over een rechtsmiddel, dan verdwijnt meteen ook de titel van de dwangsom.

Artikel 3 voormeld (1385^{quater}) betekent dus geenszins, dat de bedragen die verbeurd zouden zijn als dwangsom krachtens het vonnis van de eerste rechter, omdat de uitgesproken veroordeling niet is nagekomen, in stand zouden blijven wanneer die beslissing van de eerste rechter teniet wordt gedaan bij de uitspraak over het rechtsmiddel (verzet of hoger beroep). Die uitspraak heeft immers terugwerken de kracht. Een vonnis dat teniet wordt gedaan bestaat niet meer en kan dus geen enkel gevolg meer hebben. De tenuitvoerlegging ervan die zou plaatsgehad hebben omdat het vonnis uitvoerbaar was niettegenstaande elk rechtsmiddel, kan aanleiding geven tot herstel in de oorspronkelijke toestand of, eventueel, indien dat herstel niet meer mogelijk is, tot schadevergoeding¹³.

Als we dit nu toepassen op de zoëven besproken gevallen, dan mag hieruit worden gededuceerd dat, wanneer een vonnis over het bodemgeskil op verzet of op hoger beroep teniet wordt gedaan, de verbeurde dwangsommen, indien ze reeds zijn ontvangen, teruggegeven zullen moeten worden.

Wanneer de rechter in kort geding een verbod heeft opgelegd onder verbeurde van een dwangsom, dan moet onderscheid worden gemaakt: wordt tegen het in kort geding gegeven bevel geen rechtsmiddel aangewend, dan zullen de dwangsommen verbeurd zijn, telkens wanneer de veroordeling niet wordt nageleefd, en zulks tot op het ogenblik dat over het bodemgeskil uitspraak wordt gedaan. Die dwangsommen zijn definitief verbeurd, zelfs indien ingevolge de uitspraak over het bodemgeskil het door de rechter in kort geding gegeven verbod geen reden van bestaan meer heeft.

Wordt integendeel tegen het bevel in kort geding hoger beroep ingesteld en wordt op dit rechtsmiddel de door de eerste rechter uitgesproken beslissing tenietgedaan, dan zullen de reeds verbeurde dwangsommen eveneens tenietgaan en zullen ze dus uiteraard teruggegeven moeten worden, voor zover ze reeds zouden zijn ingevorderd. De toestand is dan dezelfde als die welke daarnet werd vermeld in verband met de uitspraak over het bodemgeskil.

Samenvattend komt het dus voor dat de toepassing van artikel 3 van de Eenvormige Wet betreffende de dwangsom veronderstelt dat de titel krachtens welke de dwangsom eisbaar is, moet bestaan en blijven bestaan. Wordt die titel

⁹ STAR BUSMANN, *op. cit.*, p. 364 en 365; MOREAU-MARGRÈVE, *op. cit.*, p. 78.

¹⁰ VAN OPSTAL, *op. cit.*, p. 154 en 155.

¹¹ MOREAU-MARGRÈVE, *op. cit.*, p. 38.

¹² MOREAU-MARGRÈVE, *op. cit.*, p. 78; BALLON, *op. cit.*, nr. 49, p. 20.

¹³ Zie noot 7.

tenietgedaan ingevolge de uitspraak over een rechtsmiddel, dan kan er meteen geen sprake meer zijn van uitvoering ervan. De dwangsom kan alleen maar verbeurd zijn, in de zin van artikel 3 van voormelde wet, voor zover de titel op grond waarvan zij ontstaan is, niet vernietigd is. Mocht ingevolge de vernietigde titel niettemin reeds een uitvoering plaatsgevonden hebben, dan zou er grond kunnen bestaan tot teruggave van de ten onrechte geïnde sommen en eventueel zelfs tot schadevergoeding.

Ik besluit derhalve tot uitlegging van artikel 3 van de Eenvormige Wet in de evengenoemde zin.

Arrest

Ten aanzien van de feiten

Overwegende dat de procedure welke tot de voormelde beschikking van de beslagrechter heeft geleid, kort kan worden samengevat als volgt :

Bij vonnis van de voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Hasselt, op 29 mei 1981 gewezen op grond van de artikelen 55 en 59 van de Belgische wet van 14 juli 1971 betreffende de handelspraktijken wordt : (a) deels ten gronde statuerende aan de n.v. verbod gedaan om in haar handel in welke vorm ook nog verder de naam V. te gebruiken, hetzij afzonderlijk, hetzij in combinatie met andere woorden, waarbij de n.v. veroordeeld wordt tot een dwangsom van 5000 frank per publikatie welke zij in strijd met de beslissing zou laten verschijnen, na betekening daarvan, alsmede tot veroordeling van een dwangsom van 1000 frank per kalenderdag vanaf 11 juli 1981 enkel voor het geval dat op die datum de maatschappelijke benaming van de n.v. niet zou zijn gewijzigd ; (b) voor een verdere eis, die buiten de vraag aan het Beneluxhof ligt, een getuigenverhoor bevelen.

De voorzitter van de rechtbank doet in geschillen als het voormelde uitspraak over de zaak zelf, zij het op de wijze als in kort geding.

Tegen die uitspraak stelt de n.v. hoger beroep in. Maar de uitspraak van de voorzitter is, krachtens artikel 59, vierde lid, van de Wet betreffende de handelspraktijken uitvoerbaar bij voorraad niettegenstaande enig rechtsmiddel. Bij exploit van 28 september 1981 wordt de uitspraak van de voorzitter betekend en wordt derhalve de dwangsom verbeurd door de n.v., die de beschikking niet heeft uitgevoerd.

Op 30 december 1981 doet de p.v.b.a. in verband met een festival op 28 november 1981, tot tenuitvoerlegging van de dwangsom beslag leggen op roerend goed van de n.v. maar deze doet bij exploit van 8 januari 1982 verzet bij de beslagrechter, die ter zake bevoegd is.

Bij arrest van 2 februari 1982 beslist het Hof van Beroep te Antwerpen, op het hoger beroep dat tegen de uitspraak van het verbod en van de dwangsom was ingesteld, als volgt : «Verklaart het hoger beroep in zoverre gericht tegen de beslissing van het bestreden vonnis genomen ten aanzien van het eerste deel van de vordering van geïntimeerde gegrond, en, het vonnis desbetreffende wijzigend, verklaart dit deel van de vordering ongegrond». Dit betekent dat de hoofdveroordeling en de bijkomende veroordeling tot een dwangsom, hiervoren sub (a) nader vermeld, zijn tenietgedaan.

Ten aanzien van de procedure

Overwegende dat de beslagrechter in de Rechtbank van Eerste Aanleg te Hasselt het Benelux-Gerechtshof verzoekt de volgende vraag van uitleg van de Eenvormige Benelux-wet betreffende de dwangsom te beantwoorden :

«Is een gedingvoerende partij met toepassing van artikel 1385^{quater} van het Belgisch Gerechtelijk Wetboek (artikel 3 Eenvormige Wet betreffende de dwangsom) gerechtigd een verbeurde dwangsom ten uitvoer te leggen, hoewel de titel is tenietgedaan in de loop van maar vóór de beëindiging van de tenuitvoerlegging ?» ;

Overwegende dat het Hof overeenkomstig artikel 6, lid 5, van het Verdrag betreffende de instelling en het statuut van een Benelux-Gerechtshof aan de ministers van Justitie van België, van Nederland en van Luxemburg een door de griffier gewaarmerkt afschrift van de beschikking van de beslagrechter heeft gezonden ;

Overwegende dat het Hof partijen in de gelegenheid heeft gesteld schriftelijk opmerkingen te maken, van welke gelegenheid geen gebruik is gemaakt ;

Ten aanzien van het recht :

Overwegende dat de vraag de tenuitvoerlegging van een uitgesproken dwangsom betreft en blijkens de voormelde feitelijke gegevens gesteld is in de hypothese dat (1) een dwangsom, ten principale uitgesproken tot nakoming van een verbod en uitvoerbaar bij voorraad niettegenstaande enig rechtsmiddel, verbeurd is ten gevolge van het (aangevoerde) bestaan van een overtreding van het verbod, na de betekening van de uitspraak, (2) de uitspraak aangaande verbod en dwangsom in hoger beroep teniet is gedaan, (3) de tenuitvoerlegging van de dwangsom op het tijdstip van het arrest reeds was aangevangen, maar niet voltrokken ;

Dat de daarin vervatte vraag om uitlegging van de Eenvormige Beneluxwet betreffende de dwangsom kan worden geformuleerd als volgt : is het een kenmerk van de dwangsom dat zij, wanneer zij eenmaal is verbeurd, nog voor voortgezette tenuitvoerlegging vatbaar is, hoewel de rechterlijke uitspraak waarbij de dwangsom is opgelegd, intussen teniet is gedaan ? ;

Overwegende dat artikel 1 van de Eenvormige Benelux-wet, waarmee artikel 1385bis van het Belgisch Gerechtelijk Wetboek overeenstemt, onder meer bepaalt dat de dwangsom een geldsom is waartoe de rechter op verzoek van een partij de wederpartij kan veroordelen voor het geval dat aan de hoofdveroordeling niet wordt voldaan en dat zij niet kan worden verbeurd vóór de betekening van de uitspraak ; dat artikel 3 van dezelfde Wet, waarmee artikel 1385^{quater} van het Belgisch Gerechtelijk Wetboek overeenstemt, bepaalt dat de dwangsom, eenmaal verbeurd, aan de partij die de veroordeling heeft verkregen ten volle toekomt en dat deze partij de dwangsom ten uitvoer kan leggen «krachtens de titel» waarbij zij is vastgesteld ;

Overwegende dat uit de aangehaalde wetsbepalingen volgt dat de verschuldigdheid van de dwangsom haar grondslag vindt in de rechterlijke uitspraak waarbij zij is opgelegd, en dat op grond van die uitspraak, wanneer na de betekening ervan aan de in de uitspraak aangegeven voorwaarden wordt voldaan, de dwangsom ten volle verschuldigd is en zonder nieuwe rechterlijke uitspraak ten uitvoer kan worden gelegd ;

Overwegende echter dat uit de aangehaalde noch uit de overige bepalingen van de Eenvormige Wet blijkt dat, wan-

neer de uitspraak waarbij de dwangsom is vastgesteld naderhand teniet is gedaan op grond van een tegen de uitspraak ingesteld rechtsmiddel, er enige reden is om, wat de tenuitvoerlegging betreft, ten aanzien van de verbeurde dwangsom anders te oordelen dan ten aanzien van andere rechtsgevolgen van een tenietgedane rechterlijke uitspraak, welke rechtsgevolgen in beginsel door het desbetreffende nationale recht worden bepaald;

dat de Eenvormige Beneluxwet niet de conclusie rechtvaardigt dat het een kenmerk is van de dwangsom dat zij, wanneer zij eenmaal is verbeurd, nog voor voortgezette tenuitvoerlegging vatbaar is, hoewel de rechterlijke uitspraak waarbij de dwangsom is opgelegd, intussen teniet is gedaan.

Ten aanzien van de kosten

Overwegende dat het Hof, volgens artikel 13 van het Verdrag betreffende de instelling en het statuut van een Benelux-Gerechtshof de kosten moet vaststellen, welke op de behandeling voor het Hof zijn gevallen;

dat op de behandeling voor het Hof geen kosten zijn gevallen;

Uitspraak doende op de door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Hasselt bij beschikking van 13 oktober 1982 gestelde vraag;

Gelet op de conclusie van de advocaat-generaal Krings;
Verklaart voor recht:

Artikel 3 van de Eenvormige Wet betreffende de dwangsom moet aldus worden begrepen dat, wanneer een gedingvoerende partij met toepassing van artikel 1385^{quater} van het Belgisch Gerechtelijk Wetboek (overeenstemmende met artikel 3 van de Eenvormige Wet betreffende de dwangsom) gerechtigd was een verbeurde dwangsom ten uitvoer te leggen en de uitspraak waarbij de dwangsom is opgelegd (de titel) teniet is gedaan in de loop van maar vóór de beëindiging van de tenuitvoerlegging, ten aanzien van een verbeurde dwangsom, wat de tenuitvoerlegging betreft, niet anders moet worden geoordeeld dan ten aanzien van andere rechtsgevolgen van een tenietgedane rechterlijke uitspraak.

De Eenvormige Beneluxwet rechtvaardigt niet de conclusie dat het een kenmerk is van de dwangsom dat zij, wanneer zij eenmaal is verbeurd, nog voor voortgezette tenuitvoerlegging vatbaar is, hoewel de rechterlijke uitspraak waarbij de dwangsom is opgelegd, intussen teniet is gedaan.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 30 NOVEMBER 1981

Voorzitter: de h. Meeùs

Raadsheer-rapporteur: de h. Mahillon

Advocaat-generaal: de h. Duchatelet

Advocaten: mrs. De Bruyn en Kirkpatrick

Burgerlijke rechtspleging — Betekening en kennisgeving — Identiteit van de gerechtsdeurwaarder — Niet goedgekeurde toevoeging — Nietigheid.

Wanneer boven een uitgewiste vermelding in een deurwaardersexploot een vermelding is aangebracht die niet is

goedgekeurd, moet deze als niet bestaande worden beschouwd.

Ingevolge art. 862, § 1, 4°, Ger. W. geldt de regel van art. 861 Ger. W. niet voor een verzuim of een onregelmatigheid betreffende het optreden van de ministeriële ambtenaar.

N.V. S. t/ B.

Gelet op het bestreden arrest, op 7 maart 1980 door het Arbeidshof te Brussel gewezen;

Over het middel van niet-ontvankelijkheid, dat verweerder tegen het cassatieberoep heeft opgeworpen en dat hieruit is afgeleid dat in het origineel en in het afschrift van het exploit van betekening van het cassatieberoep, en ook in de daarbijgevoegde Nederlandse vertaling, de naam en de voornaam van de optredende gerechtsdeurwaarder en van het adres van zijn kantoor boven de doorgehaalde vermeldingen is geschreven, en dat dit bovenschrijft niet is goedgekeurd;

Overwegende dat ingevolge artikel 43, 5°, van het Gerechtelijk Wetboek het exploit van betekening van een voorziening op straffe van nietigheid die vermeldingen moet bevatten;

Overwegende dat in het exploit van betekening van het cassatieberoep, het afschrift en de vertaling boven de uitgewiste vermeldingen een met de hand aangevulde stempel is aangebracht met de vermelding «Je soussigné, X., huissier de justice de résidence à (...), of de overeenstemmende vermelding in het Nederlands;

Dat die vermeldingen niet zijn goedgekeurd en als niet bestaande moeten worden beschouwd;

Overwegende dat ingevolge artikel 862, § 1, 4°, van het Gerechtelijk Wetboek de regel van artikel 861 van dat wetboek niet geldt voor een verzuim of een onregelmatigheid betreffende het optreden van de ministeriële ambtenaar;

Dat het middel van niet-ontvankelijkheid gegrond is;
(...)

NOOT—*Doorgehaalde vermeldingen in een gerechtsdeurwaardersexploot*

De bepalingen m.b.t. het optreden en de bevoegdheid van de gerechtsdeurwaarder raken de openbare orde. In werkelijkheid zijn ze dan ook vreemde eenden in de bijt van de nietigheidsleer, waar de wetgever ze nochtans heeft ondergebracht. Die oorsprong verklaart wellicht de strengheid waarmee de naleving van de formaliteiten m.b.t. hun optreden wordt beoordeeld.

Krachtens art. 43, 5°, Ger. W. moet het exploit van betekening de optredende gerechtsdeurwaarder «identificeren», nl. naam, voornaam en adres van zijn kantoor vermelden, dit op straffe van nietigheid, zodat die formaliteit voldoet aan de voorwaarde gesteld in art. 860 Ger. W. Bij de uitzonderingen op art. 861 Ger. W., vermeld in art. 862 Ger. W., wordt het «optreden van de ministeriële ambtenaar», derhalve de «ambtsverlening», vermeld. Die formulering (art. 862, § 1, 4°, Ger. W.) is vaag en de draagwijdte ervan verre van vast afgebakend. Raadsheer R. Soetaert («Het toepassingsgebied van de nietigheidsregeling in de artikelen 860-867 Ger. W.», in Storme M. (ed.), *Procesrecht vandaag*, 178, nr. 21) is geneigd er een ruimere toe-

passing aan te verlenen dan bv. de Luikse school (Fettweis, A., Kohl, A., en de Leval, G., *Droit judiciaire privé*, 1980, II, 216, 4°).

Het Hof van Cassatie heeft in het onderhavige geval geoordeeld dat art. 862, § 1, 4°, Ger. W. van toepassing is op een niet goedgekeurd bovenschrijf van een doorgehaalde vermelding i.v.m. de identiteit van de gerechtsdeurwaarder, en aldus de tendens tot verruimde toepassing bevestigd.

Dit ligt in de lijn van de rechtspraak van vóór het Gerechtelijk Wetboek (o.m. *Pand.B.*, tw. «Exploit. Matière civile», nr. 63; Beltjens, G., *Code procédure civile*, I, 467, 13) en tevens van de Franse rechtspraak (Cass. fr. civ., II, 20 juni 1968, *Rev. Huiss.*, 1968, 1116). De artt. 15 en 16 van de wet van 25 ventôse jaar XI werden «bij analogie» van toepassing verklaard op de gerechtsdeurwaardersexploiten (*R.P.D.B.*, tw. «Exploit», nr. 38), zodat niet geparafeerde bijvoegingen en renvoeien, niet goedgekeurde renvoeien aan het slot van de akte en doorhalingen als nietig werden beschouwd.

Deze stelling is evenwel niet meer verzoenbaar met de restrictieve interpretatie van art. 860 Ger. W., en de formaliseringstendens gewild door het Gerechtelijk Wetboek. De vormvereisten vermeld in art. 43 Ger. W. kunnen dan ook niet uitgebreid worden met die vermeld in de wet tot regeling van het notarisambt.

Uit de tekst van het arrest kan niet afgeleid worden of deze formaliteit door het Hof van Cassatie als een op zichzelf staand geldigheidsvereiste wordt beschouwd dat niet door een leesbare handtekening onder aan de akte kan worden rechtgezet op grond van art. 867, Ger. W. (wat in Frankrijk wordt geponoerd: Cass. fr., civ. II, 20 juni 1968, *Rev. Huiss.*, 1968, 1116; anders: Corr. Bergen, 25 oktober 1926, *Pas.*, 1927, II, 48). Een dergelijke rechtzetting overeenkomstig art. 867 Ger. W. ligt volledig in de lijn van de *ratio legis* van het Gerechtelijk Wetboek, doch gaat in tegen de recente tendens in de cassatierechtspraak (Cass., 14 juni 1982, *R.W.*, 1982-83, 989, noot Lemmens, P., en *Jur. Liège*, 1983, 117; Fettweis, A., «Requiem pour l'article 867 du Code Judiciaire», *Jur. Liège*, 1983, 113).

Beatrijs Deconinck
Assistent R.U.G.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 7 FEBRUARI 1983

Voorzitter-rapporteur: de h. Meeüs
Advocaat-generaal: de h. Lenaerts
Advocaten: mrs. Bützler en Simont

Werkloosheid — Samenwonen met zelfstandige — Verlenen van hulp aan zelfstandige — Onjuiste aangifte — Uitsluiting — Wettigheid.

De aangifte welke de werkloze die met een zelfstandige samenwoont, moet doen voor het behoud van zijn aanspraak op werkloosheidsuitkering, heeft tot doel het de R.V.A. mogelijk te maken na te gaan of de werkloze de zelfstandige niet in die mate helpt dat hij niet meer als werkloze kan worden aangezien. De vraag of de werkloze

denkt de zelfstandige tijdens zijn werkloosheid te helpen is mede bepalend om zijn recht op uitkeringen vast te stellen. Wanneer het antwoord daarop in strijd met de waarheid is gegeven, is niet aan de wettelijke vereisten voldaan.

L. t/ R.V.A.

Gelet op het bestreden arrest, op 26 oktober 1981 door het Arbeidshof te Gent gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 128, § 1, 1° en 2°, 176, 2°, 196 en 210 van het koninklijk besluit van 20 december 1963 betreffende arbeidsvoorziening en werkloosheid, gewijzigd bij de koninklijke besluiten van 28 april 1966, 1 december 1967, 27 juni 1973, 29 januari 1974 en 26 april 1976,

doordat het arrest het beroepen vonnis bevestigt, waarbij de beslissing van de gewestelijke werkloosheidsinspecteur van het gewestelijk bureau Gent van de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, waardoor eiser uitgesloten wordt uit het recht op werkloosheidsuitkering en de forfaitaire vergoeding textiel vanaf 31 juli 1978 en beslist wordt de werkloosheidsuitkeringen en de forfaitaire vergoeding textiel die eiser tijdens de periode van 31 juli 1978 tot en met 8 december 1979 gebeurlijk onrechtmatig ontvangen heeft, terug te vorderen, bekrachtigd wordt, «op grond van artikel 128, § 1, eerste en tweede lid, van het koninklijk besluit van 20 december 1963 betreffende arbeidsvoorziening en werkloosheid», op grond: «dat artikel 128 van het koninklijk besluit uitdrukkelijk de fundamentele verplichting oplegt aan de werkloze, op het formulier C 1.1 te vermelden of hij met een zelfstandige samenwoont; dat (eiser) nauwgezet deze vraag positief heeft beantwoord; dat anderzijds ook de vraag dient te worden beantwoord of de werkloze denkt tijdens zijn werkloosheid te helpen en zo ja, wanneer; dat (eiser), in strijd met de waarheid, deze vraag negatief heeft beantwoord; dat immers uit de door hemzelf en zijn echtgenote afgelegde verklaringen is gebleken dat hij hulp verleende in de zelfstandige exploitatie; dat de noodzaak om de gestelde vragen in het formulier C 1.1 correct en naar waarheid te beantwoorden het enige middel is om een ernstige controle mogelijk te maken op de activiteiten van een werkloze die met een zelfstandige samenwoont; dat, zodra vaststaat dat de aanvrager van werkloosheidsuitkeringen, in strijd met de voorschriften van artikel 128 van het koninklijk besluit van 20 december 1963 handelt, zulks onvermijdelijk de uitsluiting en derhalve ook de terugvordering van de ten onrechte betaalde uitkeringen voor gevolg moet hebben»,

terwijl, (...)

derde onderdeel, het arrest, in zoverre het zijn beslissing dat artikel 128 werd geschonden door eiser, laat steunen op de verklaring van eiser dat hij zijn echtgenote geen hulp verleende in de zelfstandige exploitatie, terwijl zulks achteraf wel het geval bleek te zijn, de verplichting opgelegd door artikel 128, § 1, 1°, om aangifte te doen van het samenwonen met een zelfstandige, uitbreidt tot het doen van een aangifte van het verlenen van hulp aan de zelfstandige met wie men samenwoont, aldus aan de wet een voorwaarde toevoegt welke die niet bevat (schending van artikel 128, § 1, 1°, van het koninklijk besluit van 20 december 1963) en eiser niet kan worden gesanctioneerd, althans niet met terugwerkende kracht, wegens het ontbreken van of de on-

juistheid van een door de wet niet opgelegde aangifte, zonder vast te stellen, wat ten deze niet wettig geschiedde, dat eiser door deze onjuiste verklaring ten onrechte werkloosheidsuitkeringen heeft genoten (schending van de artikelen 176, 196 en 210 van het koninklijk besluit van 20 december 1963);

vierde onderdeel, het arrest niet antwoordt op eisers aanvoeringen, volgens welke, zelfs indien men aanneemt dat eiser hulp verleende aan zijn echtgenote tijdens de periode dat hij werkloosheidsuitkeringen genoot, hetgeen het arrest doet, dan nog, enerzijds geenszins bewezen is dat hij deze hulp verleende tussen zeven en achttien uur, en, anderzijds ten minste een onderscheid dient te worden gemaakt tussen het ledigen van wasautomaten, dat «in elk geval» na 18 uur plaatsvond, en het sporadisch ter plaatse komen in geval van kleine defecten, wat afzonderlijk beschouwd een niet-aanmerkelijke hulp zou kunnen uitmaken, welke aanvoeringen zowel van belang zijn ingeval de hulp tijdens de werkloosheid en tussen 7 en 18 uur in aanmerking wordt genomen door het arrest, om te besluiten tot de schending van artikel 128, als wanneer de onjuiste aangifte van eiser met betrekking tot deze hulp daarvoor in aanmerking wordt genomen, en derhalve ook indien deze beide gegevens in aanmerking worden genomen (schending van artikel 97 van de Grondwet):

(...)

Wat het derde onderdeel betreft:

Overwegende dat de aangifte, die door artikel 128, § 1, eerste lid, 1°, van het koninklijk besluit van 20 december 1963 is vereist als voorwaarde voor het behoud van de aanspraak op werkloosheidsuitkering door de werkloze die met een zelfstandige samenwoont, tot doel heeft het verweerder mogelijk te maken na te gaan of de werkloze de zelfstandige niet in die mate helpt dat hij niet meer als werkloze kan worden aangemerkt;

Dat het antwoord op de vraag of de werkloze denkt de zelfstandige tijdens zijn werkloosheid te helpen, mede bepalend is om zijn recht op werkloosheidsuitkering vast te stellen; dat een negatief antwoord in de aangifte zijn weerslag heeft op de aard en de omvang van de door verweerder uit te oefenen controle en op de te nemen beslissing over het recht op uitkering; dat, wanneer, zoals ten deze, zodanig antwoord in strijd met de waarheid is gegeven, de rechter wettig oordeelt dat aan het vereiste van artikel 128, § 1, eerste lid, 1°, niet is voldaan;

Dat het onderdeel faalt naar recht;

Wat het vierde onderdeel betreft:

Overwegende dat eiser in zijn conclusie de in het onderdeel vermelde middelen deed gelden; dat evenwel, in strijd met wat in het onderdeel wordt gesteld, deze middelen van belang ontbloeit zijn wanneer het arrest, zoals ten deze, de beslissing laat steunen niet op het feit dat hulp werd verleend maar op de onjuiste verklaring dat geen hulp zou worden verleend; dat immers in dat geval, zoals blijkt uit het antwoord op het tweede onderdeel, de modaliteiten van de hulpverlening niet moesten worden onderzocht, dat het arrest derhalve de in het onderdeel bedoelde conclusie, die ingevolge de beslissing niet meer dienend was, niet behoeft te beantwoorden;

Dat het onderdeel niet kan worden aangenomen;

(...)

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 24 JANUARI 1983

Voorzitter: de h. Delva

Raadsheer-rapporteur: de h. Vervloet

Advocaat-generaal: de h. Lenaerts

Advocaten: mrs. Bützler en De Bruyn

Onderwijs — Rijksuniversiteiten — Rechtspersoonlijkheid.

Krachtens de wet van 5 juli 1920 geniet het Rijksuniversitair Centrum te Antwerpen rechtspersoonlijkheid, doch alleen voor het beheer van zijn eigen vermogen.

De wet van 28 april 1953, gewijzigd bij de wet van 24 maart 1971, alsmede de wet van 27 juli 1971 hebben weliswaar aan de rijksuniversiteiten een zekere autonomie inzake administratief en budgettair beheer buiten hun eigen vermogen verleend, maar daaruit volgt niet dat de juridische aard van de rechtsoniversiteiten is gewijzigd, noch dat ze een ruimere rechtspersoonlijkheid hebben verkregen dan die welke voortvloeit uit de wet van 5 juli 1920.

R.U.C.A. t/ R.M.Z.

Gelet op het bestreden arrest, op 7 oktober 1981 door het Arbeidshof te Antwerpen gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1, 2, 4 en 5 van de wet van 5 juli 1920 tot toekenning van rechtspersoonlijkheid aan de Staatsuniversiteiten Gent en Luik, gewijzigd door de wetten van 11 maart 1954, 9 april 1965 en 28 mei 1971, alsmede van het algemeen rechtsbeginsel naar luid waarvan rechtspersoonlijkheid slechts door of krachtens de wet kan worden verleend,

doordat het arrest verweerders vordering tegen eiser ontvankelijk verklaart onder meer op grond: dat de wet van 28 april 1953 betreffende de inrichting van het universitair onderwijs door de Staat aan bepaalde organen van de universiteit bevoegdheid geeft die een beslissingsrecht inhoudt buiten het domein van het eigen patrimonium; dat de wet van 24 maart 1971 tot wijziging van de wet van 28 april 1953, blijkens haar memorie van toelichting, bedoelde de autonomie inzake administratief en budgettair beheer van de universiteiten te versterken; dat de wet van 27 juli 1971 op de financiële controle van de universiteiten de bestuurlijke autonomie van de rijksuniversiteiten (artikelen 40 tot 43) verruimt; «dat (door) de wetten ingesteld sinds 1953 de juridische status van de universiteiten grondig werd gewijzigd: de toelichting gegeven in het regeringsakkoord van 12 juni 1968, betreffende de wet van 24 maart 1971, stelt dat deze wet 'de autonomie inzake administratief en budgettair beheer wenst te versterken'; het geheel van bevoegdheden die aan de raden van beheer wordt toegekend, is grondig gewijzigd in vergelijking met de door de wet van 5 juli 1920 beperkte bevoegdheid (het beheer van eigen vermogen); heel de gamma van rechtshandelingen die een rechtspersoon ten deel vallen, mogen ze stellen; ze mogen ook zonder tussenkomst van het Rijk 'contracteren', onder andere benoemingen doen, ze beschikken over de kredieten; dat derhalve de door de wet van 28 mei 1971 toegemeten rechtspersoonlijkheid, onder meer aan het R.U.C.A., niet

meer beperkt kan worden tot het beheer van eigen vermogen, trouwens, wanneer aan een publieke rechtspersoon rechtspersoonlijkheid wordt gegeven, de bedoeling van de wetgever is hem in staat te stellen om de specifieke finaliteit van de openbare dienst waartoe hij is aangewezen, te bereiken; dat weliswaar de universiteit haar bevoegdheden niet kan uitbreiden buiten de door haar finaliteit gestelde grenzen (principe van de specialiteit), maar anderzijds, daar de zending van de universiteit bestaat in het verstrekken van universitair onderwijs en daar de recente wetten geoordeeld hebben dat, om deze zending te vervullen, hun administratieve autonomie alle rechtshandelingen dient te omvatten, dient te worden aanvaard dat binnen het raam van deze zending aan deze rechtspersoonlijkheid 'alle de door hun organen verrichte handelingen moeten worden toegelaten en niet alleen die welke betrekking hebben op hun eigen vermogen' (zoals de Raad van State dit gesteld heeft in zijn arrest van 7 januari 1975); dat ten aanzien van de hiernavolgende door (eiser) opgeworpen argumenten de volgende bemerkings, verbonden aan de stelling hierboven ontwikkeld, als antwoord gelden: 1) de gevorderde bijdragen hebben betrekking op personeel in dienst van de Staat (gedeelte gedecentraliseerde dienst); antwoord: het door een rechtspersoon benoemde personeel is in zijn dienst en een rechtspersoon is een autonoom juridisch persoon; 2) de wet van 24 maart 1971 heeft een interne autonomie, geen externe of juridische autonomie tot gevolg gehad; antwoord: de door de wet van 28 mei 1971 verleende rechtspersoonlijkheid heeft de autonomie van een autonome juridische persoon enkel beperkt door het beginsel van de specialiteit; 3) het Rijk bleef de hiërarchische overste en behield zich het recht voor te beslissen in talrijke materies; antwoord: de publiekrechtelijke rechtspersonen die door het staatsgezag worden geacht onontbeerlijk te zijn, zijn administratieve diensten, begunstigd met een relatieve autonomie, ze zijn altijd onderworpen aan een toezicht van de overheid en hangen bijna allemaal af van een hiërarchisch gezag dat volgt uit de aard van het wezen van een morele rechtspersoon van publiekrechtelijke aard; de bemerking dat speciaal in het R.U.C.A. gesteld is dat elke belangrijke beslissing door de Koning moet worden goedgekeurd, infirmeert dit niet; 4) de wetgever heeft wel gesteld dat de rector de universiteit vertegenwoordigt maar nergens dat hij haar in rechte vertegenwoordigt; antwoord: het behoort tot het wezen van de rechtspersoonlijkheid in rechte te kunnen optreden; elke rechtspersoon heeft de 'juridicité'; 5) het R.U.C.A. als een eigen rechtspersoon erkennen zou tot de volgende 'absurde' gevolgtrekking leiden: a) het zou een dienstgewijze gedecentraliseerde dienst zijn; antwoord: als de wet rechtspersoonlijkheid geeft is het een rechtspersoon van publiekrechtelijke aard; welke de kwalificatie is van de gamma van de soorten instellingen, is niet ter zake; hij is een instelling die belast is met een openbare dienst met een specifieke opdracht hoger onderwijs te verstrekken en heeft in die optiek rechtspersoonlijkheid; b) hij zou met de Staat contracten kunnen sluiten en een proces voeren tegen de Staat; hij zou zelfstandig contracten met derden kunnen sluiten; antwoord: elke universiteit sluit dagelijks zulke contracten; en zeker proces voeren tegen de Staat, wellicht had zelfs in casu (eiser) de Staat het best in de zaak betrokken om te oordelen over de vraag welke bijdragen ten laste van de Staat en welke ten laste van (eiser) vielen»,

terwijl eiser weliswaar, overeenkomstig de wet van 5 juli 1920, rechtspersoonlijkheid geniet, doch slechts, zoals het arrest het zelf opmerkt, met betrekking tot zijn «eigen vermogen» en voor het overige een gedeconcentreerde overheidsdienst is, onder meer zonder bevoegdheid om in rechte op te treden, en de latere wetgeving ter zake, onder meer de wet van 28 april 1953, gewijzigd door de wet van 24 maart 1971, de wet van 28 mei 1971 en de wet van 27 juli 1971, weliswaar de autonomie onder meer van eiser heeft verruimd, doch zonder een omvorming tot zelfstandig gedecentraliseerd bestuur met rechtspersoonlijkheid tot gevolg te hebben; de rechtspersoonlijkheid slechts door of krachtens de wet wordt verleend en ten deze geen enkele wet aan eiser een ruimere rechtspersoonlijkheid heeft verleend dan die bedoeld in de wet van 5 juli 1920, gewijzigd door de wetten van 11 maart 1954, 9 april 1965, 24 maart 1971 en 28 mei 1971, en verweerder zijn vordering, waarvan ten deze niet is vastgesteld dat zij betrekking heeft op het beheer van eisers «eigen vermogen», derhalve niet tegen eiser kon richten; het arrest niet wettig verweerders vordering tegen eiser ontvankelijk heeft kunnen verklaren:

Overwegende dat eiser, naar luid van de artikelen 1, 2, 4 en 5 van de wet van 5 juli 1920 tot toekenning van rechtspersoonlijkheid aan de Staatsuniversiteiten Gent en Luik, gewijzigd door de wetten van 11 maart 1954, 9 april 1965, 24 maart en 28 mei 1971, rechtspersoonlijkheid geniet, doch alleen voor het beheer van zijn eigen vermogen;

Dat de wet van 28 april 1953 betreffende de inrichting van het universitair onderwijs door de Staat, gewijzigd bij de wet van 24 maart 1971, alsmede de wet van 27 juli 1971 op de financiering en de controle van de universitaire instellingen, weliswaar aan de rijksuniversiteiten een zekere autonomie inzake administratief en budgettair beheer buiten hun eigen vermogen hebben verleend; dat daaruit evenwel niet volgt dat de juridische aard van de rijksuniversiteiten werd gewijzigd, noch dat ze een ruimere rechtspersoonlijkheid hebben verkregen dan die welke voortvloeit uit de voormelde wet van 5 juli 1920;

Overwegende dat het arbeidshof, nu het niet vaststelt dat verweerders rechtsvordering betrekking heeft op het beheer van eisers vermogen, met de in het middel weergegeven redegging zijn beslissing niet naar recht verantwoordt;

Dat het middel gegrond is;

(...)

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 11 APRIL 1983

Voorzitter: de h. Meeùs

Raadsheer-rapporteur: de h. Rauws

Advocaat-generaal: de h. Lenaerts

Advocaten: mrs. De Gryse en Van Hecke

Sociaal statuut zelfstandigen — Onderwerping — Bestuurder van N.V. — Kosteloosheid — Bewijs.

Uit de vaststellingen dat de statuten bepalen dat het mandaat van bestuurder kosteloos is, behoudens andersluiden-

de beslissing van de algemene vergadering van de aandeelhouders, en dat de algemene vergadering nooit heeft besloten de bestuurders enige vergoeding toe te kennen, kan de kosteloosheid van het mandaat en derhalve de niet-onderwerping aan het sociaal statuut niet worden afgeleid.

R.S.V.Z. t/ W. en N.V. M.

Gelet op het bestreden arrest, op 18 december 1981 door het Arbeidshof te Gent gewezen ;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1317, 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek, 3, § 1, eerste en tweede lid, van het koninklijk besluit nr. 38 van 27 juli 1967 houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen en 2, 1°, van het koninklijk besluit van 19 december 1967 houdende algemeen reglement in uitvoering van het koninklijk besluit nr. 38 van 27 juli 1967 houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen, gewijzigd bij koninklijk besluit van 18 augustus 1972,

doordat het Arbeidshof, na een uiteenzetting van de feiten waarbij wordt vastgesteld dat in het litigieuze artikel 20 van de statuten van verweerder is bedongen: «Het mandaat van bestuurder is kosteloos, behoudens tegenstrijdige beslissing genomen door de algemene vergadering der aandeelhouders en gepubliceerd in de bijlagen van het Belgisch Staatsblad», en na de grieven van eiser te hebben samengevat, beslist: «dat artikel 20 van de statuten van (verweerder) bepaalt dat het mandaat der bestuurders kosteloos is; dat de algemene vergadering van de aandeelhouders anderszits nooit heeft beslist aan de bestuurders enige vergoeding toe te kennen; dat artikel 2 van het koninklijk besluit van 19 december 1967 bepaalt dat, wie een mandaat in een vennootschap uitoefent, vermoed wordt een zelfstandige bedrijvigheid uit te oefenen die de verzekeringsplicht aan het sociaal statuut der zelfstandigen met zich brengt; dat dit vermoeden een vermoeden juris tantum is, aangezien het weerlegd kan worden; dat voornoemd artikel 2 duidelijk bepaalt: 'Dat vermoeden kan worden weerlegd, op voorwaarde dat de kosteloosheid van het mandaat bewezen wordt. Dit bewijs kan slechts worden aangenomen voor zover de kosteloosheid blijkt uit de statuten, indien de statuten hierover beschikkingen bevatten, of uit een beraadslaging van het orgaan dat bevoegd is om de vergoedingen van de mandatarissen vast te stellen, wanneer de statuten hierover niets voorschrijven. De wijziging der statuten en de beraadslaging waarover hierboven sprake, zullen nooit terugwerkende kracht hebben'; dat in casu aldus (eiser) niet kan beweren dat (verweerder) onderworpen moet worden aan het sociaal statuut der zelfstandigen, aangezien uitdrukkelijk is bepaald in de statuten dat het mandaat van bestuurder kosteloos is; dat de eis van (eiser) dan ook alleen maar gegrond is voor het jaar 1975, zoals terecht door de eerste rechter werd bepaald daar (verweerder) alsdan een bedrag aan tantièmes ontving, en als ongegrond dient te worden afgewezen voor de jaren vóór en na deze datum»; en om die redenen het beroepen vonnis bevestigt,

terwijl, eerste onderdeel,

(...)

vierde onderdeel, krachtens artikel 2, 1°, van het koninklijk besluit van 19 december 1967, gewijzigd bij koninklijk besluit van 18 augustus 1972, het vermoeden dat de uitoefe-

ning van een zelfstandige bedrijvigheid de onderwerping aan het sociaal statuut der zelfstandigen met zich brengt — aangezien vermoed wordt dat die bedrijvigheid de door de wet bepaalde inkomsten kan opbrengen —, kan worden weerlegd op voorwaarde dat de kosteloosheid van het mandaat bewezen wordt hetzij door de statuten, indien de statuten daarover bepalingen bevatten, hetzij door een beraadslaging van het orgaan dat bevoegd is om de vergoeding van de mandatarissen vast te stellen, wanneer de statuten hierover niets voorschrijven; derhalve, nu artikel 2, 1°, van het koninklijk besluit van 19 december 1967 is genomen ter uitvoering van het koninklijk besluit nr. 38 van 27 juli 1967, dus ook ter uitvoering van artikel 3, § 1, eerste en tweede lid, van dat koninklijk besluit, waardoor het vermoeden wordt ingesteld dat iedere persoon die in België een beroepsactiviteit uitoefent waardoor inkomsten in de zin van artikel 20, 1°, 2°, b, of 3°, van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen kunnen worden verworven, tot tegenbewijs, als zelfstandige dient te worden beschouwd en derhalve aan het sociaal statuut der zelfstandigen is onderworpen, het arbeidshof artikel 2, 1°, van het koninklijk besluit van 19 december 1967 schendt door, na te hebben vastgesteld dat in artikel 20 van de statuten van verweerder weliswaar werd bedongen dat het mandaat van beheerder kosteloos is maar de algemene vergadering der aandeelhouders niettemin kan beslissen — te publiceren in de bijlagen van het Belgisch Staatsblad — een vergoeding toe te kennen — wat, zoals het arbeidshof vaststelt, overigens in 1975 gebeurde —, te beslissen dat verweerder niet aan het sociaal statuut der zelfstandigen is onderworpen, omdat het litigieuze artikel 20 bepaalt dat het mandaat kosteloos is en dat de algemene vergadering der aandeelhouders, behoudens voor 1975, geen beslissing nam waardoor aan de bestuurders een vergoeding werd toegekend, daar uit de tekst van dit artikel 20 blijkt dat door de algemene vergadering der aandeelhouders een vergoeding kon worden toegekend en, in die omstandigheden, door verweerder diende te worden aangetoond en door het arbeidshof diende te worden vastgesteld dat genoemd orgaan voor elk jaar afzonderlijk heeft besloten dat geen vergoeding werd toegekend en dat het mandaat derhalve kosteloos was (schending van artikel 2, 1°, van het koninklijk besluit van 19 december 1967):

Wat het vierde onderdeel betreft :

Overwegende dat, krachtens artikel 2 van het koninklijk besluit van 19 december 1967 houdende algemeen reglement in uitvoering van het koninklijk besluit nr. 38 van 27 juli 1967 houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen, gewijzigd bij koninklijk besluit van 18 augustus 1972, de uitoefening van een mandaat in een naamloze vennootschap vermoed wordt de uitoefening te zijn van een verzekeringsplichtige zelfstandige bedrijvigheid, tenzij de kosteloosheid van het mandaat blijkt uit de statuten of, bij gebreke hiervan, uit een beraadslaging van het ter zake bevoegde orgaan ;

Overwegende dat, in de zin van die bepaling, het bewijs van de kosteloosheid van het mandaat enkel kan voortvloeien uit een bepaling in de statuten die het toekennen van een bezoldiging aan mandatarissen verbiedt, ofwel, bij ontstentenis daarvan, uit een beslissing van het bevoegde maatschappelijk orgaan dat de mandaten onbezoldigd zijn ;

Overwegende dat het arbeidshof de niet-onderwerping

van verweerder aan het sociaal statuut der zelfstandigen — behalve voor het jaar 1975 — afleidt uit de vaststellingen dat artikel 20 van de statuten van verweester bepaalt dat het mandaat van de bestuurders kosteloos is, behoudens andersluidende beslissing van de algemene vergadering van de aandeelhouders, en dat de algemene vergadering ten deze nooit heeft beslist de beheerders enige vergoeding toe te kennen;

Dat het arrest zodoende voormeld artikel 2 van het koninklijk besluit van 19 december 1967 schendt;

Dat het onderdeel gegrond is;

(...)

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 12 APRIL 1983

Voorzitter: de h. Châtel

Raadsheer-rapporteur: de h. Matthijs

Advocaat-generaal: de h. Tillekaerts

Advocaat: mr. Overdenborger

Wegverkeer — Voorrang — Verkeersbord B1 — Dwarsstreep gevormd door witte driehoeken — Betekenis.

Naar luid van art. 12.3.1, tweede lid, Wegverkeersreglement, verplicht een verkeersbord B1 op de openbare weg of de rijbaan waaruit een weggebruiker komt, hem voorrang te verlenen aan iedere bestuurder die rijdt op de openbare weg of de rijbaan die hij oprijdt. De aanwezigheid van een dwarsstreep, gevormd door witte driehoeken, als bepaald bij art. 76.2, op een kruispunt doch voorbij de plaats waar die weggebruiker het kruispunt is opgereden, brengt niet mee dat hij eerst vanaf die dwarsstreep tot voorrang verplicht is.

M. t/ N. e.a.

Gelet op het bestreden arrest, op 21 december 1982 door het Hof van Beroep te Gent gewezen;

I. In zoverre de voorziening gericht is tegen de beslissing op de strafvordering tegen eiser:

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 12.3.1, tweede lid, a, en 76.2 van het Wegverkeersreglement;

doordat het arrest de beslissing als volgt motiveert: «Ingevolge de dwingende bepalingen van het artikel 12.3.1, tweede lid, a, van het Wegverkeersreglement, moest de klaagde voorrang verlenen aan iedere bestuurder die reed op de openbare weg of rijbaan die hij opreed. Hij moest bijgevolg de bestuurder N. laten voorgaan. De omstandigheid dat er op het kruispunt langs de bocht gevormd door de Roodkruisstraat een dwarsmarkering gevormd door witte driehoeken op het wegdek aangebracht is, heeft geenszins tot gevolg, zoals thans bij conclusie voor het hof wordt beweerd, dat de klaagde bij het verlaten van de Calvarieberg waar het verkeersbord B1 is aangebracht, geen voorrang zou moeten verlenen zolang hij die dwarsmarkering niet heeft bereikt. De verplichting voorrang te verlenen neemt een aanvang bij het verlaten van de rijbaan waar het verkeersbord B1 is geplaatst. De wegmarkering omschreven

in artikel 76.2 van het Wegverkeersreglement duidt niet de plaats aan waar de verplichting voorrang te verlenen voorgeschreven bij artikel 12.3.1, tweede lid, a, aanvang neemt, maar wijst slechts de plaats aan waar de tot voorrang verplichte bestuurders indien zulks nodig is, moeten stoppen om voorrang te verlenen ingevolge een verkeersbord B1»,

terwijl de artikelen 12.3.1, tweede lid, a, en 76.2 van het Wegverkeersreglement ongetwijfeld elkaar aanvullen; deze artikelen bepalen dat de bestuurder die uit een weg komt waarin het verkeersbord B1 (omgekeerde driehoek) geplaatst is, moet stoppen om voorrang te verlenen aan — zo er een aangebracht is — en dwarsstreep gevormd door witte driehoeken; zodanige dwarsstreep, gevormd door witte driehoeken, de plaats aanduidt waar de voorrang ingevolge het verkeersbord B1 moet worden verleend en waar zo nodig moet worden gestopt; het verkeersbord B1, vóór deze dwarsstreep, geen uitwerking heeft; deze dwarsstreep dan ook de rand van de secundaire weg aanduidt; de voorrangsweg zich voorbij deze dwarsstreep uitstrekt; het inderdaad zinloos zou zijn dat de dwarsstreep, bepaald bij artikel 76.2, midden op de voorrangsweg zou worden aangebracht; zij dan ook slechts aan de rand van de secundaire weg met de voorrangsweg kan worden aangebracht; het hof van beroep dan ook volledig verkeerd oordeelt dat er reeds voorrang moet worden verleend zodra men het verkeersbord B1 voorbij is doch de witte dwarsstreep nog niet heeft bereikt; die stelling erop neerkomt dat men voorrang zou moeten verlenen, niet aan de bestuurders die rijden op de openbare weg die men zal oprijden, doch aan de bestuurders die dezelfde rijbaan volgen als de tot voorrang verplichte; zolang men de witte dwarsstreep nog niet heeft bereikt, men ook de voorrangsweg nog niet heeft bereikt en men uiteraard nog geen voorrang moet verlenen:

Overwegende dat, naar luid van artikel 12.3.1, tweede lid, van het Wegverkeersreglement, een verkeersbord B1 op de openbare weg of de rijbaan waaruit een weggebruiker komt, hem verplicht voorrang te verlenen aan iedere bestuurder die rijdt op de openbare weg of de rijbaan die hij oprijdt; dat de aanwezigheid van een dwarsstreep, gevormd door witte driehoeken, als bepaald bij artikel 76.2 van het Wegverkeersreglement, op een kruispunt doch voorbij de plaats waar die weggebruiker het kruispunt is opgereden, niet meebrengt dat die weggebruiker eerst vanaf die dwarsstreep voorrangplichtig is;

Dat het middel faalt naar recht;

(...)

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 24 NOVEMBER 1982

Voorzitter: de h. Screvens

Raadsheer-rapporteur: de h. Marchal

Advocaat-generaal: de h. Velu

Wetten en besluiten — Reglementair besluit — Advies van de Raad van State — Dringende noodzakelijkheid — Toetsing — Wegvervoer — K.B. van 23 april 1971.

Hoewel als regel geldt dat de ministers, onder voorbehoud van hun politieke verantwoordelijkheid, moeten oor-

delen over de dringende noodzakelijkheid die hen ontslaat van de verplichting om de tekst van de ontwerpen van reglementaire besluiten te onderwerpen aan het beredeneerd advies van de afdeling wetgeving van de Raad van State, zijn de rechters, om het hun door art. 107 Grondwet opgedragen wettigheidstoezicht uit te oefenen, verplicht te onderzoeken of de minister, door het advies van de Raad van State niet te vragen, zijn macht niet heeft overschreden of zelfs afgewend door het wettelijk begrip dringende noodzakelijkheid te miskennen.

M.b.t. het K.B. van 23 april 1971 houdende uitvoering van verordening nr. 1463/70 van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 20 juli 1970 betreffende invoering van een controleapparaat bij het wegvervoer blijkt ten deze niet dat op de dringende noodzakelijkheid een beroep is gedaan in strijd met de wet.

Procureur des Konings te Charleroi t/ B.

Gelet op het bestreden vonnis, op 14 juni 1982 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Charleroi;

Over het ambtshalve aangevoerde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 107 van de Grondwet, 2, tweede lid, van de wet van 23 december 1946 houdende instelling van een Raad van State, en 16 van het koninklijk besluit van 23 april 1971 houdende uitvoering van verordening nr. 1463/70 van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 20 juli 1970 betreffende de invoering van een controleapparaat bij het wegvervoer:

Overwegende dat het vonnis verweerster vrijspreekt van de overtredingen van voormeld koninklijk besluit van 23 april 1971 op grond dat genoemd koninklijk besluit nietig is nu het niet aan het beredeneerd advies van de afdeling wetgeving van de Raad van State is onderworpen en de minister door zich op de hoogdringendheid te beroepen om dat advies niet te moeten inwinnen, het begrip hoogdringendheid zijn zin ontnemt en de door de wetgever daaraan verbonden juridische betekenis miskent;

Dat het vonnis die beslissing grondt op de overwegingen dat «noch uit de aard zelf van (dat) koninklijk besluit ... noch uit de E.E.G.-verordeningen bleek dat de uitvaardiging ervan geboden was wegens een dringende noodzakelijkheid zoals ernstige en dreigende gevaren; dat het feit dat tussen de afkondiging van de gemeenschapsverordeningen en de afkondiging van het koninklijk besluit een termijn van negen maanden verlopen is alsook de omstandigheid dat meer dan twee jaren verstreken zijn vooraleer het in het Belgisch Staatsblad van 8 mei 1973 werd bekendgemaakt, veelzeggend zijn en de uitvoerende macht zelfs niet eens een beroep heeft gedaan op artikel 84 van de wet van 12 juni 1973»;

Overwegende dat als regel geldt dat de ministers, onder voorbehoud van hun politieke verantwoordelijkheid, moeten oordelen over de hoogdringendheid die hen ontslaat van de verplichting om de tekst van de ontwerpen van reglementaire besluiten te onderwerpen aan het beredeneerd advies van de afdeling wetgeving van de Raad van State;

Overwegende evenwel dat de rechters, om het hun door artikel 107 van de Grondwet opgedragen wettigheidstoezicht uit te oefenen, verplicht zijn te onderzoeken of de

minister door het advies van de Raad van State niet te vragen, zijn macht heeft overschreden, ja zelfs heeft afgewend, door het wettelijk begrip hoogdringendheid te miskennen;

Overwegende dat ten deze niet is gebleken dat op de hoogdringendheid een beroep is gedaan, in strijd met de wet;

Dat met name het koninklijk besluit van 23 april 1971 niet, zoals het vonnis vermeldt, in het Belgisch Staatsblad van 8 mei 1973 doch in dat van 8 mei 1971 is bekendgemaakt; dat noch die omstandigheid noch de hierboven weergegeven consideransen van het vonnis met betrekking tot een koninklijk besluit dat uitgevaardigd werd negen maanden nadat een gemeenschapsverordening de LidStaten verplicht had om tijdig, na raadpleging van de Commissie, de voor de uitvoering vereiste wettelijke, reglementaire en administratieve bepalingen vast te stellen, volstaan om het bewijs te leveren dat de bestuurlijke overheid, bij de beoordeling van de hoogdringendheid, een machtsoverschrijding of een machtsafwendung heeft begaan;

Overwegende dat de voorziening enkel gericht is tegen de beslissingen op de ten laste gelegde overtredingen van het koninklijk besluit van 23 april 1971;

Dat nochtans de vernietiging van die beslissingen leidt tot de vernietiging van de beslissingen waarbij verweerster veroordeeld wordt wegens de haar ten laste gelegde overtredingen van de artikelen 81.4.1 en 10.1, 1° en 3°, van het Wegverkeersreglement, nu de rechter op verwijzing kan beslissen dat alle aan verweerster ten laste gelegde misdrijven de uitvoering zijn van hetzelfde opzet;

(...)

NOOT—Zie Cass., 5 mei 1981, *R.W.*, 1981-82, 1757, en de noot.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

3e KAMER — 18 MEI 1982

Voorzitter: de h. De Schrevel

Raadsheren: de h. Kebers en mevr. Declerck

Advocaten: mrs. Denys en Walleyn loco Nys-Lonneville

Burgerlijke rechtspleging — Kort geding — Tegen de overheid — Macht van de rechter — Opschorting van in-trekking van vergunning totdat de Raad van State uitspraak zal hebben gedaan.

Hoewel de rechterlijke macht zich niet het recht mag aanmatigen om zich in de plaats te stellen van de bevoegde bestuurlijke overheid en om een daad van de uitvoerende macht op te schorten, is ze toch bevoegd om de schending van een burgerlijk recht te voorkomen of te herstellen wanneer die niet geoorloofd is, wie ook de dader van de schending zij.

De rechterlijke macht mag «voorlopig» de rechten van de partijen beoordelen ten einde tijdelijke maatregelen voor te schrijven, rekening houdend met de wederzijdse belangen.

Door een «voorlopige» maatregel te bevelen stelt de rechter zich niet in de plaats van het bestuur en beslecht hij

evenmin de vraag of het bestuur wederrechtelijk heeft gehandeld. Hij mag bewarende maatregelen nemen wanneer de particulier aantoonbaar dat er bepaalde aanwijzingen zijn die in het voordeel pleiten van de stelling die hij in rechte zal verdedigen voor de bestuurlijke overheid.

P.V.B.A. L. t/ Belgische Staat

Overwegende dat de oorspronkelijke vordering ingesteld door appellante ertoe strekt te doen bevelen dat de maatregel aangekondigd door het Ministerie van Verkeerswezen bij brief van 24 februari 1982 in zijn uitvoering geschorst zal blijven totdat de Raad van State uitspraak zal hebben gedaan omtrent de tussen partijen bestaande betwisting en dit op straffe van een dwangsom van 150.000 frank per dag;

Overwegende dat de eerste rechter, na vastgesteld te hebben dat de rechterlijke macht zich in principe niet te mengen heeft in een administratieve beslissing, aanvaardt dat op dit principe één uitzondering bestaat, namelijk wanneer een feitelijkheid gepleegd wordt tegen een zeker en vaststaand recht of wegens een onrechtmatige krenking van subjectieve rechten; dat hij van mening was dat het transportbedrijf niet bewees over de nodige accommodatie te beschikken om een bedrijfszetel uit te maken en dat dan ook niet bewezen werd dat een feitelijkheid werd gepleegd tegen een zeker en vaststaand recht of een krenking van haar subjectieve rechten;

Overwegende dat de voorzitter dientengevolge de vordering als ongegrond afwees;

Overwegende dat volgens appellante het bestaan van spoed ter zake vaststaat; dat immers door de plotselinge intrekking van de vervoervergunningen haar voortbestaan bedreigd is;

Dat naar haar mening het bestaan van een feitelijkheid slechts één van de gevallen is waarin spoedeisende maatregelen kunnen worden getroffen door de rechterlijke macht maar dat het bestaan van een feitelijkheid geen voorwaarde is voor de bevoegdheid van de voorzitter rechtdoende met toepassing van artikel 584 Ger. W.;

Dat de kort-gedingrechter zich niet moet uitspreken over de onwettigheid van de beslissing van de overheid en van het reglement ter uitvoering waarvan de beslissing genomen is; dat hij enkel moet oordelen of er spoed bestaat om, in afwachting van de beslissing ten gronde, partijen in een toestand te brengen die alle realisatiemogelijkheden van een uitspraak ten gronde bewaren zal;

Overwegende dat naar de mening van appellante, de getroffen beslissing van de overheid zowel naar inhoud als naar vorm voor ernstige kritiek vatbaar is;

Dat, inhoudelijk, volgens appellante haar exploitatiezetel in België gelegen is en dat, wat de vorm betreft, de bestreden beslissing genomen is zonder haar normale rechten van verdediging te vrijwaren;

Overwegende dat geïntimeerde tot de bevestiging van de bestreden beschikking concludeert;

Overwegende dat op 2 december 1981 het bestuur schriftelijk aan appellante meldde dat, daar uit een onderzoek gebleken was dat de zetel van deze transportfirma niet werkelijk op het adres (...) gevestigd was en evenmin op een andere plaats in België, het de minister van Verkeerswezen zou adviseren, in overeenstemming met artikel 25 van het

K.B. van 5 september 1967, gewijzigd bij het K.B. van 1 maart 1976, tot «blijvende intrekking over te gaan van al haar algemene vergunningen voor nationaal vervoer, alsmede van de ermee gepaard gaande internationale vergunningen»;

Dat appellante verzocht werd binnen veertien dagen schriftelijk kennis te geven van haar verweermiddelen;

Overwegende dat appellante bij brief van 9 december 1981 haar opmerkingen liet kennen; dat ze de verschillende elementen opsomde waaruit ze meende te kunnen afleiden dat ze in België wel een «effectieve bedrijfszetel» bezat met daarbij gevoegd een reeks documenten ter staving van haar stelling;

Overwegende dat, bij brief van 24 februari 1982, de minister van Verkeerswezen aan het transportbedrijf meldde dat hij alle algemene vergunningen voor nationaal vervoer blijvend introk en het verzocht binnen acht dagen alle vergunningen ter doorhaling aan het Bestuur van het Vervoer toe te zenden; dat hij ook vroeg een reeks internationale Duitse, Franse vergunningen en grensvergunningen terug te zenden;

Overwegende dat appellante op 4 maart 1982 een beroep tot nietigverklaring van de bestreden beslissing neerlegde ter griffie van de Raad van State;

Overwegende dat volgens artikel 24, § 1, 1° van het K.B. van 9 september 1967, in 1976 gewijzigd, houdende het algemeen reglement betreffende het vervoer van zaken met motorvoertuigen tegen vergoeding, een vergunning voor nationaal vervoer door de minister van Verkeerswezen of zijn gemachtigde geweigerd wordt indien de aanvrager de zetel (vóór de wijziging van 1976: «hoofdzetel») van zijn bedrijf niet in België heeft;

Dat, naar luid van artikel 25, alle vergunningen voor nationaal vervoer door de minister van Verkeerswezen of zijn gemachtigde blijvend worden ingetrokken indien de houder ophoudt de zetel (vroeger eveneens «hoofdzetel») van zijn bedrijf in België te hebben;

Overwegende dat appellante ten stelligste betwist opgehouden te hebben haar zetel in België te hebben;

Dat ze de door haar, vele jaren terug, gevraagde vergunningen kreeg en ze gedurende deze periode in België een cliënteel heeft verworven en dat aldus de overheid haar het recht gegeven heeft om een nationale en internationale transportactiviteit te ontplooiën, vervoeropdrachten te aanvaarden en uit te voeren;

Dat de administratie sedert 1979 wist dat appellante haar adres gewijzigd had en zich te B. ingeschreven had om aldaar haar handel voort te zetten;

Dat immers uit een notariële akte van 29 september 1976 blijkt dat appellante vroeger haar zetel te Brugge had, waar ze in het handelsregister ingeschreven was, maar dat in het Belgisch Staatsblad van 23 augustus 1979 bij de bekendmaking van het ontslag en de benoeming van een zaakvoerder, het huidige adres van de vennootschap te B. reeds werd opgegeven;

Dat eveneens vaststaat dat de vennootschap te Turnhout in het handelsregister is ingeschreven sedert 18 augustus 1978, komende van Brugge met als «adres van de inrichting waar de handelswerkzaamheid wordt uitgeoefend» (...);

Dat uit de overgelegde plans en foto's blijkt dat er een ruimte als kantoor ingericht is op dit adres;

Overwegende dat het feit om zoals appellante, na een

eerste verwittiging en interpellatie, op enkele weken tijd verplicht te worden afstand te doen van het recht dat ze sedert de stichting op 27 november 1965 verkregen heeft, van dien aard is dat het haar onherstelbare schade kan berokkenen;

Overwegende dat de rechterlijke macht, hoewel zij zich niet het recht mag aanmatigen om zich in de plaats te stellen van de bevoegde administratieve overheid en om een daad van de uitvoerende macht te schorsen, evenwel bevoegd is om de schending van een burgerlijk recht te voorkomen of te herstellen wanneer zulks wettelijk niet toegelaten is, wie ook de dader zij van deze schending;

Overwegende dat geïntimeerde beweert dat ze volgens de geldende reglementering de vergunningen mag intrekken terwijl appellante zulks ten stelligste betwist;

Dat partijen het oneens zijn over het feit te weten of geïntimeerde al dan niet de «zetel van haar bedrijf in België heeft»;

Dat de rechterlijke macht «voorlopig» de rechten van partijen mag beoordelen ten einde tijdelijke maatregelen voor te schrijven, rekening houdend met de wederzijdse belangen;

Dat, door een «voorlopige» maatregel te bevelen, de rechter zich niet in de plaats stelt van de Administratie en evenmin de vraag beslecht of het bestuur wederrechtelijk gehandeld heeft;

Dat hij bewarende maatregelen mag nemen wanneer, zoals in casu, de betrokken particulier aantoont dat er bepaalde aanwijzingen zijn die in het voordeel pleiten van de stelling die hij in rechte zal verdedigen voor de administratieve overheid («des apparences de droit suffisantes»; cf. Seignolle, «De l'évolution de la juridiction des référés», *J.C.P.*, 1954, 1205);

Overwegende dat uit het eenzijdig door de administratie uitgevoerd onderzoek en de interpellatie van appellante niet voldoende bewezen is dat appellante geen «zetel» in België heeft, zoals bedoeld in het K.B. van 5 september 1967; dat dit onderzoek gedeeltelijk plaatshad in de maand augustus 1981, in een periode waarin veel burgers hun zomervakantie nemen;

Dat de door appellante aangevoerde argumenten en overgelegde documenten erop wijzen dat haar stelling niet van alle grond ontbloomt is en dat er dus een ernstige betwisting bestaat; dat appellante het bestaan bewijst van aanwijzingen die in het voordeel van haar stelling pleiten zodat het bevelen van een voorlopige maatregel gerechtvaardigd voorkomt (Brussel, 17 september 1981, *J.T.*, 1982, 412, met noot van P. Quertainmont; Brussel, 6 november 1981, *J.T.*, 1982, 428);

Overwegende dat het derhalve gepast voorkomt, ten einde te voorkomen dat het transportbedrijf zou teloorgaan, de beslissing van de overheid op te schorten zolang de Raad van State de wettelijkheid ervan niet zal hebben onderzocht (J. Delva, «Het rechtstreeks bestrijden van overheidsdaden voor burgerlijke rechtscolleges», *T.P.R.*, 1967, 383);

Overwegende dat het ter zake niet opportuun is geïntimeerde te veroordelen tot een dwangsom voor het geval de hoofdveroordeling niet wordt nageleefd; dat inderdaad niet blijkt dat een dwangsom ertoe zal bijdragen geïntimeerde ertoe aan te zetten de hoofdveroordeling na te komen;

Om die redenen,

Laat het hoger beroep toe en verklaart het gedeeltelijk gegrond; doet het bestreden bevelschrift teniet; schorst de maatregel aangekondigd door het Ministerie van Verkeerswezen bij brief van 24 februari 1982 in zijn uitvoering tot dat de Raad van State uitspraak zal gedaan hebben over de betwisting gerezen tussen partijen; wijst de vordering tot het verlenen van een dwangsom als ongegrond af.

NOOT—Zie in dit nummer het artikel van D. Lindemans, Het kort geding tegen de overheid.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

7e KAMER — 30 APRIL 1982

Voorzitter: de h. Weyens

Raadsheren: de hh. Lebeer (rapporteur) en De Peuter

Advocaat-generaal: de h. Vervliet

Kansspelen — Loterijen — Toelating — Voorwaarden.

De administratieve overheid kan wel een geldige toelating voor het inrichten van een loterij verlenen wanneer de bestemming van de opbrengsten uitsluitend wordt aangewend ofwel voor een liefdadig of godsdienstig doel ofwel tot aanmoediging van de kunsten of van de nijverheid ofwel voor enig ander doel van openbaar nut, maar niet voor een voetbalclub.

Van den K.

Overwegende dat de materialiteit van de feiten niet betwist wordt;

Overwegende dat in casu de loterij door de administratieve overheid kon worden toegelaten wanneer de opbrengst van het spel uitsluitend wordt aangewend ofwel voor een liefdadig of godsdienstig doel ofwel tot aanmoediging van de kunsten of van de nijverheid ofwel voor enig ander doel van openbaar nut;

Overwegende dat beklagde bij beslissing van het schepencollege van de gemeente V. van 21 augustus 1980 toelating kreeg tot het houden van het kienspel op 10 oktober 1980 binnen bepaalde voorwaarden;

Overwegende dat het schepencollege door te verwijzen naar art. 7 der wet van 31 december 1851 geoordeeld heeft dat in casu de bestemming van de opbrengst beantwoordt aan de voorwaarden door de wet gesteld;

Overwegende dat beklagde feitelijk en terecht in de mening was dat hij aan alle voorwaarden van de wet voldeed door in het bezit te zijn gesteld van een voor hem aan de wet beantwoordende toelating;

dat, zelfs indien de administratieve overheid geen toelating kon verlenen wanneer de bestemming van de opbrengst (voor de voetbalclub F.C. H.) geen liefdadig of godsdienstig doel, noch aanmoediging van de kunsten, noch enig ander doel van openbaar nut, beklagde gehandeld heeft zoals ieder voorzichtig man in dezelfde omstandigheden zou doen;

dat hij een verzoek deed bij de bevoegde overheid en een vergunning kreeg door de burgemeester zelf ondertekend, zodat hij niet anders kon denken dan dat hij in orde was met de wet;

Overwegende dat de ten laste gelegde feiten niet bewezen zijn gebleven;

(...)

NOOT—Betreffende het inrichten van loterijen

1. Zie ook Hof Antwerpen, 30 april 1982, *R.W.*, 1982-83, 2626, met noot.

2. Voor het inrichten van een loterij is het niet voldoende een administratieve toelating van de bevoegde overheid te krijgen: bovendien moet de opbrengst ervan uitsluitend worden besteed aan een in artikel 7 van de wet van 31 december 1851 vermeld doel.

3. Dat een zangkoor, een toneelkring, een dansschool, een dorpsfanfare of een omroeporkest wél een loterij mogen organiseren terwijl datzelfde recht ontzegd wordt aan een voetbalploeg, een tennisclub of een ijshockeyteam, is louter te wijten aan de povere belangstelling en de geringe waardering die de sport 125 jaar geleden genoot.

4. Hoewel het probleem ten deze blijkbaar niet aan bod is gekomen, kan men zich toch afvragen of atletiek, volksspelen, fit-o-meters, testmatches, bekercompetities, landenwedstrijden en de sport in het algemeen niet beantwoorden aan «enig doel van openbaar nut». Wat in 1851 wellicht evident leek, overtuigt anno 1983 niet iedereen meer...

A. Vandeplass

HOF VAN BEROEP TE GENT

7e KAMER — 9 DECEMBER 1981

Voorzitter: de h. De Buck

Raadsheren: de hh. Devos en Degraeve

Eerste advocaat-generaal: de h. Bonte

Advocaten: mrs. Vallaeys en Decramer

Burgerlijke rechtspleging — Hoger beroep — Akte — Opgave van de grieven — Nietigheid.

Nietig is het hoger beroep tegen een echtscheidingsvonnis, waarbij in de akte van hoger beroep geen grieven opgegeven worden en de belangen van de verweerder aldus geschaad worden.

B. t/ P.

Gezien de stukken, inzonderheid het gerechtsdeurwaardersrapport van 29 augustus 1980, aangezegd overeenkomstig artikel 1273 van het Gerechtelijk Wetboek, waarbij enerzijds tijdig hoger beroep wordt aangetekend tegen het vonnis van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Ieper van 25 juni 1980, betekend op 1 augustus 1980, en anderzijds een tegenvordering strekkende tot echtscheiding wordt ingesteld;

Overwegende dat het bestreden vonnis, op grond van de door de getuigen afgelegde verklaringen waaromtrent appellant noch een tegenverhoor liet houden, noch bij conclusie verweermiddelen inbracht, de echtscheiding in het nadeel van appellant toestond en hem veroordeelde om aan geïntimeerde persoonlijk een maandelijks (geïndexeerd) onderhoudsgeld te betalen van 7.000 frank vanaf de overschrijving van het vonnis;

Overwegende dat, daar in de beroepsakte de opgave der grieven zich beperkt tot de verklaring dat «appellant het grievende van de feiten tegen hem aangehaald ontkent en het toegekende onderhoudsgeld ongegrond is», de geïntimeerde terecht stelt dat hierbij, in samenhang met artikel 1063, 6°, van het Gerechtelijk Wetboek, niet voldaan is aan de op straffe van nietigheid voorgeschreven bepalingen van artikel 1057, 7°, van het Gerechtelijk Wetboek;

Dat insgelijks, daar blijkt dat de tegenvordering niets anders behelst dan de mededeling «appellant vraagt op zijn beurt echtscheiding te zijnen voordele ten laste van geïntimeerde», vastgesteld dient te worden dat appellant verzuimd heeft, overeenkomstig de op straf van nietigheid voorgeschreven bepalingen van artikel 702, 3°, van het Gerechtelijk Wetboek, het onderwerp alsmede de korte samenvatting van de middelen van zijn vordering te vermelden;

Dat geïntimeerde hierdoor niet alleen beroofd werd van de mogelijkheid tot het benutten van de snelle en verkorte rechtspleging die de artikelen 1063, 6°, en 1066 van het Gerechtelijk Wetboek haar principieel waarborgen, doch daarenboven ernstig en schadelijk tijdverlies ondergaan heeft dat appellant niet weet te verantwoorden;

Dat immers vaststaat dat hij eerst op 11 december 1980 zijn tegenvordering kenbaar maakte; terwijl alstoen voor het eerst insgelijks bleek dat hij zich feitelijk voegde naar het oordeel van het hof betreffende de te zijnen ongelijke toegelaten echtscheiding;

Dat geïntimeerde, die inmiddels langer dan nodig verhinderd werd het vonnis a quo te doen overschrijven en (inzake o.m. de bevolen vereffening-verdeling) ten uitvoer te leggen, in de gegeven omstandigheden dan ook in haar belangen geschaad werd en dientengevolge met recht de nietigheid vordert van voornoemde proceshandeling;

Om die redenen,

Het hof,

Gezien het advies van de eerste advocaat-generaal E. Bonte, gegeven ter openbare zitting van 28 oktober 1981;

Verklaart het hoger beroep zoals ook de in vermelde proceshandeling gestelde tegenvordering nietig en zonder gevolg;

Bevestigt het bestreden vonnis.

NOOT—Motivering van de akte van hoger beroep

Het doel dat met het motiveringsvereiste in het algemeen wordt beoogd, verschilt naar gelang van de aard van de akte: bij de verzetsakte wordt een debat op tegenspraak beoogd dat vooralsnog niet tot stand kon komen; bij het «verzet» overeenkomstig art. 1514 Ger. W. wil de wetgever een onmiddellijke controle van het al of niet gegrond en dilatoir karakter van de eigendomsactie mogelijk maken; bij de akte van hoger beroep ten slotte — in de gevallen waar dit krachtens art. 1063 Ger. W. is voorgeschreven —

een spoedige behandeling binnen de inmiddels illusoir geworden termijn van art. 1066 Ger. W.

Het recht op een contradictoir debat, op een dubbele aanleg mag dan als een algemeen procedurebeginsel worden beschouwd, dit betekent niet dat misbruiken niet dienen te worden vermeden (cf. vóór de gerechtelijke hervorming: Fettweis, A., noot onder Cass., 22 december 1955, *R.C.J.B.*, 1956, 161). De motivering is niet direct een middel om dergelijke misbruiken van verdedigings- en/of rechtsmiddelen, onverantwoorde vertraging te voorkomen. In zoverre partijen en rechters de door de wet geboden mogelijkheden ten volle benutten en de wettelijke sancties met respect voor hun finaliteit toepassen, blijkt het nochtans een onverhoopt probaat middel.

In tegenstelling tot de sanctie bij het niet afdoende motiveren van een verzetsakte (zie o.m. Depuydt, P., «A propos de l'obligation de motiver l'acte d'opposition», *J.T.*, 1981, 621) is de rechtspraak m.b.t. diezelfde sanctie bij een akte van hoger beroep vrij schaars. Zij beperkt zich in de meeste gevallen tot een loutere beoordeling naar haar geldigheid, van de keuze tussen «gewone» of «versnelde» beroepsprocedure, met in dit laatste geval het accessorium van de motivering (zie o.m. Cass., 24 december 1974, *R.W.*, 1975-76, 691; Cass., 23 mei 1975, *R.W.*, 1975-76, 118; Cass., 2 mei 1979, *R.W.*, 1980-81, 602, noot Laenens; Antwerpen, 20 mei en 18 november 1975, *R.W.*, 1975-76, 119 en 1782; Brussel, 17 januari 1979, *R.W.*, 1979-80, 1306), zonder de kwaliteit van die motivering te onderzoeken.

De belangstellingsgraad kan verklaard worden door het verschil in finaliteit: het realiseren van een debat op tegenspraak is een fundamentele vereiste dan de inmiddels tot nihil gereduceerde mogelijkheid op diligente behandeling door de rechters in hoger beroep, en zelfs van het principe van de dubbele aanleg. Ook de belangenschade is om diezelfde reden minder evident bij de niet (afdoende) gemotiveerde akte van hoger beroep in een van de gevallen van art. 1063 Ger. W.

Dit betekent evenwel niet dat geen sanctie mogelijk zou zijn, noch dat men via de motiveringsvereiste geen onverantwoord misbruik van de dubbele aanleg zou kunnen beknotten. Dit wordt duidelijk geïllustreerd in casu.

De afwezigheid of onvolledigheid van motivering wordt in eerste instantie vanzelfsprekend ten gronde gesanctioneerd (zie bv. impliciet Cass., 23 december 1977, *Pas.*, 1978, I, 477). Door daarenboven van het motiveringsvereiste een vormvereiste te maken «op straffe van nietigheid» voorgeschreven, heeft de wetgever duidelijk een strijtere naleving beoogd in bepaalde gevallen. Dit is het geval voor de beroepsakte. Er kan bezwaarlijk getwijfeld worden aan het feit dat de nietigheidssanctie van art. 1057, 7°, Ger. W. zowel doelt op de keuzemogelijkheid van de te volgen procedure in hoger beroep, als op het accessorium van die keuze, m.n. de motieven. Een dergelijk sanctioneringssysteem zou optimaal fungeren, wanneer — *de lege ferenda* — zou zijn bepaald dat de motieven volledig in de akte dienen te worden opgesomd. Dit systeem — vanzelfsprekend met de nodige soepelheid toegepast — werkt vrij probleemloos bij de procedure voor de Raad van State.

Het motiveringsvereiste van de akte van hoger beroep is krachtens art. 1057, 7°, Ger. W. voorgeschreven op straffe van nietigheid, in geval van «verkorte rechtspleging», net

als voor de verzetsakte overigens (art. 1047 Ger. W.), zodat aan het vereiste van art. 860 Ger. W. is voldaan. De vraag rijst of die motiveringsverplichting van art. 1057, 7°, Ger. W. niet slechts een toepassing is van het beginsel van «behoorlijke procesvoering» dat de motivering van elke rechtsingang, ook in geval van de aanwending van een rechtsmiddel, voorschrijft. Aangezien het niet herhaald wordt in de uitzonderingen van art. 862 Ger. W., dient het adagium «pas de nullité sans grief» te worden toegepast. Ook art. 861 Ger. W. dient net als art. 17 Ger. W. beschouwd te worden als een uiting van een algemeen onderliggend procedurebeginsel, a.h.w. een beginsel van behoorlijke procesvoering, m.n. dat zonder belang geen eis of tegeneis, doch evenmin een exceptie toelaatbaar kan worden verklaard. Elke stap in een procedure kan dan ook gecontroleerd en gesanctioneerd worden in het vlak van de belangenafweging.

Het is blijkbaar in die optiek dat het arrest van het Hof van Beroep te Gent als onvoldoende aanmerkt de motivering die er zich toe beperkt «het grievende van de feiten tegen hem aangehaald ontkent» (het betreft een echtscheiding) en het toegekende onderhoudsgeld als «ongegrond» af te wijzen. De vereisten gesteld door het hof van beroep zijn verregaander dan het vrij formele motiveringsvereiste aangekleefd door het Hof van Cassatie (Cass., 9 november 1973, *Pas.*, 1974, I, 274, impliciet) doch volledig in de lijn van de *ratio legis* van het Gerechtelijk Wetboek, dat een proces-economische procesvoering beoogt. Het criterium in casu is het beroven «van de mogelijkheid tot het benutten van de snelle en verkorte rechtspleging die de artt. 1063, 6°, en 1066 Ger. W. voor (geïntimeerde) principieel waarborgen» en het ondergaan van «ernstig en schadelijk tijdverlies». Het lijkt overigens vrij minimaal dat de geïntimeerde daarenboven rechtmatig aanspraak maakt op een concrete en accurate motivering die inhaakt op het vonnis *a quo*. In hoger beroep — misschien is dit enkel een tijdsgebonden fenomeen — ligt het accent niet meer zozeer op het recht van de tegenpartij haar verdediging voor te bereiden, maar op een verdere grondige en accurate behandeling (in andere zin: Rb. Luik, 15 november 1977, *Pas.*, 1977, III, 69).

Deze rechtspraak verdient navolging. De vraag rijst overigens of de vlotte rechtsbedeling en het recht van verdediging niet beide gediend zouden zijn met een limitatieve opsomming van de grieven in de akte van hoger beroep, een systeem dat zonder al te grote problemen wordt toegepast in de procedure voor de Raad van State.

Ten slotte dient te worden aangestipt dat hoger beroep was aangetekend bij gerechtsdeurwaardersexploot. Dit mag dan als de gemene rechtsingang worden beschouwd in hoger beroep, het is evident dat — bij een andere uitspraak in rechte — de supplementaire kosten ten laste dienen te vallen van appellant.

Beatrijs Deconinck
Assistent R.U.G.

ARBEIDSHOF TE BRUSSEL

3e KAMER — 24 MEI 1983

Voorzitter: de h. Van de Velden

Raadsheren in sociale zaken: de hh. Dumont en Haesaerts

Advocaat-generaal: de h. Keereman

Advocaten: mrs. Janssens Casteels en Uyttersprot loco Puelinckx

1. Overeenkomst — Bewijs — Gerechtelijke bekentenis — Herroeping — 2. Arbeidsovereenkomst — Ondergeschiktheid — Directeur-lasthebber — Vreemde wet — Bepalingen inzake ontslag om dringende reden — Bepalingen betreffende minimumopzeggingsvergoeding — Belgische internationale openbare orde.

1. Herroeping van een gerechtelijke bekentenis is mogelijk wanneer de betrokkene het bewijs levert van de vergissing die hij betreffende het bekende feit heeft begaan.

2. Een directeur-volmachtouder belast met het dagelijks bestuur van een vennootschap en die geen beheerder is, is niet noodzakelijk door een arbeidsovereenkomst verbonden.

De in België geldende bepalingen inzake het ontslag om dringende reden en inzake de minimumvergoeding verschuldigd bij onrechtmatige beëindiging van de arbeidsovereenkomst, behoren tot de Belgische internationale openbare orde. De in het buitenland gevestigde werkgever is door die bepalingen gehouden wanneer de werknemer hoofdzakelijk in België is tewerkgesteld.

H. t/ N.V. M.B. en B.V. M.H.

Overwegende dat appelland op 23 november 1953 in dienst trad van de toenmalige N.V. M. (vennootschap naar Nederlands recht); dat, volgens geïntimeerden, op 12 september 1958 een overeenkomst werd gesloten tussen appelland en die N.V. M., waarbij in artikel 4 werd bepaald: «Deze overeenkomst zal worden beheerd door het Nederlandse recht terwijl alleen de rechter van Amsterdam bevoegd zal zijn eventuele geschillen voortvloeiende uit deze overeenkomst te beslechten»; dat appelland aanvoert dat hij die overeenkomst nooit heeft ondertekend;

Overwegende dat, zelfs indien uit sommige procedurestukken (nl. blz. 8 van de aanvullende conclusie van appelland: «overwegende dat toen partijen in 1958 de overeenkomst ondertekenden het in hun bedoeling lag ...») tot een gerechtelijke bekentenis van appelland kan worden besloten, de herroeping ervan mogelijk is wanneer appelland het bewijs levert van de vergissing die hij betreffende het bekende feit heeft begaan; dat, in geval van vergissing de bekentenis, die een eenzijdige wilsverklaring is, immers gebrekkig is en de dwaling die betrekking heeft op het bekende feit, ongetwijfeld een substantiële dwaling is (zie R. Vandeputte, *De overeenkomst*, 434; H. De Page, *Traité élémentaire de droit civil belge*, III, nr. 1023; Cass., 3 februari 1950, *Arr. Cass.*, 1950, 352, en 5 september 1966, *Arr. Cass.*, 1967, 8);

dat appelland uiteenzet: dat hij het door niemand ondertekend afschrift van ontwerp van overeenkomst van 12 september 1958 uitsluitend bij zijn dossier heeft gevoegd om

zijn dienstanciënniteit te kunnen bewijzen voor het geval geïntimeerden het bestaan van een arbeidsovereenkomst sinds 1953 zouden betwisten, aangezien dit de oudste aanwijzing was die hij bezat van het bestaan van de arbeidsrelatie; dat, toen geïntimeerden dat stuk in hun conclusie inriepen, hij, — hoewel hij zich de ondertekening niet kon herinneren — «amper niet anders kon dan aannemen dat die overeenkomst bestond ...; dat het ondenkbaar was dat ze zich zouden baseren op een overeenkomst waarvan ze geen bewijs hadden van het bestaan; ... dat er toch nog twijfel bleef bestaan in de geest van concluant, reden waarom de raadsman van concluant op de zitting van 22 juni j.l. vroeg het origineel exemplaar te mogen zien»;

Overwegende dat, aangezien geïntimeerden geen enkel eigen stuk betreffende de overeenkomst van 12 september 1958 kunnen voorleggen en hun bewering dat een groot deel van het archief van de vorige N.V. M. in 1976 door waterschade verloren gegaan is, niet wordt gestaafd, maar integendeel wordt tegengesproken door het feit dat meerdere stukken van 1972, 1973 en 1974, d.i. van voor de beweerdde waterschade, door geïntimeerden zelf worden neergelegd, mag worden aangenomen dat appelland zich heeft vergist omtrent de ondertekening van een geschrift nopens een overeenkomst op 12 september 1958; dat geïntimeerden derhalve niet het bewijs leveren dat een schriftelijke overeenkomst of een schriftelijk bevestigde mondelinge overeenkomst tussen appelland en de vorige N.V. M. werd gesloten waarbij ze een Nederlands gerecht hebben aangewezen voor de kennisneming van geschillen welke naar aanleiding van de arbeidsovereenkomst zullen ontstaan;

Overwegende dat de eerste rechter derhalve ten onrechte heeft aangenomen dat de partijen zelf de bevoegde rechter overeenkomstig artikel 17 van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken hadden aangewezen en dat de Arbeidsrechtbank te Brussel onbevoegd was; dat appelland integendeel het geschil met de naamloze vennootschap M.H. N.V. (vennootschap naar Belgisch recht) geldig bij de Arbeidsrechtbank te Brussel aanhangig heeft gemaakt overeenkomstig artikel 2, lid 1, van het vermeld verdrag, aangezien die vennootschap haar maatschappelijke zetel te Brussel heeft; dat de vordering tegen de besloten vennootschap naar Nederlands recht M.B. B.V. krachtens artikel 6 van hetzelfde verdrag ook terecht bij de Arbeidsrechtbank te Brussel werd ingeleid, gelet op het feit dat laatstvermelde vennootschap werd gedagvaard «voor zoveel als nodig»;

Dat het bestreden vonnis dan ook wordt vernietigd en dat het Hof beslist tot de bevoegdheid van de Belgische arbeidsgerechten;

Overwegende dat, na de omvorming van de vorige N.V. M. tot M.H. B.V. (besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid naar Nederlands recht) deze laatste op 15 juni 1972 een dochtermaatschappij oprichtte in België, nl. M.B. N.V., eerste geïntimeerde; dat op dezelfde dag appelland door de raad van beheer van M.B. N.V. benoemd werd tot algemeen directeur met de titel «manager» en hem het dagelijks beheer toevertrouwd werd binnen de perken van de bevoegdheden en volmachten, hem verleend door de raad van beheer van die vennootschap; dat, in verband met de uitoefening van die functie van algemeen directeur in een schrijven van 30 juni 1972 van M.H. B.V. aan appel-

lant gewezen werd op de te vervullen taken en op de naleving van de door de holding gegeven richtlijnen bij het vervullen van zijn functie van directeur van M.B. N.V.; dat appelland op 25 februari 1974 door de raad van beheer M.B. N.V. in zijn functie van directeur geschorst werd; dat hij op 22 maart 1974 door die vennootschap ontslagen werd uit zijn functie van directeur en op dezelfde dag door M.H. B.V. ontslagen werd uit zijn bediendenbetrekking;

Overwegende dat appelland ten onrechte stelt dat hij zijn functie van directeur vervulde in ondergeschiktheid aan M.B. N.V.; dat de door de raad van beheer van deze vennootschap verleende volmacht het bestaan van een lastgeving inhoudt (zie art. 63 van de wet op de vennootschappen), waarvan de uitgebreidheid en de perken door het contract van lastgeving zijn omschreven, doch geen enkel bewijs leveren voor het bestaan van een arbeidsovereenkomst tussen appelland en M.B. N.V.; dat trouwens het feit dat hij de enige algemeen directeur is van die vennootschap en een zeer uitgebreide bevoegdheid als vertegenwoordiger van die vennootschap heeft, op ontstentenis van dienstverband met eerste geïntimeerde wijzen; dat de brief van 30 juni 1972 daarenboven beoogt het algemeen kader te omschrijven waarin het beheer van M.B. N.V. moet worden waargenomen, nl. in het kader van de bediendenovereenkomst met tweede geïntimeerde; dat het vereiste van goedkeuring door de algemene vergadering voor het stellen van de in artikel 9, 2°, van de statuten van M.B. N.V. beoogde rechtshandelingen, een modaliteit uitmaakt die nodig is opdat die rechtshandelingen geldig door de algemeen directeur of de raad van beheer kunnen worden gesteld, doch niet wijzen op een ondergeschiktheid in dienstverband, evenmin als het voorschrift dat de directie verplicht is te handelen volgens de aanwijzingen van de algemene vergadering m.b.t. de algemene lijnen van het te volgen financieel, economisch en sociaal beleid; dat het toezicht dat de raad van beheer volgens artikel 12 van die statuten uitoefent op het beleid van de directie en op de algemene gang van zaken in de vennootschap, niet gelijk te stellen is met het gezag, de leiding en het toezicht van de werkgever tijdens de arbeidsprestaties van de werknemer; dat de door appelland gedane mededeling van verslagen aan de raad van beheer, de schorsing van appelland door de raad van beheer en zijn ontslag door de algemene vergadering zeer goed verenigbaar zijn met het bestaan van de functie van algemeen directeur in uitvoering van een contract van lastgeving tussen appelland en de M.B. N.V.; dat appelland trouwens niet ontkent dat hij geen loon ontving vanwege laatstvermelde vennootschap en dat zijn loon in Nederland werd uitgekeerd, behalve vergoedingen die in België werden betaald voor huur van een appartement in België, voor het verbruik van gas en elektriciteit en voor levensonderhoud; dat het feit dat de Nederlandse moedervenootschap de uitgaven gedaan voor de algemeen directeur van de Belgische dochtervennootschap geheel of gedeeltelijk aan deze laatste aanrekende, enkel verband houdt met het voordeel dat deze laatste genoot ingevolge de werkzaamheden van haar algemeen directeur, die een ter beschikking gestelde bediende van de Nederlandse vennootschap is, en met de geldelijke waardering van dat voordeel; dat die aanrekening geen bewijs uitmaakt dat loon door de Belgische vennootschap aan appelland verschuldigd was;

Dat uit het door appelland aangehaald arrest van 22

januari 1981 van het Hof van Cassatie (*Belgische rechtspraak in handelszaken*, 1981, 338, met noot, en *R.C.J.B.*, 1981, 495, met noot van S.J. Nudelhole) niet kan worden afgeleid dat de afgevaardigde belast met het dagelijks bestuur, die geen beheerder is, steeds door de vennootschap op grond van een arbeidsovereenkomst wordt aangeworven, doch wel dat een dergelijke aanwerving mogelijk is op voorwaarde dat a) dit de bedoeling van partijen was, wat door de feitenrechter in elk geval afzonderlijk op grond van de relevante feiten moet worden onderzocht; b) de afgevaardigde die geen beheerder is zich inderdaad in een staat van ondergeschiktheid jegens de vennootschap, vertegenwoordigd door haar organen, bevindt, wat eveneens door de feitenrechter moet worden onderzocht;

Dat uit het schrijven van 30 juni 1972 van tweede geïntimeerde en het antwoord van 16 juli 1972 van appelland duidelijk blijkt dat beiden de wil hebben de tussen hen reeds bestaande arbeidsrelaties voort te zetten, wat ook wordt aangetoond door de wijze waarop die relaties werden onderhouden: aanwezigheid van appelland op de wekelijkse exportvergaderingen op maandag gehouden in de kantoren van tweede geïntimeerde, periodieke rapportering door appelland ter uitvoering van het schrijven van 30 juni 1972 en betaling van loon door M.H. B.V.; dat deze laatste bijgevolg de werkgeefster gebleven is van appelland tijdens de uitvoering van zijn opdracht als algemeen directeur van eerste geïntimeerde;

Dat, ten slotte, om te bepalen wie de werkgever van een werknemer is, het geen belang heeft te weten — in tegenstelling met wat appelland meent — in welk land de arbeidsovereenkomst wordt uitgevoerd, in welk land de werknemer een verblijfplaats heeft of in de bevolkingsregisters is ingeschreven, evenmin wat de mening van de directeur van het Nederlands Gewestelijk Arbeidsbureau is; dat, nu vaststaat dat de werkgeefster van appelland niet M.B. N.V., maar M.H. B.V. is, de oorspronkelijke vordering tegen de Belgische vennootschap ongegrond behoort te worden verklaard en dient te worden onderzocht of het Belgisch dan wel het Nederlands recht moet worden toegepast op de arbeidsrechtelijke verhoudingen tussen appelland en tweede geïntimeerde;

Overwegende dat niet wordt betwist dat er vóór 15 juni 1972 een arbeidsovereenkomst voor bedienden bestond tussen de twee laatstgenoemde partijen toen appelland, van Nederlandse nationaliteit, in Nederland was tewerkgesteld voor de onderneming van tweede geïntimeerde met maatschappelijke zetel in Nederland, en dat ze alstoen het Nederlands recht hebben gekozen als zijnde het voor hen toepasselijk recht met betrekking tot hun arbeidsverhoudingen; dat dit laatste trouwens duidelijk blijkt uit de door die partijen gesloten overeenkomst, inzonderheid uit de plaats van overeenkomst en van tewerkstelling, de betaling van loon in Nederlandse gelden en de nationaliteit der contracterende partijen; dat de omstandigheden waarin de tewerkstelling in ondergeschikt verband bij tweede geïntimeerde dan verder vanaf 15 juni 1972 tot aan het ontslag plaatsvond, geen aanleiding kunnen zijn tot het vermoeden van verandering van standpunt vanwege die contracterende partijen; dat de enkele, telkens wisselende wijziging van plaats van tewerkstelling, nl. één dag per week in Nederland en de andere dagen in België, immers onvoldoende is om een verandering van hun houding omtrent de toepasse-

lijke wet te doen vermoeden; dat het Nederlandse recht, met inbegrip van de in Nederland geldende verjaringsregelen dan ook in principe in het onderhavige geval van toepassing zijn;

Dat echter de in België geldende bepalingen betreffende het ontslag wegens dringende redenen en betreffende de betaling van een minimumvergoeding wegens ongerechtvaardigde verbreking van de arbeidsovereenkomst niet alleen politie- of veiligheidswetten zijn in de zin van artikel 3, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek die allen, wonende binnen het Belgisch grondgebied verbinden, maar tevens de Belgische internationale openbare orde raken, zodat een werkgever die in het buitenland woont of er zijn maatschappelijke zetel heeft, eveneens tot naleving van diezelfde bepalingen gehouden is ingeval de ontslagen werknemer hoofdzakelijk in België tewerkgesteld is (vergelijk Cass., 25 juni 1975, *Arr. Cass.*, 1975, 1146, en *T.S.R.*, 1975, 439; F. Goffin, «L'application de la loi étrangère au contrat d'emploi lors de sa rupture», *T.S.R.*, 1977, 193; J. De Ceuster en S. Reich, «Internationaal privaatrecht 1975-1978», *R.W.*, 1978-79, 2711; G. Van Hecke en F. Rigaux, «Examen de jurisprudence. Droit international privé», *R.C.J.B.*, 1976, 264);

Overwegende dat uit de voorgaande consideransen volgt dat de oorspronkelijke vordering tegen eerste geïntimeerde ontvankelijk maar ongegrond is; dat de oorspronkelijke vordering tegen tweede geïntimeerde ontvankelijk is; dat het recht dat op de tussen appellant en tweede geïntimeerde gesloten arbeidsovereenkomst toepasselijk is, het Nederlandse recht is, met dien verstande dat de in België geldende bepalingen betreffende het ontslag wegens dringende reden en betreffende de minimumvergoeding in geval van ongerechtvaardigde verbreking van de arbeidsovereenkomst moeten worden nageleefd; dat de zaak naar de bijzondere rol behoort te worden verwezen voor verdere behandeling ten gronde;

(...)

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

KORT GEDING — 12 JUNI 1981

Voorzitter: de h. Van Camp

Advocaten: mrs. Neels en Van Bosch loco Roppe

Burgerlijke rechtspleging — Kort geding — Ruimtelijke ordening en stedenbouw — Schorsing van de activiteiten van een motocrossomloop — Dwangsom — Kosten van de gerechtsdeurwaardersvaststelling.

De rechter in kort geding kan op straffe van een dwangsom de activiteiten op een motocrossomloop schorsen tot op het ogenblik dat de organisatoren hem de beslissing van het college van burgemeester en schepenen van de gemeente op hun aanvraag ter zake voorleggen.

D.C. e.a. t/ V. en J.

Overwegende dat de eis strekt tot voorlopige stopzetting van de exploitatie van een motocrossomloop gelegen te

(...), wegens overtreding van art. 44 van de wet op de stedenbouw, afwending van de bestemming der gronden, als aangeduid in het gewestplan goedgekeurd door K.B. van 30 juli 1972;

Overwegende dat onze bevoegdheid inzake feitelijkheid beperkt is door de voorwaarden van urgentie en het verbod de zaak ten principale te benadelen, met dien verstande echter dat onze beslissing uiteraard een feitelijk nadeel kan toebrengen (Fettweis, *Bevoegdheid*, nr. 472);

Overwegende dat de urgentie ten genoegen van recht kan worden aanvaard daar de toelating dateert van 16 maart 1981;

Overwegende, wat het verbod betreft de zaak ten principale te beoordelen, dient te worden herinnerd aan de algemene beginselen die ons toestaan kennis te nemen van de elementen van het bodemgeschild, inlichtingen in te winnen, de rechten en titels van partijen na te gaan, om zo nodig, zij het voorlopig, een einde te maken aan feitelijke toestanden die kennelijk tegen het recht indruisen (Fettweis, *R.W.*, AR 261);

Overwegende dat verweerders zich beroepen op hun onbetwist recht motocrosswedstrijden in te richten op een permanent gebruikt terrein, met bijhorende oefenritten, ieder week, een recht hun toegekend bij M.B. van 10 maart 1981 door de minister van de Vlaamse Gemeenschap, op voorwaarde dat het geluidsniveau 108 dB(A) op 0,5 m afstand niet overschrijdt en de motorrijwielen uitgerust zijn met geluidsdempers;

Overwegende nochtans dat eisers dit recht aanvechten door 1° een beroep bij de Raad van State tot nietigverklaring van het M.B. van 10 maart 1981 wegens machtafwending en onverenigbaarheid met vorige koninklijke besluiten en 2° door een klacht bij de procureur des Konings wegens overtreding van art. 44 der wet op de stedenbouw;

Overwegende, wat het beroep bij de Raad van State betreft het ons niet toekomt op grond hiervan een verbod van exploitatie uit te spreken in afwachting van het arrest dat lang op zich zou kunnen laten wachten;

Overwegende dat zulks intussen een vrijwel onherstelbaar nadeel zou toebrengen aan verweerders terwijl het van ons een oordeel zou vergen over de meer en meer ingewikkelde ineengestremde bevoegdheden van de administratieve gezagdragers sinds de laatste jaren, waartoe we ingevolge het beginsel van de scheiding der machten niet bevoegd zijn;

Overwegende bovendien dat we ingevolge hetzelfde beginsel niet vermogen een oordeel te vellen over de voorkeur van de eventueel bevoegde autoriteiten, hetzij voor het behoud van een waardevol landschappelijk agrarisch gebied zoals het op het gewestplan Turnhout onbetwistbaar is aangeduid, hetzij voor de inplanting in deze streek van een omloop voor een druk beoefend luidruchtig volksvermaak;

Overwegende echter, wat betreft eventuele overtreding van art. 44 der wet van 29 maart 1962 als gewijzigd door latere wetbepalingen, er dient aan te worden herinnerd dat de machtiging aan verweerders bij voormeld ministerieel besluit verleend, hen niet ontslaat van de in dit artikel opgelegde verplichtingen voor zover ze op hun inrichting toepasselijk zouden zijn, te meer omdat er vraagstukken van esthetische aard rijzen (art. 49 der wet op de stedenbouw).

Overwegende dat een vergunning vereist is voor het verhogen van het bodempeil met meer dan 2 m over een op-

pervlakte van 30 m (R. v. S., nr. 16.897, 21 februari 1979, in *Die Keure*, II, 278/7 en 8;

Overwegende dat het aanbrengen van een hoogteverschil van 2 m, in het midden van een eenvormig platte landelijke zone op een perceel van 32 m breed en 110 m lang van die aard is dat het reliëf van de bodem er merkkelijk door gewijzigd wordt (Brussel, 21 februari 1978, *Die Keure Ruimtelijke Ordening*, II 45/48;

Overwegende dat terloops zij opgemerkt dat een vergunning noodzakelijk is voor het inrichten van een vuilnisbelt wanneer het reliëf van de bodem er merkkelijk door gewijzigd wordt, en dat elke gemeente ertoe gehouden is de nodige voorzieningen te treffen om de aanleg van onbewaakte vuilnisbelten te voorkomen (Antwoord op parlementaire vraag van Defraigne, 13 mei 1970, in *Die Keure*, a. w., III, 184/3);

Overwegende dat het gebied in zijn geheel, komend vanuit Z., een landelijk uitzicht heeft, doorkruist is door verharde landwegen en een aangename afwisseling biedt van velden, weiden, hoeven en bescheiden woningen, uiterst geschikt voor wandelaars en fietsers, die zelfs beschikken over een uitgestippelde wandelweg;

Overwegende dat het uitzicht van de omloop niet past in het kader van dit vlak landelijk geheel; dat het uiteraard niveauwijzigingen en ontbossingen vertoont, die onontbeerlijk zijn voor de aanleg van de hellingen ener geschikte rijpiste met voldoende modder en zand om aan deze sport de nodige spanning te bezorgen;

Overwegende dat bovendien aan de omloop een vijver grenst, die gebruikt wordt voor al of niet toegelaten storten van puin en afval en op 7 juni II. op de omloop een tent was opgericht met de bijkomende machtige luidsprekers;

Overwegende derhalve dat eisers volgens een gevestigde rechtspraak in rechte zijn de uitvoering van de wettelijke bepalingen na te streven als bewoners van het landelijk agrarisch gebied en uit hoofde van hun privaat recht op het behoud van een esthetisch en gezond leefmilieu, met name dat verweerders zullen behoren op grond van art. 44, § 1, 2°, 4° en 6°, der wet op de ruimtelijke ordening en de stedenbouw aan het college van burgemeester en schepenen der gemeente een vergunning aan te vragen met dien verstande echter dat hic et nunc dient te worden bepaald dat het ons niet behoort de beslissing van het college te beoordelen; dat zulks volkomen tot de soevereine beslissingsmacht van de gemeente behoort, waarin we ons in geen deele te mengen hebben;

Om die redenen,

Schorsen de activiteiten op de motocrossomloop gelegen te (...) tot op het ogenblik dat verweerders ons een beslissing van de gemeente op hun aanvraag zullen voorleggen; leggen in afwachting hiervan beide gedaagden solidair een dwangsom op van 5.000 fr. per dag overtreding van het bevel inbegrepen en bijkomend de kosten van elke daartoe noodzakelijke deurwaardersvaststelling; verwijzen de zaak in afwachting naar de bijzondere rol; houden de kosten aan.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE KORTRIJK

KORT GEDING — 8 OKTOBER 1981

Voorzitter: de h. Rommel

Advocaten: mrs. Vandendriessche, Lievens en Gits

Burgerlijke rechtspleging — Kort geding — Uitspraak bij voorraad — Verbod tot bijeenroeping van de algemene vergadering van een V.Z.W. — Dwangsom.

De rechter in kort geding kan in geval van urgentie en na een billijke afweging van de belangen van partijen onder verbeurte van een dwangsom het verbod opleggen de algemene vergadering van een V.Z.W. te houden.

D. e.a. t/ V.Z.W. I. en P.

De vordering strekt ertoe de door tweede verweerster opgeroepen algemene vergadering van 8 oktober 1981 te 18 uur te horen teniet te doen, derhalve verbod op te leggen om deze algemene vergadering te houden op straffe van een dwangsom van 500.000 frank.

Verweersters stellen bij conclusies dat het door tweede verweerster genomen ontslag niet bindend is zodat zij gerechtigd is de algemene vergadering bijeen te roepen.

Feiten

Eerste verweerster werd opgericht bij onderhandse akte van 21 juni 1972 (Belgisch Staatsblad van 10 augustus 1972). De raad van bestuur werd als volgt samengesteld: P., voorzitter; D., ondervoorzitter; R., secretaris, en C., schatbewaarder.

Op 22 september 1981 werd in de vergadering van het Paritair Comité, voorgezeten door dokter B., akte genomen van het ontslag van P. als lid van de raad van bestuur.

Op 28 september 1981 riep tweede verweerster de raad van bestuur samen en stelde voor de algemene vergadering bijeen te roepen met als dagorde: «Herroeping van de mandaten van de acht in functie zijnde bestuurders, verkiezing van acht nieuwe bestuurders».

Uitnodigingen werden doorgestuurd aan alle leden voor de algemene vergadering op 8 oktober 1981 te 18 uur.

Ten gronde

Verweersters betwisten de rechtsgeldigheid van het ontslag. Zij stelden dat het ontslag werd aangeboden aan het Paritair Comité, dat geen wezenlijk orgaan is van de v.z.w. en niet bevoegd is om een dergelijk ontslag te aanvaarden.

Naar luid van art. 27 van de statuten wordt een Paritair Comité opgericht dat betrokken moet worden bij het bestuur en de werkzaamheden van de geneeskundige dienst.

De vraag is of dit ontslag wel als een duidelijke wilsuiking overkomt en rechtsgeldig werd gegeven.

Zonder aan overdreven formalisme te willen doen lijkt het wel dat tweede verweerster haar ontslag ingediend heeft op de vergadering van het Paritair Comité, statutair opgericht als een werkgroep van de v.z.w. Dat dit niet geschiedde in de schoot zelf van de raad van bestuur doet niets ter zake mits haar onvoorwaardelijke wilsuiking tot ontslagneem als lid van de raad van bestuur duidelijk overkomt.

Dit kan ter zake niet ernstig worden betwijfeld.

Bovendien wordt ten onrechte in de conclusie gesteld dat dit ontslag door de algemene vergadering moet worden aanvaard. Deze eenzijdige rechtshandeling is voltooid zonder dat enige aanvaarding van de raad van bestuur of de algemene vergadering vereist is (zie J.-M. Nelissen, «Het vrijwillig ontslag van de zaakvoerder in een p.v.b.a.», *R.W.*, 1970-71, 470).

Verweersters maken weliswaar de bedenking dat het aan de algemene vergadering toekomt te beslissen nopens een omvorming van de raad van bestuur, veeleer dan aan de voorzitter in kort geding.

Art. 584 Ger. W. heeft het over een voorziening bij voorraad. De voorzitter in kort geding heeft alleen te voorzien in de behoeften van het ogenblik.

Deze voorlopige beslissing is een maatregel die, ten aanzien van het betwiste recht, dat ten grondslag aan de vordering ligt, geen bindende beoordeling insluit voor de rechtbank die door vonnis over die betwisting zal moeten oordelen. De bewoordingen «geen nadeel ten principale» stellen enkel de gevolgen van de voorlopige beslissing nader vast, meer bepaald ten aanzien van de beoordeling door de rechtbank.

Het is omdat de beslissing voorlopig is dat ze de rechtbank niet bindt, maar het is niet omdat de beslissing voorlopig is dat ze geen definitieve gevolgen in feite mag hebben en aldus onrechtstreeks, doch op niet bindende wijze invloed kan hebben op de beslechting ten principale.

De omstandigheid dat de gevolgen van een in kort geding bevolen maatregel in feite niet meer herstelbaar is, vormt geen beletsel voor de rechter in kort geding om zodanige maatregelen te treffen, indien het spoedeisend karakter aanwezig is en de gevraagde voorziening door een billijke afweging van de belangen van partijen gerechtvaardigd wordt. Dit is ter zake het geval.

De vraag is derhalve toelaatbaar en gegrond.

Een uitvoering van een verbod kan door een dwangsom worden verzekerd, dit wil zeggen dat de voorzitter in kort geding bepaalt dat, bij niet-nakoming van dit vonnis, verweersters tot een bepaald bedrag zullen worden veroordeeld.

Dit bedrag dient billijk bepaald te worden op 500.000 frank gezamenlijk.

Om die redenen,

Zeggen voor recht dat de door verweersters opgeroepen buitengewone algemene vergadering van 8 oktober 1981 te 18 uur geen effect zal hebben; dientengevolge doen verbod aan verweersters deze algemene vergadering op 8 oktober 1981 te houden en stellen de oproeping van de algemene vergadering sine die uit; veroordelen verweersters gezamenlijk bij niet-uitvoering van deze beschikking tot een dwangsom van 500.000 frank. Kosten aangehouden en te voegen bij de grond van de zaak.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE MECHELEN

KORT GEDING — 27 MEI 1982

Voorzitter: de h. Kiekens

Advocaten: mrs. Verstrepen en Kools

Burgerlijke rechtspleging — Kort geding — Urgentie — Hoger beroep tegen een vorige beschikking — Devolutieve kracht en evocatie.

Het hoger beroep tegen een beschikking in kort geding met toepassing van art. 1280 Ger. W. houdt in dat elke eis tot herziening van deze beschikking ingevolge het devolutief karakter van het hoger beroep niet ontvankelijk is, ook indien de eis steunt op nieuwe feiten of omstandigheden.

H. t/ V.

Overwegende dat, bij een vorige beschikking in kort geding van 20 augustus 1981 van ons ambt, op tegenspraak tussen de partijen gegeven met toepassing van artikel 1280 van het Gerechtelijk Wetboek, onder meer eiser veroordeeld werd om aan verweerster als maandelijks onderhoudsgeld te betalen, voor de eerste maal op 1 september 1981, de som van 4.000 fr., mits verweerster zelf zorgt voor de maandelijks afbetalingen aan de Algemene Verzekeringsmaatschappij van Trieste en eiser hetzelfde doet aan de Famibank, en waarbij gezegd werd voor recht dat deze basisonderhoudsuitkeringen gekoppeld worden aan de index van de consumptieprijzen met als spilindex het indexcijfer van de maand juli 1981 ten belope van 153,72 punten, met dien verstande dat deze uitkeringen op 1 januari en 1 juli van elk jaar aan het gewijzigde indexcijfer zullen worden aangepast en berekend volgens de volgende formule: het basisonderhoudsgeld wordt vermenigvuldigd met het indexcijfer van twee maanden voor de aanpassing en gedeeld door het spilindexcijfer;

Overwegende dat tegen die beschikking door eiser hoger beroep werd ingesteld nopens die onderhoudsuitkeringsbeslissing en het desbetreffend het beroep thans nog steeds hangend is voor het Hof van Beroep te Antwerpen;

Overwegende dat, luidens het inleidend dagvaardingsexploot de vordering door de eiser wordt ingesteld omdat er zich sinds de beschikking van 20 augustus 1981 volgens hem een wijziging in de toestand van de partijen heeft voorgedaan, zodat er volgens hem een wijziging in de maatregelen van die beschikking vereist is, aangezien meer bepaald de gedaagde sedert 11 jan. 1981 als zelfstandige een handel in juwelen drijft, terwijl zij vroeger was tewerkgesteld als verkoopster-bediende in een gelijkaardige handel en deze wijziging volgens de eiser ontegensprekelijk het inkomen van de gedaagde in gunstige zin beïnvloedt;

Overwegende dat verweerster primair opwerpt dat wij onbevoegd zijn om kennis te nemen van de vordering tot herziening, ook wanneer zich nieuwe feiten voordoen, zolang het hof van beroep geen uitspraak heeft gedaan in hoger beroep, en dat wij derhalve onbevoegd zijn om het bedrag van de onderhoudsuitkeringen te wijzigen dat eiser de beschikking van 20 augustus 1981 aan haar dient te betalen, en zij aldus opwerpt dat wij ter zake niet mogen beslissen over de vordering;

Overwegende dat het hoger beroep tegen een beschikking in kort geding inzake voorlopige maatregelen met toepassing van artikel 1280 Ger. W. gegeven door de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg inhoudt dat elke vordering tot herziening van deze beschikking voor die voorzitter onontvankelijk is wegens elders aanhangig geding, zulks ingevolge het devolutief karakter van het hoger beroep, be-

paald door artikel 1068 Ger. W., ook indien er nieuwe feiten of omstandigheden zijn;

Overwegende dat eiser weliswaar aanvoert dat, door de toepassing van die devolutieve kracht van het hoger beroep betreffende de gewijzigde toestand en de beoordeling ervan, aan de partijen een graad van aanleg wordt ontnomen, dat een vlugge behandeling van de zaak totaal ontzenuwd wordt, en dat daarvoor geen ruimte meer gelaten wordt voor de bevoegdheid van de kortgedingrechter om naar luid van artikel 1280 Ger. W. in elke stand van het echtscheidingsgeding voorlopige maatregelen te treffen;

Overwegende dat zulks echter het gevolg is van de wil van de wetgever, zoals deze is vervat in artikel 1068 Ger. W. en deze wetgeving dient te worden nageleefd;

Overwegende dat niet betwist wordt dat het voormeld hoger beroep op 13 oktober 1981 voorkwam op de 3e kamer van het Hof van Beroep te Antwerpen en dat aldaar die zaak naar de bijzondere rol werd verwezen, en evenmin dat eiser sindsdien op het Hof van Beroep te Antwerpen nog geen nieuwe rechtsdag in dat geding heeft gevraagd, zodat een beweerde spoedeisendheid ter zake niet mag worden ingeroepen nu zij slechts een gevolg is van de inertie van eiser zelf, die zelf te lang naliet voor de verdediging van zijn rechten te zorgen, terwijl ten overvloede bij een hoger beroep tegen een beschikking in kort geding de procedure in hoger beroep slechts een voortzetting is van hetzelfde geschil in kort geding, zij het in hoger beroep, en er geen reden is om voorop te stellen dat dergelijke procedure in hoger beroep niet met dezelfde snelheid zou worden behandeld als in eerste aanleg;

Overwegende dat er derhalve ter zake geen spoedeisendheid kan worden aangenomen en er in die omstandigheden dan ook geen reden is om op grond van spoedeisendheid met toepassing van artikel 584 Ger. W. toch ter zake over de vordering te beslissen;

Om die redenen,

wijzen de vordering van eiser af als onontvankelijk; veroordelen eiser tot de gerechtskosten.

NOOT—Zie Laenens J., «Kroniek van het gerechtelijk recht», *R.W.*, 1982-83, 1444, nr. 63.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE TONGEREN

KORT GEDING — 15 NOVEMBER 1982

Voorzitter: de h. Schiepers

Advocaten: mrs. Vrancken, Schiepers, Moonen en Mombaerts

Burgerlijke rechtspleging — Kort geding — Optreden in rechte van een V.Z.W. — Ruimtelijke ordening en stedenbouw — Stopzetting van bouwwerk — Dwangsom.

Wanneer het onbaatzuchtig doel van een V.Z.W. samenvalt met het algemeen belang, is haar eis in kort geding bij gebrek aan eigen belang ontoelaatbaar.

Het feit dat een benadeelde zich burgerlijke partij stelt voor de strafrechter met het oog op het verkrijgen van een veroordeling ten gronde i.v.m. bepaalde feitelijkeheden, ontnemt hem niet het recht m.b.t. dezelfde feitelijkeheden in kort geding dringende en voorlopige maatregelen te vorderen in afwachting van de definitieve uitspraak ten gronde door de strafrechter.

Gemeente Genk en Vlaamse Gemeenschap t/ M. en V.R.

Gelet op de inleidende dagvaardingen, ertoe strekkende verweerders zich te horen bevelen de bouwwerken aan hun woning gelegen te Genk onmiddellijk stop te zetten en te doen stopzetten met veroordeling van verweerders tot betaling aan ieder der drie aanlegsters van een dwangsom van 1.000.000 frank, vanaf het ogenblik dat de werken in strijd met het te geven bevel zouden worden verder gezet;

Betreffende de ontvankelijkheid

Overwegende dat verweerders aanvoeren: 1) dat de gemeente Genk de vordering slechts mocht instellen met machtiging van de gemeenteraad en dat een dergelijke machtiging niet wordt overgelegd; 2) dat de V.Z.W. De Belgische natuur- en vogelreservaten ter zake geen enkel belang kan laten gelden;

Overwegende dat artikel 148 van de Gemeentewet uitdrukkelijk bepaalt dat, voor het instellen van een vordering in kort geding, het college van burgemeester en schepenen niet gemachtigd dient te worden door de gemeenteraad, zodat de vordering ingesteld door de gemeente Genk in ieder geval ontvankelijk is;

Overwegende dat verder artikel 17 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat de rechtsvordering niet kan worden toegelaten, indien de eiser geen hoedanigheid en geen belang heeft om ze in te dienen;

Dat, indien de V.Z.W. De Belgische natuur- en vogelreservaten er wel belang bij heeft dat geen daden worden gesteld die tegen haar doelstellingen indruisen, dan toch dient te worden vastgesteld dat het onbaatzuchtige doel van voormelde vereniging samenvalt met het algemeen belang waarvan de bescherming in feite afhangt enerzijds van de eventuele uitoefening van de strafvordering door het parket en anderzijds van de vordering van de ter zake gemachtigde ambtenaar of van het bevoegde college van burgemeester en schepenen voor wat aangaat de eventueel te vorderen herstelmaatregelen;

Overwegende dat de krenking van het door voormelde V.Z.W. beoogde doel het wezen van deze vereniging niet aantast en haar eigen rechten, zowel materiële als morele, ongeschonden blijven, zodat zij geen enkele schade kan hebben ondergaan;

Dat zij dan ook in casu geen enkel eigen belang kan inroepen en de door deze V.Z.W. ingestelde vordering dient te worden afgewezen als niet ontvankelijk;

Betreffende de gegrondheid van de vordering

Overwegende dat verweerders ten gronde opwerpen: 1) dat geen rekening kan worden gehouden met de motieven aangehaald in het vonnis der Correctionele Rechtbank te Tongeren van 18 maart 1982, aangezien tegen dit vonnis hoger beroep is ingesteld en dit vonnis derhalve niet definitief is; 2) dat over de door aanlegsters ingestelde vorderin-

gen geen uitspraak kan worden gedaan zonder terzelfdertijd de zaak ten gronde te beoordelen; 3) dat met betrekking tot de thans aangevoerde feitelijkheden aanlegsters zich reeds burgerlijke partij hebben gesteld voor de strafrechter en zij dan ook ingevolge het rechtsbeginsel «non bis in idem» thans geen nieuwe vordering in kort geding kunnen instellen;

Overwegende dat artikel 584 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat de rechter in kort geding uitspraak kan doen in alle gevallen die hij spoedeisend acht, op voorwaarde nochtans dat de gevraagde maatregelen van voorlopige aard zijn, zodat de bevoegdheid van deze rechter begrensd is enerzijds door de urgentie en anderzijds door het verbod de zaak ten gronde te beoordelen;

Dat, hoewel het dientengevolge de rechter in kort geding verboden is zich uit te spreken over de grond van de zaak, hij ontegensprekelijk het recht heeft er kennis van te nemen en de rechtspraak dan ook in het algemeen erkent dat hij voorlopig een einde mag maken aan feitelijke toestanden of aan een voor de hand liggende schending van de rechten van een partij op voorwaarde nochtans dat deze rechten zeker en klaarblijkelijk zijn en niet ernstig betwist worden of kunnen worden;

Overwegende dat in casu vaststaat, en trouwens door verweerders niet wordt betwist, dat zij begonnen zijn een woning te bouwen in het beschermd natuurgebied «De Maten», dat als landschap beschermd is, zonder in het bezit te zijn van de vereiste bouwvergunning, en dat het werk nog steeds wordt voortgezet;

Dat de vorderingen ingesteld door de gemeente Genk en de Vlaamse Gemeenschap dus gegrond zijn en de voorlopige stopzetting van het aangevatte werk dient te worden bevolen tot op het ogenblik dat in de strafzaak uitspraak zal zijn gedaan door een vonnis of arrest dat in kracht van gewijsde zal zijn getreden;

Overwegende dat het feit dat een benadeelde zich burgerlijke partij stelt voor de strafrechter met het oog op het verkrijgen van een veroordeling ten gronde in verband met zekere welbepaalde feitelijkheden, aan deze benadeelde niet het recht ontnemt met betrekking tot dezelfde feitelijkheden in kort geding dringende en voorlopige maatregelen te vorderen in afwachting van de definitieve uitspraak ten gronde door de strafrechter;

Dat het spoedeisend karakter van de ingestelde vorderingen niet betwist wordt;

Om die redenen,

Verklaren de vordering ingesteld door de V.Z.W. De Belgische natuur- en vogelreservaten niet ontvankelijk en verwijzen deze partij in de door haar gedane kosten.

Verklaren de vorderingen ingesteld door de aanlegsters de Vlaamse Gemeenschap en de gemeente Genk ontvankelijk en gegrond in de mate hierna bepaald;

Zeggen voor recht dat verweerders de bouwwerkzaamheden uitgevoerd aan hun woning gelegen te Genk (...) onmiddellijk dienen stop te zetten of doen stopzetten dit tot op het ogenblik dat in de strafzaak (...) uitspraak zal zijn gedaan door een vonnis of arrest dat in kracht van gewijsde zal zijn getreden;

Veroordelen verweerders tot betaling aan ieder der aanlegsters De Vlaamse Gemeenschap en de Gemeente Genk

van een enkele dwangsom van 10.000 frank bij niet-naleving van tegenwoordig verbod tot voortzetting der werken aan voormelde woning; deze niet-naleving vastgesteld zijnde door gerechtsdeurwaarder, nadat deze beschikking aan verweerders zal zijn betekend.

Houden de kosten, waarover nog niet is beslist, aan.

BOEKEN

D. PIETERS, *Passende arbeid. Een onderzoek naar het werkbereidheidsvereiste in het Belgisch recht*, in Reeks Sociaal Recht, nr. 19, R. Blanpain (ed.), Kluwer, Antwerpen, 1983, 423 p.

Met de studie van het begrip passende arbeid heeft de auteur een, althans in België, vooralsnog vrijwel onontgonnen onderzoeksdomein aangeboord. Zijn werk kan, vanuit een louter pragmatisch oogpunt, juridisch-technisch correct en diepgaand genoemd worden. Daarenboven blijkt de studie, rechtstheoretisch bekeken, niet gespeend te zijn van «filosofische» overwegingen, hetgeen de lezer tot verdere reflexie aanzet.

De juridische vraagstelling met betrekking tot de problematiek van de passende arbeid wordt door Pieters verwoord in termen van een door de gemeenschap verwachte arbeidsbereidheid. Dit ten einde op de (financiële) solidariteit van deze gemeenschap te kunnen rekenen. Nu blijkt het begrip passende arbeid een slag te zijn die verschillende ladingen dekt, naar gelang van de beschouwde rechtstak. De auteur onderzoekt dan ook achtereenvolgens wat wordt verstaan onder de passende arbeid in de sociale zekerheid, het arbeidsrecht, het grondwettelijk recht, het familierecht en het aansprakelijkheidsrecht. Ook kijkt hij, zij het slechts even, over de nationale grenzen en m.n. naar het E.V.R.M. en de I.A.O.-reglementering. Maar zelfs binnen een bepaalde rechtstak kan een diversiteit van het begrip passende arbeid bespeurd worden. De solidariteit van de gemeenschap, waarvan sprake, dient zich immers aan op verschillende niveaus en in verschillende graden van intensiteit. Zulks moge blijken uit een vergelijking, binnen de sociale zekerheid, van de werkloosheidsreglementering, de bestaansminimumwet en de O.C.M.W.-wetgeving.

Bij de praktijkjurist zal wel vooral het deel betreffende de sociale zekerheid, op de allereerste plaats de ruim 200 pagina's gewijd aan de werkloosheidsreglementering, het meest in de smaak vallen. De behandeling ervan is immers uitgesproken casuïstisch, met een overvloed aan (veelal onuitgegeven) rechtspraak. De overige delen lijken mij minder rechtstreeks bruikbaar. Daarvoor zijn ze te summier gehouden. Toch zijn het precies deze passages die, samen met de inleidende overwegingen, een minder litigieus ingestelde lezer zullen weten te boeien. Pieters gaat immers uit van de algemene vraag «waarom werken?» om vervolgens een aantal beschouwingen te geven omtrent het nut en, nauw verbonden daarmee, de inhoud van het begrip arbeid.

Bij de afronding van het onderzoek formuleert de auteur een aantal hervormingskrachtlijnen, waarvan de laatste vooral de aandacht trekt.

Uitgaande van de vaststelling dat de thans voorkomende, praktische problemen i.v.m. de concrete toepassing van het begrip passende arbeid fundamenteel verband houden met een aantal persoonsgebonden elementen waarmee de diverse reglementeringen, w.o. de werkloosheidsreglementering, rekening menen te moeten houden, formuleert de auteur een voorstel tot objectivering van de criteria inzake passende arbeid. Deze algemeen geldende en arbeidsbetrokken criteria kunnen geformuleerd worden in verband met de huidige criteria inzake passende arbeid. Belangrijk hierbij is evenwel dat deze objectivering dient gepaard te gaan met een mogelijkheid tot contractuele afwijkingen. Volgens zijn persoonlijke situatie kan het individu aldus bepaalde standaardcriteria beklemtonen en andere als minder belangrijk aanmerken. De dienst Arbeidsbemiddeling van de R.V.A. zou het meest aangewezen zijn om de bijzondere verlangens van het individu af te wegen tegen de door hem voorgestelde «concessies». De aldus bedongen criteria

inzake passende arbeid worden vastgelegd in een zg. werkbereidheidsvereenkomst. Hiertegen is verzet mogelijk vanwege de Werkloosheidsdienst bij een administratieve of arbeidsrechter. Blijft evenwel dat het voorgestelde hervormingsproject sterk afhankelijk is van een efficiënt functioneren van de organen die erbij betrokken zijn. De auteur is zich ten volle bewust van dit probleem maar is ervan overtuigd dat, alvast binnen de werkloosheidsreglementering, het afsluiten van werkbereidheidscontracten nu reeds mogelijk is.

Martin Vranken
Assistent K.U.L.

A.W. HERINGA en T. ZWART, *Grondwet 1983*, W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle, 1983, 192 p.
Prof. mr. C.A.J. KORTMANN, *De Grondwetsherziening 1983*, Kluwer, Deventer, 1983, 362 p.

Na een voorbereiding van twintig jaar kwam op 17 februari 1983 in Nederland een geheel herziene Grondwet tot stand.

In het boekje *Grondwet 1983* bespreken de auteurs, beiden wetenschappelijk medewerker aan de R.U. Leiden, de belangrijkste aspecten van de nieuwe Grondwet. Na een beschouwing over de functie van de grondwet en een beschrijving van de herzieningsgeschiedenis wordt de nieuwe Grondwet hoofdstuksgewijs besproken; die bespreking wordt telkens ingeleid met de tekst zelf van het grondwetshoofdstuk. In bijlage is de tekst van de vroegere Grondwet afgedrukt.

Bij het schrijven hebben de auteurs in ruime mate geput uit de parlementaire voorbereiding.

Het boekje vormt een goede eerste inleiding tot de nieuwe Grondwet, en is als zodanig nuttig.

Grondiger, kritischer en met beduidend meer diepgang is het boek van prof. mr. C.A.J.M. Kortmann *De Grondwetsherziening 1983*; dit behelst reeds een eerste commentaar op de nieuwe Grondwet. De auteur zelf stelt in zijn voorwoord zijn boek op correcte wijze voor: «Het (boek) draagt een beschrijvend, positief-rechtelijk karakter. Een dergelijke beschrijving is niet goed mogelijk zonder vergelijkingen te trekken met de tekst van de oude Grondwet en de interpretatie die daaraan in wetgeving, bestuur, rechtspraak en doctrine is gegeven. Deze interpretatie blijft ook voor de uitleg van de nieuwe Grondwet van groot belang. Het maken van vergelijkingen nodigt uit tot commentaar. Op verscheidene plaatsen zijn de tekst van de nieuwe Grondwet en de parlementaire behandeling ervan dan ook aan een kritische beschouwing onderworpen» (p. V).

De nieuwe Nederlandse Grondwet telt acht hoofdstukken. In een eerste hoofdstuk zijn opgenomen, naast de klassieke grondrechten, een aantal sociale grondrechten.

Aan de meeste van die sociale grondrechten is geen enkel rechtsgevolg verbonden: «Bevordering van voldoende werkgelegenheid is voorwerp van zorg der overheid» (art. 19, 1°); «De bestaanszekerheid der bevolking en spreiding der welvaart zijn voorwerp van zorg der overheid» (art. 20, 1°); «De zorg van de overheid is gericht op de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu» (art. 21); «Bevordering van voldoende woongelegenheid is voorwerp van zorg der overheid» (art. 22, 2°). Allemaal nogal wiesde, maar wat brengt het bij? Zeker geen subjectieve rechten, des «droits-créances». Intentieverklaringen, niets meer. Horen die thuis in een Grondwet? Wat is overigens «voldoende» werkgelegenheid, «voldoende» woongelegenheid?

Zeer terecht schrijft Kortmann: «Al met al acht ik de opneming van de sociale grondrechten, voor zover daaraan niet rechtstreeks aanspraken door de burgers kunnen worden ontleend, geen gelukkige zaak. Zolang de betekenis ervan sterk wordt gerelativeerd ... kunnen zij echter weinig kwaad» (p. 108).

Merkwaardig — zowel in Nederlandse als in Vlaamse betekenis — is wel dat de grondwetgever ervoor teruggedeinsd is het probleem van de horizontale werking der grondrechten te regelen. Een gemiste kans. «Ten aanzien van de 'echte' horizontale werking van grondrechten is nog weinig concreets te zeggen. Het zal van de rechter afhangen wat dit leerstuk in de praktijk zal brengen» (Heringa en Zwart, p. 21); de nieuwe Grondwet, waar het de horizon-

tale werking betreft, endosseert de problemen aan de rechter: «Van grote consistentie getuigt dit niet» (Kortmann, p. 49). (Zie, voor België: K. Rimanque e.a., *De toepasselijkheid van de grondrechten in private verhoudingen*, Kluwer Rechtswetenschappen, Antwerpen, 1982, 462 p.)

Hoofdstuk 2 van de nieuwe Grondwet handelt over de uitvoerende macht. Het hoofdstuk is korter dan het vroegere, en terminologisch zijn er wel wat verschilpunten: de term «de Kroon» komt niet meer voor; waar de Grondwet de persoon van de Koning bedoelt, wordt de term «Koning» gebruikt; waar de constitutionele Koning beslist, wordt de term «koninklijk besluit» gebezigd; ook de term «regering» — (de Koning en de ministers) — wordt uitdrukkelijk gebruikt, met name in de titel zelf van hoofdstuk 2.

De Nederlandse grondwetgever heeft de gelegenheid niet laten voorbijgaan om, wat de erfopvolging van de Koning(in) betreft, de voorrang van zonen boven dochters — die in de praktijk, wegens omstandigheden, sedert vele decennia niet meer blijkt — ook formeel te doen vervallen. Een voorbeeld voor de Belgische Constituanten.

Hoofdstuk 3 van de nieuwe Grondwet — Staten-Generaal — verschilt in wezen niet veel van wat te vinden was in de vroegere grondwet.

Hoofdstuk 4 van de nieuwe Grondwet handelt over de Raad van State, de Algemene Rekenkamer en de vaste colleges van advies.

Op nauwkeurige wijze worden in de artikelen 73 tot 75 de beginselen m.b.t. de inrichting, samenstelling en de bevoegdheid van de Raad van State omschreven; eens te meer een voorbeeld voor de Belgische grondwetgever, die tot nog toe de Raad van State angstvallig buiten de Grondwet heeft gehouden.

Verwondering wekt wel het feit dat ook nu nog de Koning(in) voorzitter is van de Raad van State. Terecht schrijft Kortmann: «Het doet merkwaardig aan de Koning te betrekken in de advisering van organen, die op het beleid van de regering, waarvan hij deel uitmaakt, controle moeten uitoefenen» (p. 226).

Anderzijds hebben zitting — of kunnen zitting hebben — in de Raad van State, de vermoedelijke troonopvolger en ook andere leden van het koninklijk huis. Dit is ook zo in het Groothertogdom Luxemburg: een keurige voorbereiding op het Koningschap, resp. de functie van Groothertog.

In hoofdstuk 5 — Wetgeving en bestuur — vallen vooral de artikelen 107, 2°, tot 110 op.

Art. 107, 2°, draagt de wetgever op algemene regels van bestuursrecht vast te stellen. Hoewel Kortmann terzake geen al te optimistische verwachtingen koestert, schrijft hij: «Gezien de bestaande verbodskeling en ondoorzichtigheid van het administratieve recht is de opdracht van het tweede lid aan de wetgever bepaald toe te juichen» (p. 274).

Art. 108 draagt de wetgever op het instituut van de ombudsman te regelen, wat reeds is geschied bij de Wet Nationale Ombudsman van 4 februari 1981.

Artikel 109 bepaalt: «De wet regelt de rechtspositie van de ambtenaren. Zij stelt tevens regels omtrent hun bescherming bij de arbeid en omtrent *medezeggenschap*» (cursivering toegevoegd). Voor privaatrechtelijke werknemers ligt de garantie van medezeggenschap vervat in art. 19; het is wel opmerkelijk dat t.a.v. ambtenaren — werknemers in een statutaire rechtspositie — de medezeggenschap door de Grondwet zelf toegekend wordt.

Artikel 110, ten slotte, vestigt het beginsel van de openbaarheid van bestuur (zie de Nederlandse Wet Openbaarheid van bestuur van 9 november 1978; L.P. Suetens, «Preventieve rechtsbescherming bij overheidsop treden», *T.B.P.*, 1981, t.a.v. p. 65-66).

Hoofdstuk 6 handelt over de rechterlijke macht; hoofdstuk 7 over de provincies, gemeenten, waterschappen en andere openbare lichamen — met handhaving van de concepten autonomie en medebewind; hoofdstuk 8 over de herziening van de Grondwet.

De nieuwe Nederlandse Grondwet is in zijn geheel een korte, bondige en overzichtelijke tekst, en als zodanig een goede Grondwet. Zelfs indien men rekening houdt met de omvorming van het Belgisch staatsbestel naar een pre- of para-federaal model toe, wat een verzwarend van de grondwettelijke teksten onvermijdelijk maakt, kan de Belgische grondwetgever, alleen al vanuit zuiver grondwet-legistiek standpunt, aardig wat opsteken bij zijn Nederlandse buur. Om nog niet te spreken van de professionele aanpak en de ernst in de voorbereiding van de nieuwe tekst.

Wie van die nieuwe, korte, goede Nederlandse Grondwet wil kennismaken, leze Heringa en Zwart; wie een eerste inzicht wil verwerven, leze Kortmann.

L.P. Suetens

André MAST, m.m.v. J. DUJARDIN, **Overzicht van het Belgisch grondwettelijk recht**, zevende uitgave, E. Story-Scientia, Gent, 1983, 630 blz. + 50 blz.

Sinds vele jaren wordt de Nederlandstalige literatuur over Belgisch publiekrecht gedomineerd door de standaardwerken van André Mast over grondwettelijk recht en over administratief recht. Begin 1983 is de zevende opnieuw bewerkte en aangevulde uitgave van het *Overzicht van het Belgisch grondwettelijk recht* verschenen. Dit is een gebeurtenis die meer verdient dan een loutere vermelding.

Met de vroegere edities heeft deze nieuwe uitgave gemeen de keurig gestructureerde opbouw, de heldere uiteenzetting, de rijkdom van gedachten en beschouwingen. Het boek van Mast is steeds meer geweest dan een zuiver beschrijvend werk; het bevat kritische beschouwingen, talrijke voorbeelden uit het vergelijkend grondwettelijk recht; het zet aan tot verder denken en tot bezinning.

Nieuw t.a.v. de vroegere edities is de medewerking van J. Dujardin; vanzelfsprekend echter vooral de toelichting van de bevoegdheid en de werking van de gemeenschappen en gewesten na de wetten van 8 en 9 augustus 1980 tot hervorming der instellingen.

Het boek is bijgewerkt tot november 1982. Inmiddels stond de evolutie van het grondwettelijk recht niet stil; aldus blijven onbesproken zowel de nieuwe grondwettelijke bepalingen van artikel 59ter m.b.t. de Duitstalige gemeenschap, als de wet van 28 juni 1983 houdende de inrichting, de bevoegdheid en de werking van het Arbitragehof.

Het boek van Mast was, is en blijft een meesterstuk.

Toch moge ik mij verstouten enkele opmerkingen te formuleren, met name over het zevende boek: «De Belgen en hun rechten», dat m.i. meer geactualiseerd en beter herschikt had kunnen worden.

Het probleem van de werking van de grondrechten in de privé-verhoudingen wordt afgedaan in vijftien regels, met een verwijzing naar het standpunt van A.M. Donner ter zake. Nu is Donner ontegenzeggelijk een der allergrootste Nederlandse publicisten, maar dit éne (gezags-)argument is hoe dan ook onvoldoende.

Er is geen aanduiding nopens de gevolgen van een arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens; zie de wisselwerking tussen ons Hof van Cassatie en het Europees Hof m.b.t. de openbaarheid voor tuchtrechtelijke colleges. Evenmin wordt vermeld de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen m.b.t. de openstelling van betrekkingen in overheidsdienst voor werknemers van alle lid-staten (zie J. De Meyer, «Betrekkingen in overheidsdienst. Een opmerkelijk arrest», in *Liber Amicorum J. Mertens de Wilmars*, Antwerpen-Zwolle, 1982, p. 47-67).

De bescherming van het eigendomsrecht wordt niet in dit boek toegelicht, maar wel in het *Overzicht van administratief recht*. Dit lijkt mij niet de juiste keuze: de bespreking van art. 11 van de *Grondwet* hoort thuis in het *Overzicht van grondwettelijk recht*; op zijn minst had artikel 1 van het additioneel protocol bij het Europees Verdrag moeten worden vermeld, alsmede de recente rechtspraak van de Raad van State over de verhouding tussen onteigeningen en stedebouwkundige beperkingen (zie o.m. Raad van State, 12 oktober 1982, nr. 22.535, n.v. De Weert & Fils; P. Lemmens, «Onteigeningen en stedebouwkundige voorschriften», *R.W.*, 1982-83, 2025-2031).

Wat betreft het gebruik der talen, lijkt een contradictie te bestaan tussen de door auteur zonder voorbehoud in nr. 55 aangehaalde rechtspraak van de Raad van State en wat de auteur zelf schrijft in de nrs. 536-537.

Meer in het algemeen, nog een enkele opmerking over de bibliografie, waarmee elk belangrijk onderdeel van het werk wordt afgesloten. Die bibliografische gegevens zijn — in beginsel, maar niet altijd — chronologisch gerangschikt. Voor de lezer ware een alfabetische rangschikking eenvoudiger. Sommige oudere studies kunnen beter worden weggelaten. Anderzijds zijn er lacunes m.b.t.

recente werken die vóór november 1982 werden gepubliceerd. Aldus wordt onder de algemene bibliografie over Belgisch Staatsrecht niet vermeld H. Van Impe, *Het Belgisch grondwettelijk recht in kort bestek*, Kluwer Rechtswet., Antwerpen, 1982; in de bibliografie over de Raad van State (p. 265) ontbreekt Chr. Lambotte, *Le Conseil d'Etat*, 3e uitg., Heule, 1982, 556 blz., alsook J. Cl. Geus en Chr. Lambotte, «Le Conseil d'Etat», in *Répertoire notarial*, tome XV, 1981, 114 blz.; in de bibliografie over coördinatie en codificatie van wetten (p. 218) ontbreekt de Codex-Legistiek van Chr. Lambotte, gepubliceerd in een bijvoegsel tot het Belgisch Staatsblad van 2 juni 1982. Evenmin blijkt melding te worden gemaakt van de bijdragen gepubliceerd in het *Liber Amicorum Josse Mertens de Wilmars*.

Deze waslijst van vitterijen mag er niet toe leiden dat het essentiële uit het oog zou worden verloren: het boek van André Mast is een *magnum opus*; Mast behoort tot de meest eminente rechtsgeleerden op het vlak van het publiekrecht, naast de grote Franse auteurs Duverger, Burdeau, Rivero, Vedel.

Het boek is, zoals steeds, op uitmuntende wijze uitgegeven. In een bijlage, die afzonderlijk verkrijgbaar is, zijn opgenomen: de bijgewerkte tekst van de Grondwet, de wetten van 8 en 9 augustus 1980 op de hervorming der instellingen en de wet tot oprichting van voorlopige gemeenschaps- en gewestinstellingen.

Het *Overzicht van het Belgisch grondwettelijk recht* is een «must» voor elk jurist. Om met een beeld af te sluiten: met die Mast, haalt het Belgisch grondwettelijk recht het zeil in top ...

Prof. dr. L.P. Suetens

F.P.C.L. TONNAER, **Wikken en beschikken. Een onderzoek naar verbeteringsmogelijkheden in de samenhang van de besluitvorming, in het bijzonder op het terrein van het ruimtelijk bestuursrecht**, Rechts Reeks, W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle, 1982, 382 p.

F.P.C.L. Tonnaer is als bestuursjurist werkzaam bij het provinciebestuur van (Nederlands) Limburg. Als zodanig is hij in de gelegenheid van dichtbij mee te maken hoe besluitvormingsprocessen op provinciaal niveau in hun algemeenheid tot stand komen. Inzonderheid de bestuurlijke ontwikkelingen rond de vergunningsaanvraag ten behoeve van de mergelwinning op het plateau van Margraten hebben hem aangezet tot de uitwerking van een academisch proefschrift, waarmee hij op 3 november 1982 aan de Rijksuniversiteit te Utrecht de graad verkreeg van doctor in de rechtsgeleerdheid.

Dit boek is de handelseditie van het proefschrift.

De auteur stelt vast dat het naast elkaar bestaan van een viertal wettelijke regelingen met verschillende afwegingskaders tot gevolg heeft dat niet alle betrokken belangen in het geding worden gebracht, zodat een evenwichtige belangenafweging uiteraard uitblijft.

Hij pleit dan ook voor de integratie tot uiteindelijk één kaderwet van de wetgeving op de gebieden der ruimtelijke ordening en het milieubeleid. In de om die kaderwet te groeperen wetgeving vindt verdere uitwerking plaats van het beleid, met inbegrip van verdere norm- en plangeleding.

Wat het vergunningsbeleid betreft, is de auteur voorstander van een coördinatie, waarbij meerdere vergunningen aan een zelfde toetsingsgrondslag (plan) worden verbonden (zie voor België, Michel Vanholder, *De onderneming en haar milieuvergunningen*, Leefmilieu, Dossier nr. 4, 1981, 150 p.).

Het is niet verwonderlijk dat de auteur — werkzaam in Limburg — bij dit alles een ruime plaats voorbehoudt voor het provinciale niveau; het is op dit niveau dat een geleed planningsstelsel zou moeten worden ingevoerd.

Niet iedereen zal het blindelings vertrouwen van de auteur in planning delen. M.i. terecht schrijft H.J.A.M. van Geest in een recente studie: «Het vaststellen van wettelijke regelen voor milieubeleidsplanning op zich geeft geen enkele garantie voor probleemoplossing. Andere condities, zoals probleemherkenning en -prioritering, bestuurskracht, etc., zijn minstens zo belangrijk» (Van Geest, «Bescheidenheid in stelsels», *Tijdschrift voor Milieu en Recht*, 1983, nr. 7, p. 181-189, t.a.v. p. 184).

Niettemin heeft het boek van Tonnaer de verdienste niet alleen een diagnose te stellen van de onsamenhangende besluitvorming op

het gebied van het ruimtelijk bestuursrecht in Nederland, maar tevens ook constructieve voorstellen uit te werken, die ook in het Vlaamse gewest met nut zouden kunnen worden overwogen.

Het boek is dus interessant. Het lijkt evenwel onder een veeleer stroef, ambtelijk taalgebruik, gekoppeld aan een nauwelijks in toom gehouden voorliefde voor bestuurswetenschappelijk jargon. Ook het in het boek toegepast zetprocédé is minder aangenaam; ruiterlijk geeft de uitgever toe, evenwel slechts op een binnenpagina: «Gezien het in dit boek toegepaste zetprocédé is het niet mogelijk geweest de meest optimale typografische verfijningen aan te brengen.»

L.P.S.

BALIELEVEN

Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen

Openingsvergadering op 15 oktober 1983

De plechtige openingsvergadering vindt plaats op zaterdag 15 oktober 1983 te 15 uur in de Assisenzaal van het gerechtshuis van Antwerpen.

De openingsrede wordt uitgesproken door mr. Eddy Boutmans.

Vlaamse Conferentie der Balie van Gent

Samenstelling van het bestuur — Openingsvergadering op 22 oktober 1983

Voorzitter: mr. Philippe Leroy; ondervoorzitter: mr. Herman D'Hoe; secretaris: mr. Laurent Balcaen; penningmeester: mr. Frank Van Hoorde; leden: mrs. Johan Debudt, Dominique Mathys, Erwin Penning, Stefaan Tack, Rik Torrekens en Serge Van Eghem; vertegenwoordiger der stagiairs: mr. Erik Van Gerven; past-voorzitter: mr. Frans Vanbiervliet.

De plechtige openingsvergadering wordt gehouden op 22 oktober 1983 in het stadhuis te Gent.

Conferentie der Jonge Balie te Kortrijk

Openingsvergadering op 28 oktober 1983

De plechtige openingsvergadering wordt gehouden op 28 oktober 1983 te 16 uur in het gerechtshuis te Kortrijk.

Mr. Luc Van Dorpe houdt de openingsrede over het onderwerp: Onderbreking van causaal verband door een eigen juridische oorzaak.

Conferentie van de Jonge Balie te Tongeren

Samenstelling van het bestuur

Voorzitter: mr. Georges Alofs; leden: mrs. Jo Smeets, Joseph Penders, Lode Vrancken, Ludo Christoffels, Arie Sas, Cécile Noelmans, Luc Dullaers, Rik Geukens.

Vlaams Pleitgenootschap bij de Balie te Brussel

Samenstelling van het bestuur

Voorzitter: mr. Huguette Geinger; ondervoorzitter: mr. Auguste Gooris; tweede-ondervoorzitter: mr. André De Becker; oud-voorzitter: mr. Bertrand Asscherickx; secretarissen: mrs. Erna Guldix en Eric Nieuwdorp; penningmeester: mr. Eric Brewaes; bestuursleden: mrs. Pierre Cauchie, Werner Daem, Paul Lemmens, Georges-Bernard Van Parijs, Johan Verbist en Johan Vlogaert; openingsredenaar: mr. Bruno Maes; revue: mr. Roel Nieuwdorp; secretariaat: mr. Pieter van Waeg.

TIJDSCHRIFTEN

Ars Aequi, 1983

nr. 4, april

S. Ruiter, Is de deeltijdwerker werkloos?; P. Cliteur, De strafrechtstheorie van Leo Polak in hedendaags perspectief; C.M. Boeij, Directeur van een penitentiaire inrichting: zetbaas of zelfstandig ondernemer; Wetgeving; Jurisprudentie; Rechtsvragen

Annales de droit de Louvain, 1983

nrs. 1-2

Themanummer: Aspects particuliers de la réforme du droit pénal. Fr. Tulkens, La place et la perception de la criminalité d'affaires dans la réforme du Code pénal; R. Sacré, La responsabilité pénale des dirigeants d'entreprise; J. D'Haenens, La responsabilité pénale des personnes morales; R.O. Dalcq, Faute civile - faute pénale; Y. Hannequart, Faute civile - faute pénale; G. Kellens, Diversifications des sanctions; Th. Marchandise, La diversification des sanctions au travers de la pratique d'un parquet financier; H.D. Bosly, Rapport de synthèse; J. Gol, La réforme du Code pénal et la motivation des peines.

Journal des tribunaux, 1983

nr. 5248, 16 april

J. Lebrun en D. Deom, L'exécution des créances contre les pouvoirs publics.

nr. 5249, 23 april

G. Vandenberghe en J. De Lame, Bancontact, Mister Cash, Postomat. Description et aspects juridiques; Y. Pouillet en Ph. Ullmann, noot onder Kh. Charleroi, 18 december 1981 («La mission de l'organisateur-conseil en informatique»).

nr. 5250, 30 april

R. Roland, La clause de juridiction dans les connaissements devant l'article 17 de la Convention C.E.E. du 27 septembre 1968 — Retour à l'anarchie?; P. François, L'entreprise personnelle à responsabilité limitée — contexte et options de l'avant projet de loi belge.

Journal des tribunaux de travail, 1983

nr. 260, 31 maart

Taquet en Wantiez, Transfert d'entreprises et cession de dettes; M. Deschepper, La protection de la maternité dans le cadre de l'article 40 de la loi du 16 mars 1971.

nr. 261, 15 april

H.-D. Bosly, Dix années de droit pénal social (1971-1981).

Revue de droit pénal et de criminologie, 1983

nr. 2, februari

J. Guillerme en J. Fauchère, L'Institution du corps protégé; G. Suetens-Bourgeois, La constatation de l'adultère, en flagrant délit, pendant la nuit, noot onder Cass., 22 september 1981; N. Geelhand, noot onder Hof Luik, 22 april 1981 (vrijwillige slagen en verwondingen — sport — voetbal).

nr. 3, maart

J. Lambert, Viol — Problèmes de pratique médico-légale; D. Mayer, La réforme de la répression du viol en France par la loi du 23 décembre 1980.

Revue du notariat belge, 1983

nr. 2721, maart

A. Lorent, L'étendue de l'obligation de successeur universel aux legs de sommes d'argent.

Tijdschrift voor sociaal recht, 1983

nr. 1

Y. Dijon, L'octroi du «minimex» aux ressortissants C.E.E.: l'illégalité de la condition de résidence.